

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1821 ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΜΟΛΔΑΒΙΑ.
ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗΣ ΦΑΡΜΑΚΗΣ

Τὰ γεγονότα τοῦ 1821 στὴ Βόρεια Μολδαβίᾳ, προπαντὸς ἡ ἡρωϊκὴ μάχη τοῦ Σέκου, ἀπασχόλησαν ἀρκετὰ τοὺς ἴστορικούς. Τὸ πρόσωπο ποὺ ἐπικράτησε σὰν ἔξαίρετη ἡρωϊκὴ φυσιογνωμία, μετὰ τὴν κίνηση στὰ Παραδουνάβια Πριγκιπάτα, ἥταν ἐκεῖνο τοῦ Γεωργάκη Ὁλύμπιου. Ἡ θυσία του μεταδόθηκε σὰν ἀστραπὴ σ' ὅλον τὸν κόσμο καὶ προπαντὸς στὴν Ἐλλάδα, ὅπου ἡ πυρκαϊὰ τῆς ἐπανάστασης ἀγκάλιασε ὅλη τὴν Πελοπόννησο, τὰ περισσότερα νησιὰ καὶ ἀπλωνόταν πρὸς τὴν Στερεά. Ὁ θρύλος, καθὼς μεταδόθηκε, ἔξυψωσε τὸ ἥθικὸ καὶ τὴν μαχητικότητα τῶν ἀγωνιστῶν, τοὺς ἐνέπνευσε ἀποφασιστικότητα καὶ αἰσιοδοξία στὴ νίκη τῆς ἐπανάστασης.

"Οταν ἡμούν ἀκόμη φοιτητής, ποθοῦσα δόλοψυχα νὰ γνωρίσω ἐκεῖνα τὰ ἡρωϊκὰ μέρη τῆς Μολδαβίας, νὰ ἐλέγξω τὰ ντοκουμέντα, τὰ χειρόγραφα τῶν μοναστηρῶν καί, τέλος, νὰ δῶ τί διατήρησε ἡ παράδοση γιὰ τὰ γεγονότα ἐκεῖνα.

Τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου ἐπισκέφθηκα τὸ 1964, ἀπὸ ἔλλειψη χρόνου ὅμως δὲν μπόρεσα νὰ ἐλέγξω τὶς βιβλιοθῆκες τῶν μοναστηριῶν. Αὐτὸ συνέβηκε μετὰ τρία χρόνια, ὅταν τὸν Αὔγουστο τοῦ 1968 ἀποφάσισα νὰ ξεκινήσω per pedes apostolorum νὰ ἐπισκεφτῶ τὰ δημορφα μέρη τοῦ Νεάμτς, ποὺ τόσο ὡραῖα ἔχει περιγράψει ὁ Ρουμάνος λογοτέχνης Καλιστράτ Χόγκας.

Στὸ μοναστήρι Νεάμτς (Neamț) διατηροῦνται δύο χειρόγραφα τὰ οποῖα ἀναφέρονται στὰ γεγονότα τοῦ 1821:

Τὸ ἔνα τιτλοφορεῖται *Istoria mănăstirii Agapia îs Vărătecului* καὶ εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν Νάρτσις Κρετσουλέσκου (Narcis Crețulescu) στὰ 1907. Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ εἶναι γνωστὸ καὶ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει, διότι τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς δίνει τὰ βρίσκουμε ἡδη δημοσιευμένα πιὸ νωρίς.

Τὸ δεύτερο χειρόγραφο, ποὺ εἶναι ἄγνωστο καὶ περιέχει τὸ ἴστορικὸ τῶν μαχῶν τοῦ Σέκου καὶ Σλάτινας, δὲν ἔχει ιδιαίτερο τίτλο, ἀλλὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη: 1. *Istoria pentru sfîntă mănăstire a Neamțului* (f. 44), 2. *Istoria pentru sfîntă mănăstire a Secului* (f. 25), 3. *Viața părintelui starețului Paisie cea din tîiu ce s-au alcătuit de părintele Platon...* (p. 123). Δηλαδή: 1. Ἰστορία τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Νεάμτς (φ. 44), 2. Ἰστορία τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Σέκου (φ. 25) καὶ 3. Ὁ βίος τοῦ πατρὸς ἡγουμένου Παϊσίου τοῦ πρώτου, συνθεμένη ἀπὸ τὸν πατέρα Πλάτωνα... (σ. 123).—Προτάσσεται μιὰ μικρὴ εἰσαγωγὴ: *Înainte cuvîntare către tot pravoslavnicul cetitoriu* (Πρόλογος πρὸς ὅλους

τοὺς δρθόδοξους ἀναγνῶστες). Τὸ χειρόγραφο εἶναι δεμένο μὲ δέρμα καὶ χαρτὶ καὶ ἔχει σχῆμα $32,8 \times 20,8$ ἑκ. Εἶναι γραμμένο στὴ ρουμάνικη γλώσσα μὲ κυριλλικοὺς χαρακτῆρες. Δὲν ἔχει χρονολογία. Τὸ κείμενο εἶναι μὲ μαύρη μελάνη, τὰ κεφαλαῖα ψηφία μὲ κόκκινη. Στὸ κάτω μέρος τῶν πρώτων φύλλων ὑπάρχει (γραμμένη ρουμανικὰ) ἡ σημείωση: *Αὐτὸ τὸ βιβλίο τὸ δούλεψα καὶ τὸ σύνθεσα σὲ συνεργασίᾳ μὲ τὸν ἡγούμενο Γεράσιμο-ἀρχιμανδρίτη τῆς μονῆς Νεάμτσονλ, ἀπὸ τὸ 1852 μέχρι τὸ 1856. Ἀρχιμανδρίτης Αὐγονστῖνος.* Ἡ σημείωση αὐτὴ ὅμως εἶναι γραμμένη ἀργότερα μ' ἄλλη μελάνη καὶ χρησιμοποιεῖ λατινικοὺς χαρακτῆρες. Ἐχω τὴν γνώμη ὅτι τὸ κείμενο εἶναι πιὸ παλαιὸ ἀπὸ τὸ 1852-56. Τὸ χειρόγραφο μοῦ τὸ ἔδειξε ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς Νεάμτσονλ, πατὴρ Νέστωρ Βορνιτσέσκου καὶ τὸ ἔθεσε στὴ διάθεσή μου νὰ τὸ μελετήσω. Τὰ γεγονότα τοῦ 1821 περιγράφονται στὸ κεφάλαιο «Ο ἡγούμενος Ἰλάριος» (φ. 96 κ.ἔ.).

Τὸ χειρόγραφο τοῦτο εἶναι τὸ πέμπτο κατὰ σειρὰν ἀπ' ὅσα γράφτηκαν σ' αὐτὰ τὰ μοναστήρια καὶ ἀναφέρονται στὰ γεγονότα τοῦ Σέκου.

Τὸ πρῶτο, ἔνα γράμμα τοῦ ἰερομόναχου Γεροντίου (Gherontie) πρὸς τὸν Μητροπολίτη Ἰασίου Βενιαμίν, μὲ ἡμερομηνία 22 Νοεμβρίου 1821, δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Const. Erbiceanu στὸ βιβλίο «Istoria Mitropolei Moldovei și Sucevei și a Catedralei Mitropolitane», Βουκουρέστι 1888, σ. 175.

Τὸ δεύτερο, μὲ τίτλο *Povestire pentru rezmerițile ce s-au întîmplat la anul 1821, între turci și între greci în Moldova și Tera-Românescă, scrisă de Monahul Zosima, cîntăretul din Sf. monastire Neamțu, pentru folosul celor ce vor citi, și celor dupre urma noastră* (Διήγηση γιὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821, μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων στὴν Μολδαβία καὶ Βλαχία, γραμμένη ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Ζωσιμᾶ, ψάλτη στὴν Ἱερὰ μονὴ τοῦ Νεάμτς, πρὸς ὄφελος ἐκείνων ποὺ θὰ διαβάσουν καὶ τῶν ἐγγόνων μας), εἶναι δημοσιεύμένο στὸ περ. «Buciușul Român», χρόνος II, Ἰάσι 1876, σελ. 489, 492, 503, 509. Ὁ Ζωσιμᾶς ἔζησε τὰ γεγονότα καὶ οἱ πληροφορίες του μᾶς βοηθοῦν ἀρκετὰ στὴν διαλεύκανση τοῦ ιστορικοῦ γεγονότος τοῦ Σέκου.

Τὸ τρίτο, *Istoriile Bisericești și politicești din anii de la Christos 1701 până în zilele noastre, de mine mult păcătosul Andronic. In Sfânta monaștire a Neamțului anul 1856* (Οἱ πολιτικὲς καὶ ἐκκλησιαστικὲς ιστορίες ἀπὸ ἔτους Χριστοῦ 1701 μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, γραμμένες ἀπὸ μένα τὸν πολὺ ἀμαρτωλὸ Ἀνδρόνικο. Στὴν Ἱερὰ μονὴ τοῦ Νεάμτς 1856), δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Const. Erbiceanu στὸ περ. «Biserica Ortodoxa Română», χρόνος XVII, τόμ. X (1894), σελ. 802 κ.ἔ.¹

1. Πρὶν ἔνα χρόνο, τὸ 1893, ὁ Ἐρνέστος εἶχε δημοσιεύσει σὲ φυλλάδιο τὸ ἱδιό ἔργο μὲ τίτλο: *Andronic Badenschi, Despre Eteria sau Zavera de la 1821. Extrase diutur-un manuscript al său autograf de Constantin Erbiceanu, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1893.* Αὐτὸ τὸ φυλλάδιο χρησιμοποιοῦμε στὸ ἔξῆς.

Τὸ τέταρτο εἶναι δημοσιευμένο, ὑπὸ τὸν τίτλο: *Expunere asupra întîmplărilor din Moldova din anul 1821, îndeosebi asupra celor de la mănăstirea Secul, Slatina și Neamțul* (”Εκθεση γιὰ τὰ γεγονότα τῆς Μολδαβίας τὸ 1821, ἰδιαίτερα γιὰ ἐκεῖνα τοῦ μοναστηριοῦ Σέκου, Σλάτινα καὶ Νεάμτς), στὰ «Documente privind istoria României. Răscoala din 1821» τόμ. III, σελ. 174-179, ἀριθ. 72. Αὐτὸ τὸ χειρόγραφο, ποὺ διατηρεῖται ὑπὸ τὸν ἀριθ. 5.694, στὴν βιβλιοθήκη τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, θεωρεῖται ὅτι γράφτηκε μετὰ τὴν 28ην Ὁκτωβρίου 1822. Τὸ χειρόγραφο τῆς Ἀκαδημίας συμπίπτει σχεδὸν ἀπόλυτα μ' αὐτὸ τὸ δικό μας. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν μερικὲς λέξεις καὶ ὠρισμένα σημεῖα, δπου οἱ ἴδιες ἔννοιες εἶναι διαφορετικὰ διατυπωμένες.

Στὴν ἐργασία αὐτὴ θὰ προσπαθήσουμε νὰ συνδυάσουμε ὅλα τὰ γνωστὰ μέχρι σήμερα ἔγγραφα σχετικὰ μὲ τὰ γεγονότα του 1821 στή Βόρεια Μολδαβία, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ πάρῃ ὅσο τὸ δυνατὸν πλήρη εἰκόνα τῶν γεγονότων ποὺ διαδραματίστηκαν σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη. Θὰ προσπαθήσουμε προπάντων νὰ βγάλουμε στὴν ἐπιφάνεια ἐκεῖνα τὰ σημεῖα ποὺ εἶναι λιγότερο γνωστὰ στὴν ἑλληνικὴ ἱστοριογραφία.

Τὸ χειρόγραφό μας, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔγγραφα ποὺ γράφτηκαν σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἀρχίζουν τὴν περιγραφὴ τῶν γεγονότων μὲ τὴν κάθοδο τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη στὸ Ιάσι καὶ τὶς σφαγὲς ποὺ ἐνήργησαν οἱ Τούρκοι στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ ἀπαγχόνιση τοῦ Πατριάρχη Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ ἡ ταφὴ του στὴ Ρωσία περιγράφονται ἀναλυτικά. Ὁ Ἀνδρονικος Βαδένσκη γράφει ὅτι οἱ Ἐλληνες προετοιμάζονταν ἀπὸ πολὺν καιρὸν καὶ ὅτι σχεδίαζαν νὰ βάλουν φωτιὰ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ σκοτώσουν τὸν σουλτάνο τὴν στιγμὴ ποὺ θὰ ἐπιχειροῦσε νὰ σβήσῃ τὴ φωτιά. Ὑπάρχουν ἀσάφειες γύρω στὸ πρόβλημα Μιχαὴλ Σούτσου, πώς δῆθεν αὐτὸς «κάλεσε τὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη, ποὺ ὑπηρετοῦσε τὸν Μοσχοβίτη», γιὰ ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάσταση καὶ ὅτι, ὅταν ἔφθασε στὸ Ιάσι ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἀρχισε νὰ συγκεντρώνῃ στρατεύματα ἀπὸ Κοζάκους. Τὴν προδοσία τοῦ μιστικοῦ τῆς Ἐπανάστασης στὸν Τούρκους τὴν ἀποδίδει στὸν γραμματικὸ τοῦ Μητροπολίτη τῆς Ἐφέσου, ὁ ὅποιος καὶ τούρκεψε στὸ τέλος. Ὅλα τὰ χειρόγραφα περιγράφουν σύντομα τὴν εἰσβολὴ τῶν Ὀθωμανῶν στὰ Παραδούναβια Πριγκιπάτα, τὶς μάχες στὸ Γαλάτσι, Σκουλένι κ.λ. καὶ συνεχίζουν μὲ τὴν ἐκτενὴ ἀφήγηση τῶν μαχῶν τοῦ Σέκου. Αὐτὸ δείχνει ὅτι οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν τῶν χειρογράφων ἔζησαν τὰ γεγονότα ἢ τὰ συγκέντρωσαν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὰ ἔζησαν.

Τὸ χειρόγραφό μας, καθὼς κι ἐκεῖνο τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, δὲν ἀναφέρουν τὸ ὄνομα τοῦ Γεωργάκη Ὁλύμπιου, ἀλλὰ οὔτε καὶ τοῦ Φαρμάκη, ποὺ ἀναφέρει ὁ Staroste Wolf, Bakaueragent (=πράκτωρ στὸ Bacau), στὴ

γνωστή έκθεσή του γιά τὰ γεγονότα τοῦ Σέκου¹. Ο Ζωσιμᾶς μιλάει συγκεκριμένα γιά τὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο καὶ τὸν Ἰωάννη Φαρμάκη, ἐνῷ δὲ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη κάνει μνεία καὶ γι' αὐτὸν τὸν Volh (=Wolf), «ὅ δόποῖος ἦταν κόμης στὴν Πιάτρα», πράγμα ποὺ δείχνει ὅτι ἔζησαν ἀπὸ κοντὰ τὰ γεγονότα ἥ χρησιμοποίησαν κι ἄλλες πηγές.

Ο σκοπὸς τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου καὶ τοῦ Ἰωάννη Φαρμάκη, ὅταν ἔξεινησαν ἀπὸ τὸ μοναστήρι Κούρτεα δὲ Ἀρτζες μὲ 850 περίπου στρατιῶτες², ἦταν νὰ διασχίσουν τὴν Μολδαβία καὶ νὰ φθάσουν «εἰς τὸ Ρωσικὸν Κράτος ἐν Βασσαραβίᾳ»³ καὶ ἀπ' ἑκεῖ μ' ἄλλα μέσα καὶ ἀπ' ἄλλους δρόμους νὰ φτάσουν στὴν ἀγωνιζόμενη πατρίδα, γιὰ νὰ συνεχίσουν τὸν ἀπελευθερωτικὸν τους ἀγώνα. Γιατί ὅμως ταμπουρώθηκαν στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου καὶ δὲν συνέχισαν τὸ δρομολόγιο τους παραπέρα; Σ' αὐτὴ τὴν ἐρώτηση ἥ ἀπάντηση τῶν ιστορικῶν διαφέρει. Ο Ἡλίας Φωτεινὸς γράφει ὅτι σ' αὐτὴ τους τὴν πορεία ἔφτασαν ὡς τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου, ὅπου τοὺς περικύκλωσε ἔνα δύθμανικὸ σῶμα καὶ «ἔμποδισε τὴν περαιτέρω προόδευσίν των»⁴. Ο Ἀθανάσιος Ξόδιλος, στὸν ὁποῖον μᾶς παραπέμπει ὁ Ἡλίας Φωτεινός, γράφει ὅτι μετὰ «διαφόρους συμπλοκάς ὅποὺ ἔκαμαν μὲ τοὺς Τούρκους, τραβῶντες τους εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μολδαβίας καὶ πρὸς τὰ βουνά, δχυρώθησαν εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ Σέκου»⁵. Ἐπίσης ἥ φαντασία τοῦ Ἰωάννη Φιλήμονα ἀποδίδει στὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο ὅτι κλείστηκε «ἐν τῇ μονῇ Νεάμτου» καὶ ὅτι ἀναγκάστηκε ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν νὰ «ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν» καὶ τότε κατέψυγε στὸ Σέκου, ὅπου τὸν ἐπρόλαβε «ἐν σῶμα τουρκικὸν ἐκ χιλίων πεντακοσίων ὑπὸ τὸν Κουτσούκ Ἀλῆ, προπορευόμενον ἄλλου μεγαλύτερου»⁶. Η πραγματικότητα ὅμως, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, δὲν φαίνεται νὰ εἴναι αὐτή. Οχι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα τὸν ἔμποδισαν

1. B. Mihail Popescu, Contribujiunii documentare la istoria revoluției din 1821, București 1927, σ. 45-51, καὶ σὲ Ἑλληνικὴ Γ. Λαΐον, Πῶς παρεδόθη ὁ ὀπλαρχηγὸς Φαρμάκης καὶ τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου (Σεπτέμβρης 1821), στὸ περ. «Ἐπιθεώρηση Τέχνης», χρόνος Γ', τ. Ε', τεῦχος 27, Ἀθῆναι 1957.

2. Ο ἀριθμὸς αὐτὸς διαφέρει ἀπὸ ιστορικὸ σὲ ιστορικό. Ἀλλοι δίνουν 450, ἄλλοι 500, ἄλλοι 1.000 καὶ ἄλλοι 2.000. Ἔγώ, παίρνοντας σὰν βάση πόσοι ἀγωνίστηκαν στὸ Σέκου (355 περίπου), πόσοι λιποτάχτησαν κ.λ., ἔφτασα στὸ συμπέρασμα ὅτι, ὅταν ἔξεινησαν ἀπ' τὸ Κούρτεα ντὲ Ἀρτζες, ἤσαν γύρω στὰ 850 ἄτομα.

3. Ἡλία Φωτεινός, Οἱ ἄθλοι τῆς ἐν Βλαχίᾳ Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔτος, Ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξονίας 1846, σ. 163.

4. Αὐτόθι, σ. 163.

5. Αθανάσιος Ξόδιλος, Ἐταιρεία τῶν Φιλικῶν καὶ τὰ πρῶτα συμβάντα τοῦ 1821. Ἀνέκδοτα ἀπομνημονεύματα, προκτηρύξεις, γράμματα κ.ἄ. κείμενα. Ἐκδοση Λ. I. Βρανούση καὶ N. Καμαριανοῦ, Ἀθῆναι 1964, σ. 77.

6. Ιωάννον Φιλήμονα, Δοκίμιον ιστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Ἀθῆναι 1859, τ. Β', σ. 207-208.

νὰ συνεχίσῃ τὸ δρομολόγιό του, ὅπως ἴσχυρίζεται ὁ Ἰβάν Πέτροβιτς Λιπράνδη (Documente...Răscoala din 1821, τόμ. V, σελ. 330).

‘Ο Ἀνδρόνικος Βαδένσκη μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὸ ἀπόσπασμα τῶν Φιλικῶν ἔφτασε ὡς τὸ βουνὸ Γκρεντσίσουλ κοντὰ στὸ Τσαχλάου¹. Ὁ Ζωσιμᾶς γράφει ὅτι αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα ἔφτασε μέχρι τὴν Δόρνα, στὰ σύνορα τῆς Γερμανικῆς χώρας, ὅπου ἔμειναν ἐκεῖ δύο μῆνες². Ὁ βουλγαρικῆς καταγωγῆς σύντροφος τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου, τὸν ὅποιο ἀναφέρει ὁ Κοβαλεύσκη, λέει ὅτι πήγε σὲ μιὰ γερμανικὴ πόλη καὶ νὰ ζητήσῃ γιατρὸ γιὰ τὸν ἀρχηγό τους, ποὺ ἦταν βαριὰ ἀρρωστος³. Δὲν μποροῦσε νὰ ξεκινήσῃ νὰ ψάξῃ γιὰ γιατρό, ἀν τὸ τμῆμα δὲν στάθμευε. Ὁ Φιλικὸς Χρῆστος Ἀναστάσιος, ποὺ πήρε μέρος ὡς τὸ τέλος στὶς μάχες τοῦ Σέκου, ἀναφέρει στὴν ἔκθεσή του πρὸς τὶς αὐτοτριακὲς ἀρχές, ὅτι ἔφτασαν μέχρι τὴν περιοχὴ τῆς Δόρνας, ὅπου ἔμειναν περισσότερον καιρὸ ἐξ αἰτίας τῆς ἀρρώστειας τοῦ καπετάνιου Γεωργάκη⁴.

‘Ολες αὐτές οἱ πληροφορίες κρύβουν τὴν πραγματικὴ ἀλήθεια τοῦ προβλήματος. Οἱ Φιλικοί, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο καὶ τὸν Ἰωάννη Φαρμάκη δὲν πήγαν κατευθεῖαν στὸ μοναστήρι Σέκου, ἀλλὰ ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν Κούρτεα δὲ Ἀρτζες πρὸς τὸ μοναστήρι Σινάϊ, ὅπου μὲ τὴν συμβολὴ τοῦ Σάββα καὶ τοῦ καπετάνιου Φραγκούλη κατάφεραν νὰ ξεγελάσουν τοὺς Τούρκους ποὺ βρίσκονταν ἐκεῖ⁵ καὶ νὰ περάσουν πρὸς τὰ βουνὰ τῆς Βράντσεας. Διασχίζοντας τὰ βουνὰ τῆς Βράντσεας ὁ Γεωργάκης ἀρρώστησε

1. A. Badenschi, Despre Eteria sau Zavera, ș.ă., σ. 16. (Στὸ ἐξῆς δλα τὰ χωρία θὰ σημειώνονται ἀπλῶς μὲ τὸ κύριο ὄνομα Badenschi καὶ τὴν ἀντίστοιχη σελίδα τοῦ φυλλαδίου).

2. Zosima monahul, Povestire..., ș.ă., σ. 505. Στὸ ἐξῆς ἀπλῶς Ζωσιμᾶ.

3. Bl. August Scriban, Căpitänul Iordache la mănăstirea Secul, στὸ περ. «Arhiva Societății Științifice și Literare din Iași», ătoș III (1892), σ. 425-426.

4. Theodor Bălan, Refugiații moldoveni in Bucovina 1821 și 1848, București 1929, σ. 71-73. Ἀπὸ τὶ ἔπασχε ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, δὲν γνωρίζουμε. Σ' ἔνα χειρόγραφο, τὸ ὅποιο διατηρεῖται στὴν Κεντρικὴ Πανεπιστημιακὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἱασίου (χρ. IV-35), στὸ τέταρτο φύλλο στὴν ἀρχή, ὑπάρχει δυσανάγνωστη ἰατρικὴ συνταγὴ γραμμένη στὶς 2 'Οκτωβρίου 1821 στὸ Χοτίνι τῆς Βασσαραβίας, ὅπου ἔμενε καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου Στάνα μὲ τὰ δυὸ παιδιά του. Τὸ χειρόγραφο μὲ ἰατρικὸ περιεχόμενο εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν Δημήτριο Φιλιππίδη. Ἡ συνταγὴ ἀρχίζει ἔτσι: «Γεώργιος Ὀλύμπιώτης. Χρησιμότατον ἰατρικὸν περὶ ἀνεμοπυρώματος, μολδαβιστὴ οὐρμπαλέτζου καλούμενο». Νὰ ἀναφέρεται ἄραγε στὴν ἀρρώστεια τοῦ Γεωργάκη;

5. Bl. Ivan Petrovici Liprandi, Răscoala pandurilor sub conducerea lui Tudor Vladimirescu în anul 1821 și începutul acțiunii eteriștilor în Principatele Dunăvere sub conducerea prințului Alexandru Ipsilanti precum și sfîrșitul lamentabil al ambelor acestor mișcări in acelaș an», στὰ «Documente privind istoria României», Răscoala din 1821, τ. V, București 1962, σ. 328.

βαριά¹ και χρειάστηκε οί σύντροφοί του νὰ τὸν μεταφέρουν μὲ τὸ φορεῖο². Φτάνοντας κοντὰ στὴν Πιάτρα Νεάμτς τοὺς προϋπάντησαν μὲ πυροβολισμοὺς οἱ Τοῦρκοι οἱ ὄποιοι βλέποντας τὴν ὑπεροχὴ τῶν Φιλικῶν (οἱ Τοῦρκοι ἦσαν μόνο 200), ἀποτραβήχτηκαν πίσω στὴν Πιάτρα³ και ἄφησαν τὴν δίοδο ἐλεύθερη. Οἱ Φιλικοὶ συνέχισαν τὸ δρομολόγιο τους και ἔφτασαν διπλὰ στὸ βουνὸ Τσιαχλάου κι ἀπ' ἐδῶ, παίρνοντας τὴν κοιλάδα τῆς Μπίστριτσας, ἔφθασαν στὴν περιοχὴ τῆς Δόρνας, στὸ χωριὸ Κρούτσεα, και ἔμειναν ἐκεῖ δύο μέρες. "Υστερα πῆγαν στὴν Δόρνα και ἐκεῖ στάθμευσαν ἀρκετὸν καιρὸ ἐξ αἰτίας τῆς ἀρρώστειας τοῦ καπετάνιου Γεωργάκη⁴. Στὴν Δόρνα ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος παίρνει γράμμα ἀπὸ τὸν Σέρβο βοϊβόδα Μλάδεν Μιλοβάνοβιτς ὅτι ἔρχεται νὰ τὸν ἀνταμώσῃ, και ἡ συνάντηση γίνεται στὸ χωριὸ Κρούτσεα. "Ομως ὁ Μλάδεν δὲν ἔφερε μᾶζι του, μετὰ τὴν μάχη τοῦ Σκουλένι, παρὰ μόνο 18 ἄνδρες⁵, ἐνῶ τοῦ Γεωργάκη τοῦ εἶχαν φύγει ἥδη 300 ἄνδρες στὴν Αὐστρία, διότι δὲν εἶχε μὲ τί νὰ τοὺς πληρώσῃ⁶.

Πῶς βρέθηκαν ὅμως στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου και δὲν συνέχισαν τὸν δρόμο τους πρὸς τὴν Βασσαραβία;

Τὸ χειρόγραφό μας και σχεδὸν ὅλα τὰ ντόπια ντοκουμέντα μιλοῦν γιὰ τὸν πανικὸ ποὺ δημιουργήθηκε στὴ Μολδαβία, ὅταν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα μπῆκαν στὸ ἔδαφός της. Ἡ Ρωσία «ἄπλωσε χέρι βοήθειας πρὸς τοὺς χριστιανούς, τοὺς δέχτηκε στὸ ἔδαφός της και τοὺς ἔδωσε και χρήματα ὥσπου νὰ ἱσυχάσουν οἱ ταραχές». Ομως πολλοὶ ἀνθρωποι γιὰ νὰ γλυτώσουν τὸ γιαταγάνι τοῦ Τούρκου, πῆγαν νὰ κρυφτοῦν στὰ μοναστήρια. Τὸ χειρόγραφό μας δὲν μᾶς λέει γιατί πῆγαν οἱ Φιλικοὶ στὸ Σέκου, ὅμως ἀρκετὰ ντοκουμέντα τῆς ἐποχῆς μᾶς βοηθοῦν νὰ διαλευκάνουμε αὐτὸ τὸ πρόβλημα. Στὰ μοναστήρια παρέμεινε ἡ γνώμη ὅτι ὁ Γιωργάκης Ὁλύμπιος πῆγε στὸ Σέκον γιὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὶς περούσιες τῶν βογιάρων ποὺ ἤταν κρυμμένες ἐκεῖ, ὕστερα ἀπὸ παράκλησή τους. Ὁ Α. Ὄτσετεα γράφει πώς, ὅταν ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος βρισκόταν στὸ μοναστήρι Σλάτινα, πῆρε τὴν πρόταση τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Ρόμαν, Γερασίμου και τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Σέκου, Βενεδίκτου, ὁ ὄποιος πρόσφερε στὸν Γεωργάκη 15.000 πιάστρα, ἀν ὑπεράσπιζε τὸ μοναστήρι⁷. Πράγματι ἀρκε-

1. A. Oțetea, Tudor Vladimirescu și mișcarea Eteristă în Țările Românești, 1821-1822, București 1945, σ. 313.

2. Documende... Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 272.

3. Liprandi, ȝ. ȝ., σ. 328.

4. Ὁ καλόγηρος Ζωσιμᾶς γράφει ὅτι ἐκεῖ ἔμειναν δύο μῆνες, ἐνῶ ὁ Λιπράνδη ὅτι ἔμειναν ἐνα μῆνα.

5. Liprandi, ȝ. ȝ., σ. 329.

6. Liprandi, Căpitänul lordache Olimpiotul. Actiunea Eteriștilor în Principate în anul 1821, στὰ «Documente privind Istoria României», Răscoala din 1821, τ. V, σ. 440.

7. A. Oțetea, ȝ. ȝ., σ. 313.

τοὶ βογιάροι καὶ κληρικοὶ εἶχαν κρύψει τὶς περιουσίες τους στὰ μοναστήρια Σλάτινα, Σέκου καὶ ἄλλοι, γιὰ νὰ τὶς προφύλαξον ἀπὸ τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς Τούρκους. Ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη γράφει πώς πρὶν μποῦν οἱ Τούρκοι στὸ Ἰάσι, πάρα πολλοὶ βογιάροι καὶ ἔμποροι κουβάλησαν τὶς περιουσίες τους στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου¹. Σ' ἔνα γράμμα τοῦ θησαυροφύλακα Δημητράκη Στούρζα πρὸς τὸν μητροπολίτη Ἰασίου Βενιαμίν Κωστάκη, μὲ ἡμερομηνίᾳ 26 Νοεμβρίου 1821 ἀπὸ τὸ Τσερναούτσι, διαβάζουμε δτὶ ἐστειλε στὴ μονὴ τοῦ Σέκου «πέντε καλάθια καὶ δύο κιβώτια μὲ κοσμήματα, ἀσημικά, ὅλα τὰ γράμματα τῶν κτημάτων μου, καθὼς καὶ κεῖνα τοῦ ἀδελφοῦ μου κόμη Ἡλία καὶ ἄλλα μικροπράγματα, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἐνδύματα καὶ ἄλλα πράγματα τοῦ σπιτιοῦ μου...»². Μόνο ὁ Δρακάκης Ρωσσέτης εἶχε στείλει στὸν ἡγούμενο Βενέδικτο περιουσία «ἄξιας 200.000 λέι γιὰ νὰ τὴν κρύψει στὰ μυστικὰ αὐτοῦ τοῦ μοναστηριοῦ»³. Ἐπίσης ἐκεὶ εἶχε κρύψει τὴν περιουσία του καὶ ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Ρόμαν Γεράσιμος, ὁ ὄποιος εἶχε καταφύγει στὴ Σουτσεάβα, πόλη ποὺ βρισκόταν τότε ὑπὸ τὴν ἔξουσία τῶν Αὐστριακῶν, διότι ἦταν ἔνας ἀπὸ τοὺς ὑπογράψαντες τὴν ἀναφορὰ πρὸς τὸν Τσάρο Ἀλέξανδρο τὸν Α' γιὰ νὰ ἐπέμβῃ πρὸς ὄφελος τῆς Μολδαβίας⁴. Τὰ περιστέρεα ἔγγραφα μᾶς λέγουν δτὶ ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος πῆγε στὸ Σέκου νὰ τὸ ὑπερασπίσῃ, ὕστερα ἀπὸ παράκληση τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Ρόμαν Γερασίμου. Ὁ καλόγηρος Ζωσιμᾶς, ψάλτης στὸ μοναστήρι Νεάμτς, γράφει πώς, δταν ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος κατευθύνθηκε πρὸς τὸ μοναστήρι Σλάτινα γιὰ νὰ περάσῃ στὴν αὐστριακὴ ζώνη, ὁ ἐγκάθετος τῶν Τούρκων στὴν ἐπισκοπὴ τοῦ Ρόμαν, Μελέτιος, ἐστειλε Τούρκους στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου, γιὰ νὰ παραλάβουν τὴν περιουσία τοῦ ἐπισκόπου Γερασίμου, ὁ ὄποιος εἶχε καταφύγει στὰ ἐδάφη τῶν Αὐστριακῶν. Οἱ Τούρκοι ὅμως χτυπήθηκαν ἀπὸ τοὺς «έθελοντές» οἱ ὄποιοι βρίσκονταν ἐκεῖ, καὶ δὲν μπόρεσαν νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολή τους. Μαθαίνοντας αὐτὸ τὸ συμβάν, ὁ ἀδερφὸς τοῦ ἐπισκόπου Γερασίμου ἀπευθύνθηκε στὸν Γεωργάκη Ὁλύμπιο καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ πάη στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου νὰ παραλάβῃ αὐτὴν τὴν περιουσία καὶ νὰ τὴν πάη στὴν αὐστριακὴ ζώνη. Ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος δέχτηκε καὶ πῆγε μὲ τοὺς ἄνδρες του στὸ Σέκου⁵. Τὴν ἐκδοχὴν αὐτὴν πρέπει νὰ τὴν συμπληρώσουμε καὶ μὲ τὶς πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνει ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη, πώς ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Ρόμαν ἔδωσε στὸν

1. Badenschi, ă.ă., σ. 15-16.

2. C. Erbiceanu, Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a Catedralei Mitropolitane din Iași, București 1888, σ. 178.

3. T. Bălan, ă.ă., σ. 68.

4. Bl. Manolache Drăghie, Istoria Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre, Iași 1857, τ. II, σ. 116.

5. Bl. Zosimă, ă.ă., σ. 505.

Γεωργάκη και σύνδεσμο, ονόματι Μεθόδιο Σβεταγόρετς, (Άγιορείτη) και ἄλλα διάφορα ἔγγραφα πρὸς τὸν ἡγούμενο τοῦ μοναστηριοῦ Σέκου γιὰ νὰ τοὺς δεχθῆ¹.

Ομως, δπως βγαίνει τὸ συμπέρασμα ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν ντοκουμέντων, ὁ ἡγούμενος Βενέδικτος καταχράστηκε αὐτὴ τὴν περιουσία τῶν βογιάρων, πρὶν ἀκόμη οἱ Τοῦρκοι κάψουν τὸ μοναστήρι. Σ' ἔνα γράμμα τοῦ Βασίλε Κάπσα, μὲ ἡμερομηνίᾳ 12 Ἰουνίου 1821, πρὸς τὸν Δρακάκη Ρωσέτ, πρόσφυγα στὸ Τσερναούτς, λέγεται: «Τὰ καλάθια και τὰ κιβώτια ποὺ τὰ πῆγα στὸ Σέκου, τὰ τοποθέτησαν σ' ἔνα κλειστὸ θολωτὸ ὑπογειακὸ διαμέρισμα πολὺ καλό, μὲ καθαρὸ ἀέρα. Και ἀφοῦ ἐπιχείρησα τρεῖς φορὲς νὰ τοὺς δοκιμάσω, ἐπειδὴ ἐπρεπε νὰ χτιστῇ ἡ θύρα ἐκείνου τοῦ διαμερίσματος και βρίσκοντάς την ἄχτιστη, μπῆκα μέσα και ἄνοιξα τὰ κιβώτια μου και εἶδα ὅτι στέκονται ὅλα πολὺ καλά, τὰ γουναρικὰ και τὰ ἄλλα. Ομως τώρα, τὴν Παρασκευὴ 10 Ἰουνίου, τὰ βρῆκα μετακινημένα σ' ἄλλο μέρος, τὸ όποιο οὔτε και σὲ μένα δὲν δέχτηκαν νὰ φανερώσουν, λέγοντας πώς εἰναι τοποθετημένα σ' ἔνα πάρα πολὺ κρυφό. Ἐνῶ τὸ καλάθι τῆς κυρᾶς μου Ἰλίν (iis) και ἔνα δικό σας, αὐτὰ τὰ δύο καλάθια μη̄ χωρώντας ἀπὸ τὴν πόρτα ἐκείνου τοῦ διαμερίσματος ἔμειναν στὸν πάτερ ἡγούμενο Βενέδικτο, γιὰ νὰ τὰ σώσῃ ὅπου θὰ μπορέσῃ².

Μετὰ τὴν κατάληψη τοῦ Σέκου ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀρκετοὶ βογιάροι, μεταξὺ τῶν όποιων και ὁ Δρακάκης Ρωσέτ, ἔκαμαν μηνύσεις κατὰ τοῦ ἡγουμένου Βενέδικτου, διότι εἶδαν τὰ πράγματά τους νὰ πουλιοῦνται σὲ ἐξευτελιστικὲς τιμὲς στὸ ἔδαφος τῆς Αὐστρίας. Τὸ ντοκουμέντο ὑπὸ ἀριθ. 758, δικογραφία 1821, ποὺ βρισόκταν στὰ ἀρχεῖα τῆς Μπουκοβίνας τὸ 1929, ὅταν τὸ δημοσίευσε ὁ Th. Bălan, ἀναφέρει τὴν ἀπαίτηση τῶν βογιάρων πρὸς τὶς αὐστριακὲς ἀρχὲς νὰ ἀνακριθοῦν οἱ Φιλικοὶ ποὺ βρίσκονται στὴν Μπουκοβίνα, γιὰ νὰ γίνη γνωστὸ ποιὸς τοὺς πρότεινε νὰ πιάσουν τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου. Ἡ ἀνάκριση ἔγινε στοὺς παρακάτω Φιλικούς: Βαραχτήρ Στέριο, Παῦλο N. Βόλτσιο, Γκίκασυν Γκίσου, Γιάννη Παναγιώτη, Κώστα Ιένε, Γεώργιο Κώστα, Γεώργιο Θανάση, Νικολάϊ Κρίενα, Κωνσταντίνο Ράδο, Μάνο Συγκιενό, Θύμιο Θωμᾶ, Ἀντώνη Γεώργιο, Θεόδωρο συν Δύκα, Πέτρ Ντμύτερ, Στάνκο Νικόλα, Ιοάν Νίτσο, Νικόλαο Γιάννη, Κωνσταντίνο Γεώργιο, Ντμύτρο Πρότζ, Θανάση Κιρίτση, Ιωάννη Θανάση, Γεώργιο Θεόδωρο, Μαρῖνο και Νικόλαο Θανάση. Ὁλοι τους δήλωσαν ὅτι τοὺς κάλεσε ἔνας ἄγνωστος καλόγηρος³. Ὁ Χρῆστος Ἀναστάσιος δήλωσε: «Πήγαμε στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου, ὕστερα ἀπὸ παράκληση τοῦ ἡγουμένου αὐτοῦ τοῦ

1. A. Badenisch, ἔ.ἄ., σ. 18.

2. Documente... Răscoala din 1821, τ. II, σ. 206, ἀρ. 142.

3. Th. Băla n, ἔ.ἄ., σ. 67.

μοναστηριοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν γνωρίζω, γιὰ νὰ τὸ ὑπερασπίσουμε, διότι, δύως μᾶς εἶπε, 300 Τούρκοι λεηλατοῦν τὰ μέρη»¹.

”Ομως ποιὰ ἡ ἔννοια αὐτῆς τῆς θυσίας, γιὰ τὴν ὑπεράσπιση περιουσίας ἔξενης πρὸς αὐτοὺς, τὴ στιγμὴ ποὺ ὅλα ἐδῶ στὰ Παραδούναβια Πριγκιπάτα ἦταν χαμένα; Κάπου εξήγηση σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα δίνουν αὐτὰ ποὺ μᾶς γράφει ὁ Ιβάν Πέτροβιτς Λιπράνδη². Ὁ Λιπράνδη γράφει πώς ὁ Γεωργάκης δὲν μποροῦσε νὰ φύγῃ στὴν Αὐστρία, «διότι προηγουμένως εἶχε καταδικαστῇ δυὸ φορὲς σὰν ἐγκληματίας καὶ φοβόταν νὰ φτάσῃ ἐκεῖ, γιὰ νὰ μὴν ἐφαρμόσουν ἐναντίον του τοὺς ὑπάρχοντας νόμους σ' αὐτὴν τὴν χώρα»³, καὶ προπαντός, ἐπειδὴ γνώριζε πῶς φέρθηκαν οἱ αὐστριακὲς ἀρχές κατὰ τοῦ Σέρβου Παπᾶ Βασίλη⁴, ποὺ τόσα πρόσφερε στὴν ὑπόθεση τῆς Φιλικῆς Ἐται-

1. Αὐτόθι, σ. 71-73.

2. Οἱ δύο ἐργασίες τοῦ I. Π. Λιπράνδη γιὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 στὰ Παραδούναβια Πριγκηπάτα, τὶς ὁποῖες ἀναφέραμε παραπάνω, ἀποτελοῦν πολύτιμες πηγὲς γιὰ τὴν ἐρευνα, διότι ὁ ἐν λόγῳ συγγραφέας ἦταν ἀρχηγὸς τῆς Υπηρεσίας πληροφοριῶν καὶ ἀντιπληροφοριῶν τῆς 16ης Μεραρχίας πεζικοῦ μὲ ἔδρα στὸ Κισινόβ. Εὐθυνόταν γιὰ τοὺς Φιλικοὺς καὶ τοὺς Μολδαβούς ποὺ είχαν καταφύγει στὴν Βασσαραβία, γιὰ τὴν κίνηση τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων στὰ ρωσικά σύνορα καὶ γιὰ τὰ φρούρια στὰ Βαλκάνια κ.λ. Γνώριζε ρωσικά, γαλλικά, ιταλικά, γερμανικά, βουλγαρικά, φιλανδικά, ρουμανικά καὶ ἵσως καὶ ἐλληνικά. Ὁπως βγαίνει τὸ συμπέρασμα ἀπὸ τὰ γραφτά του, μιλοῦσε καὶ τὴν τουρκική. Τὸ 1827 ἥρθε στὴν Μολδαβία, ἀπ' ὅπου καθοδηγοῦσε ἓνα πλατύ δίκτυο κατασκοπίας μὲ διακλαδώσεις στὰ Βαλκάνια καὶ στὴν Αὐστρία. Τὸ 1828 προβιβάστηκε σὲ ὑπεύθυνο εἰδικῆς μυστικῆς ἀσφαλείας στὰ Βαλκάνια καὶ τὸ 1828-1832 ἔδρασε στὰ Παραδούναβια Πριγκιπάτα. Ἐγραψε ἀρκετὰ ὑπόμνηματα πρὸς τὴν Ρωσικὴ Κυβέρνηση καὶ δυὸ ἐργασίες, τὶς ὁποῖες ἀναφέραμε. Τὰ στοιχεῖα ποὺ είχε στὴ διάθεσή του προσπάθησε, ὅπως ἀναφέρει στὸ ἔργο του, νὰ τὰ ἐπιβεβαιώσῃ μὲ τὶς διηγήσεις τῶν ἀνδρῶν ποὺ πήραν μέρος στὰ γεγονότα καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρές. Γ' αὐτὸ σὲ πολλὰ σημεῖα τοῦ ἔργου του βρίσκουμε ἀσάφειες. Ἐξ ἄλλου ὁ Λιπράνδη ἔγραψε ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς τάξης ποὺ ἐκπροσωποῦσε, γι' αὐτὸ σὲ πολλὰ μέρη μιλάει μὲ περιφρόνηση κατὰ τοὺς ρουμανικοὺς καὶ ἐλληνικοὺς λαοὺς. Ὁ ἐρευνητὴς πρέπει νὰ διαχωρίσῃ μὲ μεγάλη προσοχὴ τὰ σημεῖα ποὺ ἀνταποκρίνονται στὴν πραγματικότητα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τὰ πέρασε εὔκολα στὴν ἐργασία του. (Τὰ στοιχεῖα τὰ πῆρα ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴ τοῦ 5ου τόμου τῶν Ντοκουμέντων γιὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 ποὺ δημοσίευσε ἡ Ρουμανικὴ Ακαδημία τὸ 1962).

3. Documente... Râscoala din 1821, τ. V, σ. 328 καὶ 439.

4. Αὐτὸς ὁ Παπᾶς συνέβαλε πάρα πολὺ στὸ Βουκουρέστι στὴν ἐπιστράτευση Φιλικῶν. Μετὰ τὴν ἥττα στὸ Δραγασάνι, μαζὶ μ' ἄλλους πέρασε στὸ αὐστριακὸ ἔδαφος. Οἱ Τούρκοι ζήτησαν ἀπὸ τὶς αὐστριακὲς ἀρχές νὰ τὸν παραδώσουν. Αὐτοὶ δὲν δέχτηκαν, ὅμως ὑποχρέωσαν τὸν Παπᾶ Βασίλη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἔδαφος τῆς Αὐστρίας μπροστά στὰ μάτια τῶν Τούρκων ποὺ τὸν περίμεναν. Μόλις παραδόθηκε στοὺς Τούρκους, ὥρμησε κατὰ πάνω τους μὲ τὸ σπαθὶ γυμνωμένο καὶ ἄρχισε νὰ τοὺς σφάζῃ, σκοτώνοντας 11 ἀπ' αὐτοὺς. Οἱ Τούρκοι σκορπίστηκαν καὶ τὸν σκότωσαν ἀπὸ μακριὰ μὲ τὰ ὅπλα (L i p r a n d i , ἔ.α., Doc., τ. V, σ. 454 σημ. 49). Ὁ Ι. Φιλήμων γράφει ὅτι, μετὰ ἀπὸ μάχη σκληρή, στὶς 11 Ιουλίου 1821, ποὺ ἔδωσε ὁ ἀρχιμανδρίτης ἡ παπα-Σέρβος, «αὐθόρμητος ἐλθὼν ἐκ Σερβίας ἵνα ἀγωνισθῇ μετὰ τῶν τοῦ Ὅψηλάντου» (Τρικούπης, I, σ. 194), οἱ ἄνδρες του καὶ αὐτὸς ἀναγκάστηκαν

ρείας. Στή Ρωσία, γράφει παραπέρα ό Λιπράνδη, δὲν μποροῦσε νὰ πάη, «διότι οι Τούρκοι εἶχαν πλημμυρίσει δλην ἐκείνη τὴν πλευρὰ τῆς Μολδαβίας ἀπ' ὅπου ἔπρεπε νὰ περάσουν»¹. Ο Λιπράνδη ὄμως δὲν εἶναι συνεπής πρὸς τὰ γραφόμενά του. Λίγο πρίν, καὶ ὅχι σὲ μεγάλη ἀπόσταση, μᾶς λέει πώς ὁ Γεωργάκης φοβήθηκε νὰ πάη στή Ρωσία «ἐξ αἰτίας τῶν διαδόσεων ποὺ εἶχαν φτάσει στ' αὐτιά του, ὅτι δῆθεν ἡ Ρωσία δὲν δέχεται κανέναν» στὸ ἔδαφός της, πράγμα ποὺ τὸν ἔκανε νὰ γράψῃ ἔνα γράμμα στὸν Κατακάζη, κυβερνήτη τῆς Βασσαραβίας, ὁ ὅποιος ἦταν παντρεμένος μὲ τὴν ἀδελφὴ τοῦ πρίγκηπα Ὑψηλάντη, ρωτώντας τὸν ἄν μπορῇ νὰ περάσῃ σὲ κάποιο λοιμοκαθαρτήριο καὶ τὸ ἔστειλε κρυφὰ μέσῳ τῆς Αὐστρίας μὲ κάποιον Στέριο². Κατὰ τὴν γνώμη μου, οὔτε τὸ πρῶτο ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα, οὔτε τὸ δεύτερο. Τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος ἔβλεπε ὅτι πίσω εἶναι γκρεμὸς καὶ μπροστὰ ρέμα, θὰ προτιμοῦσε νὰ περάσῃ τὸ ρέμα, παρὰ νὰ πέσῃ στὸ γκρεμό³.

Νομίζουμε ὅτι ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος καὶ ὁ Ἰωάννης Φαρμάκης δέχτηκαν τὴν πρόταση τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Ρόμαν νὰ πᾶν στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου, ὅχι γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὶς περιουσίες τῶν βογιάρων, οὔτε ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἀλλὴ διέξοδο, ἀλλὰ γιὰ νὰ ταμπούρωθοῦν ἐκεῖ, καὶ νὰ διατηρήσουν τὴν φλόγα τῆς Ἐταιρείας, ἐλπίζοντας πώς σὲ λίγο τὰ ρωσικὰ στρατεύματα θὰ περάσουν τὸν Προῦθο καὶ ὁ ρωσο-τουρκικὸς πόλεμος θὰ ἀρχίσῃ.

Ἐξαιρώντας τὸν καλόγηρο Ζωσιμᾶ, ὁ ὅποιος τὸ ταμπούρωμα τῶν Φιλικῶν στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου τὸ ἀποδίδει στὰ γερὰ τείχη του⁴ καὶ στὸν Βούλ-

νὰ φύγουν στὸ Αὐστριακὸ ἔδαφος. Οἱ Τούρκοι τοὺς ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ ἰδιαίτερα τὸν Σέρβο. Οἱ Αὐστριακοὶ δέχτηκαν νὰ διώξουν μόνο τὸν Σέρβο, ὅμως «ἔλευθερον καὶ ἔνοτλον». Αὐτὸς ἀπεβλήθη τῇ 14ῃ Ἰουλίου ἐπὶ τοῦ βλαχικοῦ ἔδαφους, θηράμενος παρὰ τῶν Τούρκων ὃς τι ἀγριμαῖον ζῶον, ἀπὸ δάσους εἰς δάσος, ἀπὸ δρους εἰς δρος καὶ ἀπὸ φάραγγος εἰς φάραγγα..., καταπέσων δὲ ἐπὶ τέλους ἀπὸ ἀποτόμου βράχου συνελήφθη καὶ ἀπαχθεὶς δέσμιος εἰς Βουκουρέστιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σιλίστραν, ἐμαρτύρησεν ὁ αὐθόρμητος ούτος καὶ γενναῖος ὁγωνιστής ὑπὲρ πίστεως καὶ ἐλευθερίας» (Ι. Φιλ. ἡμ. ων, τ. 2, σ. 201). Ὁ Τρικούπης γράφει πώς τὸν κρέμασαν (τ. 1, σ. 271, σημείωση α). Φαίνεται πώς οἱ Τούρκοι σκοτωμένο τὸν πῆραν καὶ τὸν κρέμασαν γιὰ νὰ τρομοκρατήσουν.

1. Documente...Răscoala din 1821, τ. V, σ. 330.

2. Αὐτόθι, σ. 329.

3. Ὁ Λιπράνδη ὄμως, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ γραφτά του, δὲν συμπαθοῦσε τὸν Γεωργάκη Ὁλύμπιο καὶ δὲν ἔχανε εὐκαιρία νὰ τὸν δυσφημήσῃ. Γράφει: «Πνεῦμα ραδιουργίας, μιὰ ἀπερίγραπτη ζήλια καὶ μία ἀχόρταγη λαμαργία γιὰ λεφτά—αὐτὰ ἦταν πάντα τὰ μοναδικά του προσόντα καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐκεῖνος μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ, στὸ λόγο τῆς τιμῆς, ὁ πρωταίτιος γιὰ ὅλες τὶς δυστυχίες ποὺ χτύπησαν τοὺς Ἐταιρικοὺς στὰ πριγκηπάτα...» (αὐτόθι, σ. 331-332). Γιὰ νὰ καταλάβουμε καλύτερα τὴ θέση τοῦ Λιπράνδη, καταχωροῦμε καὶ τὰ παρακάτω: Οἱ Φιλικοί, γράφει προκάλεσαν «πολὺ περισσότερο κακὸ σ' αὐτὴν τὴ χώρα (στὰ Παραδουνάβια Πριγκηπάτα), παρὰ ὥργότερα οἱ ἴδιοι οἱ Τούρκοι» (αὐτόθι, τ. V, σ. 423).

4. Ζωσιμᾶς, ἔ.ἀ., σ. 505.

γαρο καλόγερο ποὺ ἀναφέρει ὁ Κοβαλεύσκη στὸν ἡρωῖσμὸ τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου¹, τὰ ἄλλα ντοκουμέντα δείχνουν ὅτι τότε οἱ ἄνθρωποι περίμεναν μέρα μὲ τὴν ἡμέρα νὰ ἀρχίσῃ ὁ ρωσο-τουρκικὸς πόλεμος. Ὁ καλόγηρος Ἀνδρόνικος γράφει ὀλοφάνερα ὅτι οἱ «ἔθελοντες» πῆγαν στὸ Σέκου νὰ τὸ ὑπερασπίσουν, μέχρι νὰ μποῦν «οἱ Μοσχάλοι στὴ χώρα»². Πολλοὶ βογιάροι ποὺ εἶχαν καταφύγει στὴν Μπουκοβίνα, περίμεναν μὲ ἀνυπομονησία καὶ ἔλπιζαν ὅτι ἡ Ρωσία θὰ κηρύξῃ σὲ λίγο τὸν πόλεμο ἐναντίον ἐκείνων ποὺ καταπάτησαν τὶς συνθῆκες της. Σ' ἕνα γράμμα τοῦ Βουκσανέσκου, σταλμένο ἀπὸ τὸ Τσερναούτς πρὸς τὸν μητροπολίτη Ἰασίου Βενιαμίν μὲ ἡμερομηνία 27 Σεπτεμβρίου 1821, γράφει: «Ἄντοι ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴν Βασσαραβία λένε ὅτι πάλι ἄρχισαν νὰ κινοῦνται τὰ ρωσικὰ στρατεύματα καὶ ὅτι κοντεύουν στὸ Νίστρο γιὰ νὰ περάσουν καὶ πὼς ὁ Σαβανέεφ πῆγε βιαστικὰ στὸ Μπάλτς γιὰ νὰ τὰ δεχτῇ. Ὁ γνωστὸς ποστέλνικος Δημητράκης Μάνος, πατέρας τῆς κοκόνας Φροσύνης, γράφει στὴν κοκόνα Φροσύνη τοῦ Ραδουκάνου, ἡ ὁποία μόλις ἥρθε ἐδῶ ἀπὸ τὴν Σουτσεάβα, ὅτι δὲν μπόρεσαν οἱ ἄλλες Δυνάμεις νὰ μονιάσουν τοὺς Τούρκους μὲ τοὺς Ρώσους καὶ ὁ πόλεμος θὰ ἔσπασῃ, γι' αὐτὸ ἀς προφυλάγεται ὁ γαμπρός του νὰ μὴ βγαίνῃ ἔξω, γιατὶ θὰ χαθῇ»³. Αὐτὴ ἡ ἐλπίδα ποὺ κατεῖχε ὅλον τὸν κόσμο, ὅτι ἡ Ρωσία θὰ ἄρχιζε σύντομα τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας, ἔπεισε τελικά, κατὰ τὴ γνώμη μου, τὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο καὶ τὸν ἀτρόμητο Ἰωάννη Φαρμάκη νὰ γυρίσουν πίσω καὶ νὰ ταμπουρωθοῦν στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου. Οὕτε καὶ ὁ Τρικούπης συμφωνεῖ μὲ τὴ γνώμη ὅτι ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος ἡθελε νὰ περάσῃ στὴν Βασσαραβία. Αὐτὸς γράφει πώς, δσο καιρὸ ὁ Ὀλύμπιος ἦταν ἄρρωστος, ἔμεινε στὰ βουνὰ τῆς Βρεάτσας μέχρι τέλους Αὐγούστου. «Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ Σεπτεμβρίου, ἀναλαβών τὴν ὑγείαν του, ἔξεστράτευσε μετὰ τοῦ Φαρμάκη ἐπὶ σκοπῷ νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὴν Βασσαραβίαν, ὅθεν ἥλπιζε νὰ προμηθεύεται εὐκολώτερον τὰ εἰς διατήρησιν τοῦ πολέμου»⁴. Ἐξ ἄλλου οἱ ἀπαιτήσεις τῆς Ρωσίας ἀπὸ τὴν Πύλη στὰ τέλη Ἰουλίου καὶ ὁ διωγμὸς τοῦ Στρογγανώφ στὶς ἀρχές Αὐγούστου ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, καθὼς καὶ ἡ συγκέντρωση γερῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Ρωσίας στὰ σύνορα τῆς Μολδαβίας, δυνάμωναν αὐτὴ τὴν πεποίθηση.

Οἱ Τούρκοι, ὅταν κατέλαβαν τὴν Μολδαβία, τοποθέτησαν φρουροὺς σ' ὅλα τὰ μοναστήρια τῆς Βόρειας Μολδαβίας, γιὰ νὰ τὰ προφυλάξουν ἀπὸ

1. A. Scriban, ἔ.ἄ., σ. 425-426.

2. Badenschi, ἔ.ἄ., σ. 18.

3. Bl. Erbiceanu, Istoria Mitropoliei Moldovei, σ. 155.

4. Σ. π. Τρικούπη, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἔκδοσις τρίτη, ἐν Ἀθήναις 1888, τ. 1, σ. 109.

τυχὸν λεηλασίες καὶ καταστροφὲς ἐκ μέρους τῶν γενιτσάρων¹ ἢ μὲ σκοπὸν νὰ τὰ ἔχουν ύπὸ τὸν ἔλεγχό τους. "Οταν οἱ «ἐθελοντὲς» πῆγαν στὸ Σέκου, αὐτοὶ οἱ φρουροὶ μὲ δυσκολία ξέφυγαν τὸ θάνατο—γράφει τὸ χειρόγραφό μας². Τὰ ντοκουμέντα ποὺ δημοσίευσε ἡ Ἀκαδημία τῆς Ρουμανίας δείχνουν ὅτι οἱ Φιλικοὶ κατέβαλαν σοβαρὲς προσπάθειες γιὰ νὰ καθαρίσουν αὐτὰ τὰ μοναστήρια ἀπὸ τοὺς Τούρκους φρουρούς. Στὸ μοναστήρι Σλάτινα, σύμφωνα μ' ἔνα κείμενο, βρίσκονταν 300 Τούρκοι φρουροί³, τοὺς ὁποίους κυνήγησαν οἱ Φιλικοὶ στὴν ἀρχή, ὅταν ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος εἶχε φθάσει στὰ μέρη τῆς Δόρνας. Ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη γράφει ὅτι μεσολάβησε ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Σέκου, γιὰ νὰ σώσῃ τοὺς Τούρκους φρουρούς. "Οταν ἔμαθαν ὅτι ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος ἔφθασε στὸ βουνὸ Γκρεντσιέσουλ, ἐκεῖνος τοὺς ἔντυσε μὲ ἐνδύματα τῶν καλογήρων καὶ τοὺς ὠδήγησε ὥς κοντὰ στὸ Ἱάσι⁴, εἰκοσιτέσσερις ὥρες μακριὰ ἀπὸ τὸ Σέκου⁵. Μόλις ἔφυγαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸ Σέκου, ἀμέσως παρουσιάστηκαν στὸ μοναστήρι καμιὰ ἑβδομηνταριὰ «ἐθελοντὲς» καὶ ρώτησαν νὰ μάθουν ἀν ὑπάρχουν στὸ μοναστήρι Τούρκοι φρουροί.

Η ΜΑΧΗ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΣΛΑΤΙΝΑ

Τὸ χειρόγραφό μας, καθὼς καὶ ἄλλα ντοκουμέντα, τοποθετοῦν τὴ μάχη τῆς Σλάτινας μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ Νεάμτης. Οἱ Τούρκοι ποὺ γλύτωσαν ἀπὸ τὴν πόλη Νεάμτης—λέει τὸ χειρόγραφό μας—πῆγαν στὸ Ἱάσι καὶ εἰδοποίησαν τὸν πασᾶ γιὰ τὶς πράξεις τῶν «ἐθελοντῶν»⁶. Ὁ πασᾶς τῆς Βραΐλας ἔστειλε τότε τὸν Σιλιχτάρ - μπέτη του νὰ καθαρίσῃ τὰ βουνὰ ἀπὸ τοὺς Φιλικούς⁷. Στὴν πραγματικότητα ὅμως ἀπὸ τότε ποὺ ἔβαλαν τὸ πόδι τους οἱ Τούρκοι στὴν Μολδαβία, δὲν βρῆκαν ήσυχία ἀπὸ τοὺς Φιλικούς.

Οἱ Τούρκοι μπῆκαν στὴν Μολδαβία στὶς 1/13 Μαΐου 1821 καὶ ἔδωσαν τὴ γνωστὴ μάχη τοῦ Γαλατσίου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Τούρκων ἦταν 19 χιλιάδες (14 χιλιάδες ἵππικὸ καὶ 5 χιλιάδες πεζικὸ μὲ δέκα πυροβόλα ἐκστρατείας)⁸.

1. Βλ. Documente...Răscoala din 1821, τ. III, σ. 175. Τὸ χειρόγραφο ἀπὸ τὸ μοναστήρι Νεάμτης, φύλλο 97.

2. Ἐ.ἄ., ϕ 154, φ. 98v.

3. B a d e n s c h i j, ἔ.ἄ., σ. 16.

4. Documente...Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 272.

5. Βλέπε Ἀθανασίου Ξοδίλου, Ἡ Ἐταιρεία τῶν Φιλικῶν καὶ τὰ πρῶτα συμβάντα τοῦ 1821, ἔ.ἄ., σ. 77.

6. Βλ. χειρόγραφο τοῦ Νεάμτης, ϕ 154, φ. 93.

7. A. O t e a, ἔ.ἄ., σ. 313.

8. Αὐτόθι, σ. 317. Ὁ Κωνσταντίνος Τίνκοβιτς, ὑπάλληλος τοῦ Αὐστριακοῦ Προξενείου ποὺ βρισκόταν ὅμως στὴν ὑπηρεσία τῆς Ρωσίας, πληροφόρησε τὸν πάρεδρο Στε-

Ἐπικεφαλῆς τῶν Τούρκων ἡταν ὁ πασᾶς τῆς Βραΐλας Ἰουσοὺφ Μπερκοφτσιαλῆς. Μετὰ τὴν συντριβὴν τῶν Φιλικῶν στὸ Γαλάτσι, οἱ Τούρκοι χωρίστηκαν σὲ δυὸ φάλαγγες καὶ ἡ μιά, ἡ πιὸ μεγάλη, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ἰουσοὺφ πασᾶ, πῆρε τὴν κατεύθυνσην Τεκούτσ-Μπιρλάδ μὲ σκοπὸν νὰ φθάσῃ στὸ Ἰάσι. Ἡ ἄλλη μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Τσιομπὰν Ὀγλοῦ ἔκεινησε πρὸς Φοκσάνι-Μπακάου-Πιάτρα, γιὰ νὰ πιάσῃ τὰ μοναστήρια καὶ νὰ καθαρίσῃ τὰ βουνὰ ἀπὸ τοὺς Φιλικούς¹. Τὴν πληροφορίαν αὐτήν, ὅτι μιὰ τουρκικὴ φάλαγγα, ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ Τσιομπὰν Ὀγλοῦ κεχαγιά-μπέη, ἀρχιστατήγου τῆς Σιλίστριας, ποὺ ἔκεινησε πρὸς τὸ Μπακάου, ὅταν αὐτοὶ μπῆκαν στὴν Μολδαβίᾳ, μᾶς τὴν δίνει καὶ ὁ Μανωλάκης Ντραγκίτς². Ἐμπροσθοφυλακὴ Τούρκων ἀπ’ αὐτή τὴν φάλαγγα συγκρούστηκε μὲ Φιλικοὺς στὸ Rîmnicul Sărat καὶ ἀφοῦ ταμπουρώθηκαν σ’ ἔναν μύλο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, οἱ Φιλικοὶ τοὺς ὑποχρέωσαν νὰ ἐξέλθουν, ἀφοῦ πυρπόλησαν τὸν μύλο καὶ τοὺς κατέσφαξαν μέχρι ἐνός³. Οἱ Φιλικοὶ ἡταν περίπου 30 ἔφιπποι καὶ εἶχαν ἀρχηγοὺς τοὺς Ἀναστάσιο Καράκαλο, Χρῆστο Βρανᾶ, Παναγιώτη Σούλια καὶ Νικόλαο Σκλαβούνα. "Ολοὶ αὐτοὶ ἐνέδρευαν στὸ Φοκσάνι. "Οταν ἔαναγύρισαν

πάνωφ πώς μέχρι τὶς 23 Ἰουνίου 1821 στὴ Μολδαβίᾳ δὲν ὑπῆρχαν περισσότεροι ἀπὸ 20.000 Τούρκοι, ἐνδ μετά ἀπ’ αὐτή τὴν ἡμερομηνίαν ἔφθασαν στὴν Βραΐλα ἄλλες 20.000 μὲ ἄλλον πασᾶ. Ἀπὸ αὐτοὺς 2.500 θὰ ἔμεναν στὸ Bârlad, 1.000 στὸ Falcui, 1.000 στὸ Huși, 1.000 στὸ Vaslui καὶ οἱ ὑπόλοιποι θὰ κατευθύνονταν πρὸς τὸ Ἰάσι καὶ Μποτοσάνι (βλ. Documente...Răscoala din 1821 τ. II, σ. 256). "Ἄλλες πληροφορίες ἀναφέρουν πώς ἔφθασαν στὴ Βραΐλα ἀπὸ τὴν Ἀσία 70.000 Τούρκοι στρατιώτες μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Τζεπάνογλου καὶ ἔστησαν τὸ στρατόπεδό τους μεταξὺ Βραΐλας καὶ Γαλάτσι (αὐτόθι, σ. 252).

1. Οἱ ιστορίες στὸ ἄρθρο του «Călugărița Elisabeta Sturdzaun episod din timpul zaveriei», δημοσιευμένο στὰ «Analele Academiei Române, Memoriiile secțiunii istorice, secesiune III, τ. XXIII (1940-41) σ. 84, νομίζει ὅτι αὐτή ἡ φάλαγγα κυνηγοῦσε τὸ τμῆμα τοῦ Γεωργάκη Ὁλύμπιου. Γράφει: «Ἄλλες τουρκικές μονάδες κινήθηκαν πρὸς τὴν κατεύθυνση Μπακάου καὶ Πιάτρα κατὰ τὸ σώματος τῶν Φιλικῶν, ποὺ καθοδηγοῦσαν οἱ καπεταναῖοι Γεωργάκης καὶ Φαρμάκης. Αὐτοὶ ἀποχωρίστηκαν στὸ Φοκσάνι ἀπὸ τὸ τμῆμα τοῦ Καντακουζηνοῦ-Ντελεάνου, μὲ τὴ σκέψη νὰ διαπεράσουν τὶς ὑπώρειες πρὸς τὰ σύνορα τῆς Μπουκοβίνας». Ἡ θέση αὐτή εἶναι ὀλότελα λαθεμένη. Ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος δὲν ἡταν μὲ τὸ τμῆμα τοῦ Καντακουζηνοῦ, ποὺ ἔφυγε γιὰ τὴν Μολδαβίᾳ ἀπὸ τὶς 9 Μαΐου, ἐνδ ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος, ὅπως ξέρουμε, πῆρε μέρος καὶ στὴ μάχη τοῦ Δραγασανιοῦ, στὶς ἀρχές τοῦ Ἰουνίου (βλ. Documente...Răscoala din 1821, τ. VI, σ. 203-204). Οἱ Τούρκοι ἔφθασαν στὸ Φοκσάνι, καθὼς ἔγραψε ὁ Ἀθανάσιος Ξόδιλος στὸν Ἐμμ. Ξάνθο, στὶς 6 Μαΐου, ὅπου καὶ εἶχαν μικρὴ σύγκρουση μὲ τοὺς Φιλικούς (βλ. Ἐ μ. μ. Ξάνθος, Ἀπομνημονεύματα, σ. 189-190· Documente...Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 186). "Αν πάλι δὲν ἔχουμε ἐμπιστοσύνη στὰ παραπάνω κείμενα, τότε προστρέχουμε σ’ ἔνα γράμμα τοῦ Γεωργάκη Ὁλύμπιου πρὸς τὸν Χατζῆ Γιαννούση, γραμμένο ἀπὸ τὸ Κίμπουλούγκ στὶς 25 Μαΐου 1821 (βλ. Documente...Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 192-193).

2. M. Drăghici, Istoria Moldovei pe timp de 500 ani, pînă în zilele noastre, Iași 1857, τ. II, σ. 123.

3. Ἡ λία Φωτεινοῦ, ἔ.ά., σ. 116-117.

στὸ Φοκσάνι, «εῦρον καὶ ἐκεῖ ἑτέρους 90 δόθωμανοὺς»¹, μὲ τοὺς ὁποίους ἔδωσαν μάχη ποὺ κράτησε 5 ὥρες. "Οπως φαίνεται ἀπὸ ἔνα γράμμα τοῦ Ἀθ. Ξεδίλου πρὸς τὸν Ἐμμ. Ξάνθο, μὲ ἡμερομηνίᾳ 6 Μαΐου 1821, αὐτὴ ἡ μάχη θὰ ἔγινε στὶς ἀρχές τοῦ Μάη². Ἐδῶ ἀνδραγάθησε ὁ Πάνος Ὁλτιάνος (Panul Arnăutul), ὁ ὄποιος καὶ ἐφονεύθη μαζὶ μὲ ἄλλους δέκα συνοπαδούς του³. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν Τούρκων ἦταν μεγάλος, οἱ Φιλικοὶ τοὺς ἄφησαν καὶ ἔφυγαν πρὸς τὴν Τυργόβιστε, γιὰ νὰ ἀνταμώσουν μὲ τὰ ἄλλα στρατεύματα τοῦ Ὅψηλάντη.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἀναταραχὲς στὴν Μολδαβία καὶ ἡ εἰσβολὴ τῶν Τούρκων σ' αὐτήν, ἀνάγκασαν τὸν Ἀλέξανδρο Ὅψηλάντη, ποὺ στάθμευε στὴν Τυργόβιστε, νὰ συγκαλέσῃ στρατιωτικὸ συμβούλιο, ποὺ ἀποφάσισε κοντὰ στ' ἄλλα καὶ τὴν ἀποστολὴ τοῦ πρίγκιπα Καντακουζηνοῦ στὴ Μολδαβία. Στὴν ἔκκλησή του πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς, ἡ ὄποια φέρει ἡμερομηνίᾳ 6 Μαΐου 1821, ὁ Ἀλέξανδρος Ὅψηλάντης ἔγραφε: "Ἐρθασαν εἰς τὰς ἀκοάς μον αἱ ἀνωμαλίαι ὅποὺ ἔτρεξαν εἰς τὴν Μολδαβίαν, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μον ἀπὸ αὐτοῦ, καὶ ἵδού στέλλω τὸν στρατηγὸν σωματάρχην πρόγκηπα Γεώργιον Καντακουζηνόν, μὲ τελείαν πληρεξούσιότητα νὰ βάλῃ εἰς τάξιν τὰς αὐτοῦ ὑποθέσεις τῆς πατρίδος καὶ νὰ φέρῃ τὴν προτέραν εὐταξίαν.⁴" Ομως, ἐνῶ οἱ Τούρκοι προχωροῦσαν στὰ βάθη τῆς Μολδαβίας, ἡ ἀποστολὴ τοῦ Καντακουζηνοῦ ἀργοῦσε. Στὶς 8 τοῦ Μάη ὁ Ἀλέξανδρος δίνει ἐντολὴ στὸν Δούκα, ποὺ στάθμευε στὸ Πλοέστι, νὰ δώσῃ ἔνα μέρος ἀπὸ τὴν στρατιωτική του δύναμη στὸν Καντακουζηνό, ὁ ὄποιος θὰ ξεκινοῦσε γιὰ τὸ Πλοέστι στὶς 9 Μαΐου⁵. Στὶς 11 Μαΐου ὁ Καντακουζηνός φτάνει κοντὰ στὸ Πλοέστι καὶ ἀφοῦ παρέλαβε 400 ἄνδρες καὶ τὸν καπετάνιο Κοντό, ξεκινάει γιὰ τὸ Ἰάσι⁶. Στὶς 15 Μαΐου βρισκόταν στὸ Φοκσάνι, ὅπου, μετὰ ἀπὸ μιὰ μικρὴ σύγκρουση μὲ τοὺς Τούρκους, πυρπόλυσε τὴν πόλη καὶ ἔφυγε⁷. Δὲν ἔχουν βάση τὰ

1. Αὐτόθι, σ. 117.

2. Ξοδίλον, Ἡ Ἐταιρεία τῶν Φιλικῶν, σ. 132.

3. Ἡ λία Φωτεινοῦ, Ἑλένη, σ. 117. Αὐτὸς ὁ Πάνος, θεριὸ στὸ ἀνάστημα, δὲν κουβαλοῦσε ἐπάνω του πιστόλια καὶ γιαταγάνι, παρὰ ἔνα ραβδὶ ἀπὸ σίδερο. "Οταν ἄρχισε ἡ ἐπανάσταση πῆγε στὸ βοιγιάρο Ἰονίτσα Γκέμπεα καὶ τοῦ πῆρε τὸ ἄλογο μὲ τὸ ὄποιο στὸ Φοκσάνι διέσχισε τρεῖς φορὲς τοὺς Τούρκους ἀπ' τὴν μία ἄκρη τῆς πόλης ὡς τὴν ἄλλη σφάζοντας δεξιά καὶ ἀριστερά. Τραβώντας μιὰ γουλιὰ ρακὶ ξαναπηδᾶ στὸ ἄλογό του καὶ φτάνει μέχρι τὸ τσαρδί (σκηνὴ) τοῦ πασᾶ καὶ βγάζει τὴ σημαία ποὺ βρισκόταν στὴν εἰσοδό του. "Ομως τὸ ἄλογό του περδικλώθηκε καὶ ἔπεσε καὶ οἱ Τούρκοι ὠρμησαν ἐπάνω του καὶ τὸν κατάκοψαν σὲ πολλὰ κομμάτια. Βλ. Victor Parascoste, Amintirile unui contemporan despre personagiile din «Tragedia Moldovei» στὸ περ. «Balcania» τ. IV (1941), σ. 549.

4. Documente...Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 186.

5. Αὐτόθι, σ. 187.

6. Αὐτόθι, σ. 253.

7. Αὐτόθι, τ. II, σ. 171, ἀρ. 120, καθὼς καὶ σημείωση I.

γραφόμενα τοῦ Σπ. Τρικούπη ὅτι στὸ Φοκσάνι ὁ Καντακουζηνὸς εἶχε εὐ-καιρία νὰ χτυπήσῃ μονάδα τοῦ ἔχθροῦ (200 Τούρκους) ἀπροετοίμαστη, ὅμως δὲν τὸ ἐπραξε καὶ ὅτι ἀργότερα οἱ Τοῦρκοι τὸν κυνήγησαν¹. Ὁ Liprandi γράφει ὅτι ὁ Καντακουζηνὸς συνάντησε 300 Τούρκους στὸ Φοκσάνι, ὅμως δὲν τοὺς ἐπιτέθηκε, ἀλλὰ ἄφησε 20 ἄτομα νὰ τοὺς κρατήσουν στὴ θέση καὶ αὐτὸς μὲ ἄλλους βιάστηκε πρὸς τὸ Ἱάσι². "Ομως οὔτε καὶ στὸ Ἱάσι δὲν ἔμεινε πολὺν καιρό, διότι, μόλις ἄκουσε ὅτι πλησιάζουν οἱ Τοῦρκοι, ἔφυγε γιὰ τὸ Σκουλένι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πέρασε στὸ ρωσικὸ ἔδαφος.

Οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τὸν Ἱουσούφ πασᾶ μπῆκαν στὸ Ἱάσι, στὶς 14/26 Ἰουνίου 1821, ἐνῷ ἡ φάλαγγα ὑπὸ τὸν Τσιομπάν Ὁγλού, ἀφοῦ ἔπιασε διάφορες πόλεις, ὅπως Φοκσάνι, Μπακάου, Ρόμαν, Πιάτρα κ.λ., ἄφησε σ' ὅλα τὰ μοναστήρια φρουρούς, βάλθηκε νὰ λεηλατῇ τὰ περίχωρα καὶ τὸ ἔγκλημα κυριαρχοῦσε σ' ὅλην τὴν Μολδαβία.

Οἱ Τοῦρκοι ὅμως δὲν βρῆκαν ἡσυχία ἀπὸ τοὺς Φιλικούς. Μετὰ τὶς μάχες στὸ Γαλάτσι, Φοκσάνι καὶ Σκουλένι, στὶς 8-10 Ἰουλίου 1821 οἱ Φιλικοὶ χτυποῦν μιὰ μονάδα Τούρκων στὸ Μποτοσάνι καὶ τὴν ἔξοντώνονυν. Τὴν νύχτα τῆς 10 Ἰουλίου ὁ πασᾶς τοῦ Ἱασίου πῆρε αὐτὴ τὴν ὅχι εὐχάριστη εἰδηση ἀπὸ τὸ Μποτοσάνι³.

Οἱ Τοῦρκοι ἀρχίζουν ἐκκαθαριστικὲς ἐπιχειρήσεις μὲ πάνω ἀπὸ 7 χιλιάδες ἄνδρες καὶ 28 πυροβόλα ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Μπαλαμπάν Ὁγλού ποὺ μόλις εἶχε φθάσει μὲ νέες δυνάμεις στὸ Ἱάσι⁴. Στὸ Μποτοσάνι ὅμως δὲν βρῆκαν Φιλικούς καὶ ξεκίνησαν πρὸς τὸ Φαλτιτσένι καὶ πρὸς τὰ μοναστήρια, τὰ ὅποια οἱ δυνάμεις τοῦ Γεωργάκη Ὄλυμπιου καὶ τοῦ Φαρμάκη τὰ εἶχαν καθαρίσει ἀπὸ τοὺς Τούρκους φρουρούς. "Οταν ἔμαθαν πῶς στὸ μοναστήρι Σ λάτινα βρίσκονται Φιλικοί, πῆγαν καὶ τὸ πολιόρκησαν, καὶ ἀνοίγοντας τὸν τοῖχο σ' ἔνα ἀδύνατο σημεῖο, μπῆκαν μέσα καὶ πολεμοῦσαν τοὺς «ἐθελοντές». "Οσοι ἀπὸ τοὺς «ἐθελοντές» χώρεσαν—γράφει τὸ χειρόγραφό μας—μπῆκαν καὶ κλείστηκαν στὴ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἀπ' ὅπου πολεμοῦσαν μὲ πεῖσμα τοὺς Τούρκους. Αὐτοί, βλέποντας πῶς δὲν μποροῦν νὰ τοὺς βγάλουν ἀπὸ μέσα, ἔβαλαν φωτιὰ καὶ σὲ δύο ὥρες κάηκε ὅλο τὸ μοναστήρι. Μετὰ τὴν πυρκαϊά, ὅσοι Τοῦρκοι καὶ «ἐθελοντές» γλύτωσαν, ἔφυγαν καὶ ἔμεινε τὸ μοναστήρι ἔρημο⁵. Ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη, ποὺ γενικὰ εἶναι πιὸ ἀναλυτικὸς στὶς περιγραφές του, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι στὸ μοναστήρι Σλάτινα εἶχαν κλειστὴ 70 περίπου «ἐθελοντές». Στὴ μάχη αὐτὴ χάθηκαν ἀρκετοὶ Τοῦρκοι, ἐνῷ

1. Σ. π. Τρικούπη, ἔ.ἄ., τ. 1, σ. 89.

2. Documente...Răscoala din 1821, τ. V, σ. 324.

3. Αὐτόθι, τ. II, σ. 276.

4. Αὐτόθι.

5. Χειρόγραφο τῆς μονῆς Νεάμιτς, χφ. 154, φ. 98r.

ἀπ' τοὺς ἐθελοντές σκοτώθηκαν μερικοὶ ποὺ ὑπεράσπιζαν τὴν πύλη. Ὁ «μεγάλος» τῶν Τούρκων—συνεχίζει ὁ Ἀνδρόνικος—ὅταν εἶδε πώς οἱ δικοί του δὲν ἔχουν τὸ θάρρος νὰ ὀρμήσουν μέσα στὴν ἐκκλησία, τοὺς μάλωσε καὶ τοὺς ἔβρισε καὶ γιὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ ὥρμησε μόνος του μέσα. Ὅμως ἔνας ἐθελοντής γέμισε ἀμέσως τὸ δῦλο του καὶ τοῦ κάρφωσε δυὸς σφαῖρες στὸ στῆθος. Οἱ ἄλλοι Τούρκοι βλέποντας «τὸν πιὸ μεγάλο τους» νὰ πέφτῃ νεκρός ἀποτραβήχτηκαν. Τὴν νύχτα ἔφυγαν καὶ οἱ «ἐθελοντές» ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ πήγαν στοὺς δικούς τους¹. Ὁ καλόγηρος Ζωσιμᾶς ἀποδίδει τὴν πυρπόληση τῆς Σλάτινας στοὺς Τούρκους, οἱ δόποιοι ἔβαλαν φωτιὰ ὅταν δὲν ὑπῆρχε πλέον Φιλικὸς ἐκεῖ. Περνώντας οἱ «ἐθελοντές» ἀπὸ τὸ μοναστήρι Σλάτινα, γιὰ νὰ φτάσουν στὴν παραμεθόριο αὐστριακὴ γραμμή, συναντήθηκαν, γράφει, μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἄρχισαν τὸν πόλεμο. Μὴ μπορώντας οἱ «ἐθελοντές» νὰ ἀντέξουν, διότι ἡσαν λίγοι, μπῆκαν στὸ μοναστήρι καὶ ἔκλεισαν τὴν πόρτα. Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ περικύλωσαν τὸ μοναστήρι, βρῆκαν ἔνα ἀδύνατο μέρος καὶ μπῆκαν μέσα. Οἱ ἐθελοντές χώθηκαν ἀμέσως στὴν ἐκκλησία καὶ συνέχισαν πεισματώδικα τὸν πόλεμο. Τόσο ἡρωϊκὰ πολεμοῦσαν οἱ Φιλικοί, «ώστε ἐπαιρναν φωτιὰ καὶ τὰ ροῦχα τους πάνω στὰ κορμιά τους». Σκοτώθηκαν πάρα πολλοὶ Τούρκοι καὶ περίπου 20 ἐθελοντές². Κατὰ τὸ βράδυ οἱ Τούρκοι ἀποτραβήχτηκαν καὶ οἱ «ἐθελοντές» βγῆκαν καὶ πέρασαν τὴν παραμεθόριο αὐστριακὴ γραμμή. Τὴν ἄλλη μέρα, ὅταν ξανάρθαν οἱ Τούρκοι, δὲν τοὺς βρῆκαν καὶ ἔβαλαν φωτιὰ στὸ μοναστήρι³. Φαίνεται πώς ἡ λεηλασία τῆς περιουσίας τοῦ μοναστηριοῦ καὶ τῆς περιουσίας τῶν βογιάρων, ποὺ βρισκόταν κρυμμένη ἐδῶ τὸ 1821, λεηλασία ἐκ μέρους τῶν «τσιγγάνων» τοῦ μοναστηριοῦ, τοὺς δόποίους τὸ 1826 καταδίωκαν οἱ ἄρχες⁴, συνέβηκε ἀκριβῶς τώρα, ὅταν τὸ μοναστήρι ἔμεινε ἄδειο. Στὸ ἀνώνυμο ὑπόμνημα ποὺ δημοσίευσε ὁ F. H. Marshall ἀπὸ χειρόγραφο τοῦ Βρεταννικοῦ Μουσείου, κείμενο γραμμένο στὶς 22 Νοεμβρίου 1821, γίνεται λόγος γι' αὐτὴ τὴν μάχη, χωρὶς δῆμος νὰ κατονομάζεται τὸ μοναστήρι: ... Τῇ ἐπαύριον ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος πληροφορεῖται ἀπὸ Βλάχους ὅτι ὁ καπετάν Λούνσος καὶ ὁ καπετάν Αναστάσιος Ιωαννίτης μὲ 90 στρατιώτας τοῦ Δούκα ἀντιπαρετάχθησαν εἰς δύο χιλιάδες ἔχθρούς· οἱ δόποιοι, μὲ ἄκραν εὐταξίαν ὀπισθοδοροῦντες, κτυποῦντες καὶ κτυπούμενοι, ἔφθασαν εἰς ἓνα μοναστήριον πλη-

1. Badenschi, ᷂.᷃., σ. 17.

2. 'O Alecu Beldim a n γράφει στὸ ἔργο τοῦ «Eteria sau jalnicele scene prilejite în Moldavia din rezorătirile grecilor...», Iași, 1861, σ. 79, ὅτι ρώτησε τὸν Ἰσπράβνικο τοῦ Φαλτιτσένι ποὺ ἔθαψε τὰ πτώματα μετὰ τὴν μάχη, ἢν τὰ μέτρησε, καὶ αὐτὸς τοῦ ἀπάντησε «ναί, οἱ σκοτωμένοι Τούρκοι ἦταν περισσότεροι ἀπὸ 400, ἐνῷ οἱ ἐθελοντές μόνο 16».

3. Zωσιμᾶς, ᷂.᷃., σ. 165-166.

4. Βλ. ἔγγραφα Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, Doc. LXXI/91, 92, 93 (στὴ συλλογὴ Documente...Răscoala din 1821, τ. III, σ. 176, σημ. 1).

σίον τῶν συνόρων τῆς Μπουκοβίνας, ὅπου καὶ ἐσφαλίσθησαν. Ἀφοῦ δὲ μως οἱ Τοῦρκοι ἔβαλον φωτιὰν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ μοναστηρίου, οἱ ἔβδομήντα μόλις μείναντες Γραικοὶ ἐσφαλίσθησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ πυροπολούμενοι ἀπὸ τὰς φλόγας ἐπολεμοῦσαν μὲν ἄκραν μανίαν περίπου τῶν ἔξην δρᾶν. Ἀφοῦ δὲ μως, κατὰ καλήν των τύχην, δὲ ἀρχηγὸς Τοῦρκος τοῦ σώματος τούτου ἐσκοτώθη καὶ περίπου τῶν ὀκτακοσίων Τοῦρκων, τότε οἱ ἄναρδοι Τοῦρκοι ἀρχισαν νὰ ὀπισθοδομήσωσιν φοβούμενοι καμμίαν ἐνδεχομένην βοήθειαν ἐκ μέρους τοῦ Ὀλυμπίου, ὅστις τῷ ὄντι διενθύνετο μὲν δὲν τὸ στρατιωτικόν του σῶμα διὰ τὰ ἐκεῖ. Οἱ δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ ενδεθέντες Γραικοὶ μὲν τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ἔφθασαν εἰς τὰ ἀνοστριακὰ χώματα τοὺς ὄποιους καὶ ὑποδέχθησαν μὲν ἄκραν προσποιημένην φιλανθρωπίαν, χαροῦμενοι εἰς τὴν πληθὺν τῶν θεατῶν κατοίκων καὶ παροίκων τῆς Σουντσάβας, οἱ δποῖοι μὲν δάκρυα χαρᾶς ὑπεδέχοντο τοὺς ἀτρομήτους καὶ ἀφόβους τούτους ἥρωας...¹

Οἱ Liprandi γράφει πώς ἔνα μήνα μετὰ ἀπὸ τότε ποὺ ἔφθασε ὁ Ὀλύμπιος στὴν περιοχὴ Δόρνας, συναντήθηκε μὲν τὸν Μλάδεν στὸ χωριὸ Κρούτσεα, οἱ δποῖοι μετὰ δύο μέρες πῆραν τὴν εἶδηση δτι μερικὰ τμῆματα ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Γεωργάκη ἀντάμωσαν τοὺς Τούρκους κοντὰ στὸ μοναστήρι Σλάτινα καὶ πολέμησαν μαζὶ τοὺς². Ἡ μάχη τῆς Σλάτινας ἔγινε στὶς 13 Ιούλιοι 1821³, ἐπομένως ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος δὲν σταμάτησε ἔνα μήνα στὴν περιοχὴ τῆς Δόρνας. Οὔτε καὶ ὁ Ἀντρέι Ὄτσετεα ἔχει δίκαιο, ποὺ γράφει δτι ὁ Ὀλυμπιώτης ἔφθασε στὰ μέσα Ιουλίου στὴν περιοχὴ Δόρνας⁴. Νομίζουμε δτι ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος ἔφθασε στὴν περιοχὴ τῆς Δόρνας στὶς ἀρχές Ιουλίου καὶ ἔμεινε ἄρρωστος ἐκεῖ περισσότερο ἀπὸ ἔνα μήνα, ὅπως μᾶς πληροφοροῦν τὰ ἔγγραφα.

Οταν στὶς ἀρχές Αὐγούστου ἀνέρρωσε ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, ἡ δραστηριότητα τῶν Φιλικῶν ἐντάθηκε. Δὲν ἀποκλείεται, τώρα, τὸ σῶμα τῶν Φιλικῶν νὰ ἄφησε τὴν περιοχὴ Δόρνας καὶ νὰ ἥρθε στὸ Κόρνουλ Λούντσει, ποὺ βρίσκεται στὴν κοιλάδα τῆς Μολδαβίας, μεταξὺ τῶν μοναστηριῶν Σλάτινα καὶ Ρίσκα, καὶ ἀπ' ἐδῶ νὰ ἔλεγχαν ὅλην τὴν περιοχὴ τῆς Μολδαβίας μέχρι τὸ Πασκάνι. Τὸ γράμμα τοῦ Βασίλε Κάπς (Vasile Capș), μὲ νηρομητία 29 Αὐγούστου 1821, ποὺ λέει δτι, μετὰ τὶς μάχες ποὺ δίνανε «οἱ ἔξεγερ-

1. Bλ. F. H. M a r s h a l l, ‘Η ἐν ἔτει 1821 στρατεία τοῦ Ὅψηλάντου εἰς τὰς Παραδουναβίους Ἡγεμονίας. Χειρόγραφον τοῦ Βρεταννικοῦ Μουσείου, στὸ «Δελτίον Ἰστορικῆς καὶ Ἐθνολογ. Ἐταιρείας», τ. 9 (1926), σ. 363-510 (ἡ περικοπὴ μας ἀπὸ τὴ σελ. 508). Ρουμανικὴ μετάφραση τοῦ κειμένου στὰ Documente...Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 272.

2. Documente...1821, τ. V, σ. 329 καὶ 441.

3. Bλ. H u r m u z a k i, Documente, τ. XX, σ. 667 (πρβλ. Documente 1821, τ. III, σ. 176, σημ. 1). Μιὰ γερμανικὴ γκραβούρα τῆς ἐποχῆς προσδιορίζει αὐτὴ τὴ μάχη στὶς 25-26 Ιουλίου.

4. A. O t e t e a, ἔ.ἄ., σ. 313.

μένοι», ἀποτραβιόνταν ἐκ νέου στὸ Κόρνουλ Λούντσε¹, μᾶς κάνει νὰ πιστέψουμε πώς ἔγινε αὐτὴ ἡ μετακίνηση. Ὁ Φιλικὸς Χρῆστος Ἀναστάσιος λέει ἐπίσης στὴν ἔκθεσή του ὅτι ἔνα τμῆμα τῶν Φιλικῶν πῆγε στὸ Φαλτιτσένι καὶ συγκρούστηκε μὲ τοὺς Τούρκους. Μετὰ ἀποτραβήχτηκε στὴν μονὴ Σλάτινα καὶ ἔμεινε ἐκεῖ δυὸ μέρες, ὅπου ἥρθε ἀργότερα καὶ τὸ κύριο σῶμα ἀπὸ τὴν Δόρνα καὶ ἐνώθηκε μ' αὐτό.

Γιὰ τὴν μάχη τοῦ Φαλτιτσένι μᾶς μιλοῦν ὅλα τὰ γνωστὰ ἔγγραφα ποὺ ἀναφέραμε στὴν ἀρχή, ὅμως πιὸ ἀναλυτικὸ ἀπ' ὅλα εἶναι τὸ ἔργο τοῦ I. P. Liprandi. Ὁ Liprandi μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὴν σύγκρουση στὸ Φαλτιτσένι τὴν πραγματοποίησε ὁ Σέρβος Μλάδεν Μιλοβάνοβιτς μὲ στρατιῶτες ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Γεωργάκης Ὄλύμπιος. Στὸ Φαλτιτσένι βρίσκονταν περίπου 200 Τούρκοι, τοὺς δόποίους κυνήγησαν οἱ Φιλικοί σκοτώνοντας τρεῖς². Μετὰ τὴν μάχη τοῦ Φαλτιτσένι γύρισαν στὸ μοναστήρι Σλάτινα καὶ ἀνταμώθηκαν μὲ τὸ σῶμα τοῦ Γεωργάκη Ὄλύμπιου³. Μετὰ λίγες μέρες οἱ Φιλικοὶ εἰδοποιημένοι ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς πώς στὴν πόλη Tîrgu Neamț βρίσκονται Τούρκοι, πηγαίνουν μιὰ βραδιά, χτυποῦν τοὺς Τούρκους καὶ δίνουν φωτὶὰ στὴν πόλη. Ὁ Λιπράνδη γράφει ὅτι ἀπὸ τὴν Σλάτινα ὁ Γεωργάκης ἔστειλε τὸν καπετάνιο Γκεόργκε Καλαούζ στὴν πόλη Νεάμτς, ὅπου ἀνταμώνωντας τοὺς Τούρκους «εἶχε μιὰ ἐπιτυχῆ σύγκρουση μαζί τους»⁴, ἐνῶ ὁ καλόγηρος Ζωσιμᾶς γράφει πώς, ὅταν ὁ Γεωργάκης Ὄλύμπιος βρισκόταν στὴν Δόρνα, ἔστελνε ἀπὸ ἐκεῖ μονάδες στὶς ὑπώρειες, γιὰ νὰ συγκεντρώσουν τροφὲς καὶ νὰ χτυπήσουν τοὺς Τούρκους ὅπου τοὺς ἀνταμώσουν⁵. Ἀσάφιες γύρω στὴ μάχη τοῦ Νεάμτς ὑπάρχουν καὶ στὸ ἔργο τοῦ Ἀνδρόνικου Βαδένσκη. Ὅπως καὶ νὰ ἔχουν τὰ πράγματα, ἡ πραγματικότητα εἶναι ὅτι τὸν Αὔγουστο ἡ δραστηριότητα τῶν Φιλικῶν στὴν Μολδαβία εἶχε ἐνταθῆ καὶ αὐτὸ ὑποχρέωσε τοὺς Τούρκους νὰ πάρουν σοβαρὰ μέτρα ἐναντίον τους. Τὸ γράμμα ἐνὸς πρωτοπαπᾶ πρὸς τὸν Χατζῆ Γιαννούση, σταλμένο ἀπὸ τὸ Βασκαούτζη στὶς 14 Αὔγουστου 1821, γράφει: *Oἱ ἐταιρῖσται ἐβγῆκαν ἔξω εἰς Μολδόβα καὶ ἀφανίζουν τοὺς Τούρκους, μάλιστα ἐπῆγαν εἰς μίαν μικρὴν πολιτείαν ὀνομαζομένη Τίργο Νιάμτζουλον* καὶ τὴν ἔκανσαν τὴν νύχτα, καὶ ὅσοι Τούρκοι ἦταν μέσα, κανέναν δὲν ἀφῆσαν ... καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀνεχώρησαν διὰ τὰ βούνα⁶. Μιὰ ἄλλη βραδιά, σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς δίνει ὁ πράκτορας τῆς Αὐστρίας στὸ Μπακάου Wolf, οἱ Φιλικοί κυνήγησαν τὶς τουρκικὲς φρουρὲς ποὺ βρίσκονταν στὰ περίχωρα τῶν βουνῶν, μέχρι τὸ Πασκάνι «καὶ

1. Documente...Răscoala din 1821, τ. V, σ. 329-330.

2. T. Bălaș, ș.ă., σ. 71-73.

3. Documente...Răscoala din 1821, τ. V, σ. 329-330.

4. Αὐτόθι, σ. 330.

5. Ζωσιμᾶς, ș.ă., σ. 505, A. Oțeta, ș.ă., σ. 313.

6. Documente...Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 213.

έκει ἔβγαλαν καὶ γραπτὴ ἀνακοίνωση, ὅτι ἥθελαν νὰ χτυπηθοῦν πραγματικὰ μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἀπειλοῦσαν ἀκόμα νὰ ἐπιπέσουν κατὰ τῆς πόλεως Ρόμαν»¹. Ἐπίσης γι' αὐτὴν τὴν πλούσια δράση τῶν Φιλικῶν μιλάει καὶ ὁ Βασίλε Κάπς, ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω: «Καὶ ἡ ληστεία τῶν ἐξεγερμένων ἀνθρώπων προχώρησε ὡς τὸ Constaṭti, κοντὰ στὸ Πασκάνι, Νεάμτσουλ καὶ ὡς τὴν Πιάτρα (Piatra Neamț). Τώρα ἀποτραβήχτηκαν πάλι στὸ Κόρνουλ Λούντσεϊ»².

Φαίνεται πῶς αὐτὴ ἡ δράση τῶν Φιλικῶν ἀνάγκασε τὸν Σουλτάνο νὰ ἀλλάξῃ τὸν Ἰουσούφ πασᾶ μέ τὸν Σαλίχ πασᾶ καὶ δχι γιὰ τὰ ἐγκλήματα ποὺ διέπραξαν στὴν Μολδαβία. Ὁ Σαλίχ πασᾶς ἦταν ἐκεῖνος ποὺ μπῆκε πρῶτος στὸ Ἱάσι καὶ χαρακτηρίζόταν «ἄνθρωπος καθὼς πρέπει, λιτός, φιλόφρων καὶ ἀπ' δλες τὶς ἀπόψεις ἄξιος γιὰ σεβασμό»³. Ὅμως οἱ γενίτσαροι ἀρχισαν νὰ μὴν ὑπακούουν στὶς ἐντολὲς τοῦ νέου διοικητῆ καὶ νὰ φεύγουν ἀπὸ τὸ στρατὸ ποὺ στελνόταν κατὰ τῶν Φιλικῶν στὰ βουνά. Τότε ὁ συνεργάτης τῶν Τούρκων καισαροβασιλικὸς πράκτορας Wolf⁴, ποὺ ἔβλεπε σ' αὐτὴ τὴ φυγὴ τῶν γενιτσάρων τὴν ἀποτυχία τῆς ἐπιχείρησης κατὰ τῶν Φιλικῶν, ἔβαλε δλες τὶς δυνάμεις του νὰ συγκρατήσῃ αὐτοὺς ποὺ ἔμειναν καὶ ἔτρεξε ὡς τὸ Ρόμαν νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς λιποτάχτες, σπως καὶ τὸ πέτυχε⁵. Αὐτὸς ὁ Wolf λοιπόν, μὲ τὰ στρατεύματα ποὺ συγκράτησε καὶ μὲ τὶς ἄλλες δυνάμεις ποὺ κουβάλησε ὁ πασᾶς ἀπὸ τὸ Ἱάσι στὸ Νεάμτς, χτύπησε τοὺς Φιλικοὺς στὸ Σέκου καὶ τοὺς ἔγελασε νὰ παραδοθοῦν.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΣΕΚΟΥ

Στὸ μοναστήρι Σέκου, σύμφωνα μὲ τὸ χειρόγραφὸ μας, οἱ Φιλικοὶ ἔφτασαν στὶς τρεῖς τὴν νύχτα καὶ μὲ δυσκολία μπῆκαν μέσα, διότι ὁ ἡγούμενος δὲν τοὺς ἀνοιγε τὴν πύλη. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Φιλικῶν ἦταν περίπου 500 παλληκάρια. Τὸν ἴδιο ἀριθμὸ μᾶς δίνει καὶ ὁ Βαδένσκη. Σύμφωνα μ' αὐτὸν, οἱ Φιλικοὶ παρουσίασαν τὰ ἔγγραφα, ποὺ τοὺς εἶχε δώσει ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Ρόμαν γιὰ νὰ τοὺς ἐπιτραπῇ νὰ μπούν μέσα. Ἀλλὰ ὁ ἡγούμενος ἀπευθυνό-

1. Γ. Λαΐον, Πῶς παρεδόθη ὁ ὁπλαρχηγὸς Φαρμάκης καὶ τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου (Σεπτέμβρης 1821), στὴν «Ἐπιθέωρηση Τέχνης», τ. Ε', τεῦχος 27 (1957), σ. 218.

2. Documente...Răscoala din 1821, τ. II, σ. 312.

3. Α. Οτεα, ἔ.ά., σ. 326.

4. Ἐχω τὴ γνώμη ὅτι ὁ Wolf συνεργαζόταν μὲ τοὺς Τούρκους ὑστερα ἀπὸ ἐντολὴ τῶν Αὐστριακῶν ἀρχῶν καὶ ἵσως νὰ ὑπῆρχε συνεννόηση μεταξὺ Τουρκίας καὶ Αὐστρίας, ποὺ προέβλεπε τὴ συνεργασία αὐτῶν τῶν δυνάμεων, γιὰ τὴ συντριβὴ τῶν Φιλικῶν στὰ Παραδουνάβια Πριγκηπάτα. Ἡ ἴδια ἡ ἔκθεση τοῦ Wolf πρὸς τὶς Αὐστριακὲς ἀρχὲς καὶ μερικὰ σημεῖα τῆς μὲ κάνουν νὰ φθάσω σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα.

5. Βλ. Γ. Λαΐον, Πῶς παρεδόθη ὁ ὁπλαρχηγὸς Φαρμάκης καὶ τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου, ἔ.ά.

μενος πρὸς αὐτούς, τοὺς εἶπε: «Μὲ τὸν ἐρχομό σας ἐδῶ βάζετε τὸ μοναστήρι σὲ μπελάδες». Ἡ ἀπάντηση τοῦ «μεγαλύτερου τῶν ἐθελοντῶν» ἦταν: «Καθόλου μὴ φοβᾶσαι· διότι τὸ μέρος ποὺ βλέπω ἐγώ, οὔτε ἔνα τουρκικὸ πόδι δὲν θὰ τὸ πατήσῃ, ἐπειδὴ ἔχω παλληκάρια· καὶ ἀκόμα, θὰ ἔρθῃ σὲ λίγο ὁ Μόσκοβος στὴ χώρα καὶ—νὰ φυλάξῃ ὁ Θεός—ἄν πάθῃ κάτι τὸ μοναστήρι, ἐκεῖνος διπλὰ πιὸ καλὸ θὰ τὸ χτίσῃ, διότι ἔχει μὲ τί». Τότε ὁ ἡγούμενος ἄνοιξε τὴν πόρτα καὶ οἱ «ἐθελοντὲς» μπῆκαν μέσα¹. Ὁ Χρῆστος Ἀναστάσιος γράφει ὅτι στὸ μοναστήρι κλείστηκαν 200 Φιλικοί, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι 180 παρατάχτηκαν σὲ γραμμὴ μάχης ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι, στὴν κοιλάδα. Σύμφωνά μὲ τὸν Liprandi, στὸ μοναστήρι κλείστηκαν γύρω στοὺς 350, ἐνῶ οἱ ἄλλοι καὶ ὁ Μλάδεν, μετὰ τὶς συγκρούσεις ποὺ εἶχαν ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι, σκόρπισαν στὰ δάση καὶ δὲν πέτυχαν νὰ μποῦν στὸ μοναστήρι². «Ολα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, νομίζω, δὲν διαφέρουν πολὺ μεταξύ τους καὶ ἐπομένως ἀνταποκρίνονται στὴν πραγματικότητα. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ μετρημένοι Φιλικοὶ ἔμελλε νὰ ξαναζωντανέψουν τὰ κατορθώματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ νὰ στείλουν μήνυμα σ' ὅλον τὸν κόσμο ὅτι ὁ Λεωνίδας τῶν Θερμοπυλῶν ξαναζῆ.

Οἱ διάφορες ἀφηγήσεις γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ Σέκου μιλοῦν γιὰ προδοσία τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Νεάμτς Ἰλαρίωνος. Αὐτὸς θύμωσε, ἐπειδὴ ὁ Γεωργάκης ἔστελνε Φιλικοὺς στὰ περίχωρα νὰ συγκεντρώσουν τροφές. «Εστειλε λοιπὸν μερικοὺς καλογήρους στὸ Σέκου νὰ ποῦν στοὺς «ἐθελοντές» νὰ φύγουν ἀπ' τὸ μοναστήρι. Ὁμως οἱ Φιλικοὶ δὲν ὑπάκουουσαν καὶ τότε ὁ Ἰλάριος ἡ Ἰλαρίων εἰδοποίησε τὸν πασᾶ τοῦ Ἰασίου ὅτι οἱ ἐθελοντὲς βρίσκονται στὸ Σέκου καὶ τοῦ ζήτησε νὰ τοῦ στείλῃ ἔνα τμῆμα Τούρκων γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὸ μοναστήρι Νεάμτζ³. Ὁ πασᾶς, ποὺ βριτικόταν ἥδη στὴν πόλη Νεάμτς, συγκέντρωσε ἀμέσως ὅλο τὸ στράτευμά του καὶ ξεκίνησε κατὰ τοῦ Σέκου⁴. Ἡ πραγματικότητα ὅμως, κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶναι ἡ παρακάτω.

«Ἡ μάχη τοῦ Σέκου ἥρχισε γύρω στὶς 29 Αὐγούστου 1821⁵. Ὅσο νὰ φτάσουν οἱ Τούρκοι στὸ μοναστήρι—γράφει τὸ χειρόγραφό μας—συγκρούστη-

1. B a d e n s c h i, ἔ.ἀ., σ. 18.

2. Documente...Răscoala din 1821, τ. V, σ. 331.

3. Χειρόγραφο Νεάμτς, χφ. 154, φ. 98v.

4. «Οταν ἐπισκέφθηκα τὰ μοναστήρια, ἀνακάλυψα ὅτι ἡ παράδοση διατήρησε αὐτὴ τὴν προδοσία. Ἡ μοναχὴ Εύστοκια Τσιουκάνου ἀπὸ τὸ μοναστήρι Ἀγάπια, μοῦ εἶπε ὅτι ὁ ἡγούμενος Ἰλάριος βγῆκε μπροστὰ στοὺς Τούρκους μὲ δύο πουγγιὰ χρυσά καὶ τοὺς εἶπε ὅτι οἱ Φιλικοὶ εἶναι στὸ Σέκου καὶ στὸ μοναστήρι Ἀγάπια.

5. Στὰ ντοκούμέντα τῆς συλλογῆς Hurmuzaki-Nistor, τ. XX, σ. 181, λέγεται ὅτι ἡ μάχη ἥρχισε στὶς 19 Αὐγούστου 1821 (βλ. Documente... Răscoala din 1821, τ. III, σ. 176, σημ. 2). «Ομως νομίζω ὅτι πρόκειται γιὰ ἡμερομηνία ποὺ ἐγκαταστάθηκαν οἱ Φιλικοὶ στὸ Σέκου. Ολες οἱ ἀφηγήσεις μᾶς κάνουν νὰ φτάσουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι γύρω στὶς 28-29 Αὐγούστου ἥρχισαν τὰ γεγονότα τοῦ Σέκου.

καν μὲ τοὺς «έθελοντες» σὲ κάμποσα μέρη καὶ χάθηκαν ἀρκετοὶ Τούρκοι καὶ ἐθελοντές. Μήν μπορώντας δῆμος νὰ ἀντέξουν στὴν ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τῶν Τούρκων, κλείστηκαν στὸ μοναστήρι, ὅπου ἔβαλαν καὶ 300 ἄλογα, χορτάρι καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα πράγματα¹. Πράγματι, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Λιπράνδη καὶ τὰ ἄλλα ἔγγραφα, οἱ Τούρκοι δὲν περικύλωσαν ἀμέσως τὸ μοναστήρι Σέκου, ἀλλὰ παίρνοντας τὴν εἰδησην ὅτι οἱ Φιλικοὶ βρίσκονται στὸ Σέκου, ὁ πασᾶς ἔστειλε ἕνα τμῆμα ἀρκετὰ μεγάλο (κατὰ τὸν Βαδένσκη 70 ἄνδρες, κατὰ τὸν Λιπράνδη 300), γιὰ νὰ ἀνιχνεύσῃ τὸ δρόμο καὶ νὰ δῆ ἀνταποκρίνονται οἱ πληροφορίες του μὲ τὴν πραγματικότητα. Ἐπικεφαλῆς αὐτοῦ τοῦ τμήματος βρίσκοταν ὁ Τούρκος Ἐμίν Ἀγᾶς². Τοὺς Τούρκους ὡδηγοῦσε πρὸς τὸ Σέκου ἔνας πρώην φρουρὸς σ' αὐτὸ τὸ μοναστήρι, δόποῖος γνώριζε καλὰ τὸ δρομολόγιο. Ὁ Γεωργάκης, ποὺ εἶχε εἰδοποιηθῆ ἔγκαιρα γι' αὐτό³, ἔστειλε 150 ἄνδρες ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ καπετάν Γκεόργκε Καλαούζ⁴, νὰ τοὺς προϋπαντήσῃ, νὰ τοὺς χτυπήσῃ κι ἀν μπορῇ νὰ πιάσῃ πληροφοριοδότες. Οἱ Φιλικοὶ ἔπιασαν τὸ στενὸ τῆς κοιλάδας ποὺ κατευθύνεται πρὸς Σέκου καὶ ἀφοῦ ἄφησαν τοὺς Τούρκους νὰ χωθοῦν μέσα, ἄνοιξαν θανατηφόρο πῦρ καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ διαλέξουν τὴ φυγή, ἀφοῦ πρῶτα ἄφησαν στὸ πεδίο τῆς μάχης πάνω ἀπὸ 100 νεκροὺς καὶ τρεῖς αἰχμαλώτους, οἱ δόποῖοι χρησίμευσαν στὸ Γεωργάκη Ὁλύμπιο νὰ συμπληρώσῃ τὶς πληροφορίες του γιὰ τὴ δύναμη τῶν Τούρκων ποὺ ἔρχονταν νὰ τὸν χτυπήσουν⁵. Ὁ Wolf, ποὺ ἀναφέρει ἐπίσης αὐτὸ τὸ συμβάν, γράφει πὼς οἱ Τούρκοι «ἐπέστρεψαν στὸ στρατόπεδο μὲ μεγάλες ἀπώλειες»⁶.

Τὴν ἄλλη μέρα, Πέμπτη, στὴ μία ἡ ὥρα τὸ μεσημέρι, ἀκούστηκαν δύο πυροβολισμοὶ κι ἀμέσως παρουσιάστηκε καβάλα στ' ἄλογο ὁ καπετάνιος Γκεόργκιε Χότσουλ⁷ (ώνομαζόταν ἔτσι, διότι ἦταν χαϊδοῦκος στὰ βουνά τῆς Μουντένιας καὶ συμφιλιώθηκε μὲ τοὺς Φιλικοὺς ποὺ τὸν χρησιμοποιοῦσαν σὰν δδηγὸ στὰ στενὰ τῶν βουνῶν, δόποῖος εἰδοποίησε τὸν Ὁλυμπιώτη ὅτι ἔκει ποὺ φύλαγε ἡ ἐνέδρα εἰσώρμησαν οἱ Τούρκοι μὲ μεγάλη δύναμη. Οἱ Φιλικοὶ τοὺς καθήλωσαν στὴ θέση δύο ὥρες, δῆμος νικήθηκαν, διότι

1. Χειρόγραφο Νεάμτζ, χφ. 154, φ. 99r.

2. Liprandi, ἔ.ἀ., σ. 330 σημ.

3. Badenschi, ἔ.ἀ., σ. 19:

4. Liprandi, ἔ.ἀ., τ. V, σ. 330.

5. Ὁ Λιπράνδη γράφει σὲ μιὰ σημείωση ὅτι ὁ Ἐμίν Ἀγᾶς, ὁ διοικητὴς αὐτῶν τῶν Τούρκων, τοῦ ἐπιβεβαίωσε ὅλην αὐτὴ τὴν ἔξιστόρηση, τὴν ὁποία εἶχε συλλέξει ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτες καὶ ἀπὸ μερικοὺς καπεταναίους τοῦ Γεωργάκη Ὁλύμπιου, ποὺ βρίσκονταν τότε μαζὶ του στὸ Σέκου. Ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη γράφει ὅτι αἰχμαλώτισαν δύο Τούρκους (ἔ.ἀ., σ. 19), ἐνῶ ὁ Σπ. Τρικούπης ἔναν (τ. I, σ. 110).

6. Γ. Λαΐον, ἔ.ἀ., σ. 219.

7. Ἰσως νὰ πρόκειται γιὰ τὸν Γκεόργκε Καλαούζ ποὺ ἀναφέρει ὁ Λιπράνδη.

ἡ ὑπεροχὴ τῶν Τούρκων ἦταν μεγάλη. Ἀρκετοὶ Φιλικοὶ ἔχασαν τὴ ζωὴ τους καὶ ἄλλοι τὰ ἄλογά τους. Τότε ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος διέταξε νὰ πιάσουν δλα τὰ στενὰ καὶ σὲ καθένα ἀπ’ αὐτὰ νὰ τοποθετηθοῦν 20 ἐθελοντές. Στὸ μοναστήρι κράτησε ἔνα μικρὸ τμῆμα καὶ τοὺς ἄλλους δλους τοὺς ἔστειλε νὰ πιάσουν τὰ μετερίζια ἀπὸ πασάλους ποὺ εἶχαν προετοιμάσει ἀπὸ πρίν. Ἐφοῦ οἱ διορισμένοι ἔπιασαν τὰ μετερίζια, ἄλλο τμῆμα Φιλικῶν πῆγε νὰ προϋπαντήσῃ τοὺς Τούρκους.

Οἱ Τοῦρκοι, μὲ τὴ σειρά τους, χωρίστηκαν σὲ τρία: Οἱ πιὸ πολλοὶ βάδιζαν στὸ δρόμο τὸν μεγάλο, κουβαλώντας μαζί τους κάμποσα μικρὰ τηλεβόλα. Οἱ ἄλλοι πεζοὶ ἀκροβολίστηκαν στὶς πλαγιές τῶν βουνῶν καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρές, ἔχοντας ὅδηγοὺς δρεινοὺς καὶ τὸν Wolf, ποὺ γνώριζαν καλὰ τὰ μονοπάτια. "Οταν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν Τούρκων συναντήθηκε μὲ τοὺς Φιλικούς, συγκρούστηκαν ἄγρια καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι χάθηκαν. "Ομως οἱ ἐθελοντές, βλέποντας πώς οἱ Τοῦρκοι εἶναι ὀτέλειωτοι καὶ ὅτι θὰ νικηθοῦν, ἀν σταθοῦν περισσότερο, ἀποτραβήχτηκαν. Σὲ λίγο οἱ Τοῦρκοι συνάντησαν ἄλλον προμαχώνα, ὃπου ἀναγκάστηκαν νὰ πληρώσουν νέο φόρο αἵματος. "Ομως καὶ ἀπ’ ἐδῶ οἱ Φιλικοὶ ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν, διότι δὲν μποροῦσαν νὰ κρατηθοῦν πλέον μπροστὰ στὶς ἀλλεπάλληλες ἐπιθέσεις τῶν ἀμέτρητων ἐχθρῶν. Οἱ Τοῦρκοι ξέκαναν σχεδὸν εὔκολα τὰ μετερίζια τῶν Φιλικῶν, διότι χρησιμοποίησαν ταχτικὴ ποὺ δὲν συνέφερε τοὺς Φιλικούς, οἱ δόποιοι ἦταν λίγοι. Ἐνῷ τὸ κύριο σῶμα τῶν Τούρκων βάδιζε στὸ δρόμο ἀργά, οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὰ πλάγια περικύκλων τοὺς ἐθελοντές. Στὸ τελευταῖο μετερίζιο ἔφτασε καὶ τὸ κύριο σῶμα τῶν Τούρκων καὶ ἡ μάχη ἦταν σκληρή¹. Ἡ μάχη κράτησε κάμποσες ὥρες. Οἱ Φιλικοὶ εἶχαν περικυκλωθῆ γιὰ καλὰ καὶ μὴν ἔχοντας ἄλλη διέξοδο ξεγύμνωσαν τὰ σπαθιά τους καὶ ὠρμησαν πάνω στοὺς Τούρκους. "Ετσι κατάφεραν νὰ σπάσουν τὸν κλοιό, νὰ ἀνοίξουν δρόμο καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος μὲ τὸν Γεωργάκη Ὁλύμπιο καὶ τὸν καπετᾶν Φαρμάκη ἀποτραβήχτηκαν κοντὰ στὸ μοναστήρι, ἐνῷ οἱ ἄλλοι καὶ ὁ Μλάδεν σκόρπισαν στὸ δάσος καὶ δὲν κατάφεραν νὰ φθάσουν στὸ μοναστήρι. Ὁ Μλάδεν πέρισσε στὴν Αὐστρία, ἀπὸ ὅπου πῆγε στὴ Σερβία. Ἐκεῖ τὸν σκότωσαν δόλια μετὰ τὴν ἐντολὴ ποὺ ἔδωσε ὁ Μίλος Ὁμπρένοβιτς². Οἱ ἄλλοι Φιλικοί, ποὺ τραβήχτηκαν κοντὰ στὸ μοναστήρι, ὃπου βρισκόταν ἔνα σανιδόφραγμα τῆς ἐκκλησίας τῆς Γέννησης τοῦ Ἅγιου Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ, τοποθέτησαν τὰ ὅπλα τους σ’ αὐτὸ καὶ ἄρχισαν νὰ πυροβολοῦν τοὺς Τούρκους προκαλώντας τους μεγάλη ζημιά. Οἱ Τοῦρκοι, παρ’ ὅλες τὶς προσπάθειές τους, δὲν μποροῦσαν νὰ προχωρήσουν πρὸς τὸ μοναστήρι. Τότε, ἔνα τμῆμα Τούρκων προχώρησε ἀπὸ τὰ πλάγια τοῦ λόφου, ποὺ βρί-

1. Badenschi, ἔ.ἀ., σ. 20.

2. Liprandi, ἔ.ἀ., τ. V, σ. 331 καὶ 454.

σκεται στὴν πλευρὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Νικολάου, καὶ προσπάθησε νὰ τοὺς χτυπήσῃ πισώπλατα. Οἱ Φιλικοὶ κατάλαβαν τὸν κίνδυνο καὶ ἀποτραβήχτηκαν στὸ μοναστήρι¹. Ἐτσι οἱ Τοῦρκοι κατάφεραν νὰ πολιορκήσουν τὸ μοναστήρι. Τὶς συγκρούσεις αὐτὲς ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι τὶς περιγράφει στὴν ἔκθεσή του καὶ ὁ Wolf. Ὁ Χρῆστος Ἀναστάσιος γράφει στὴν ἔκθεσή του ὅτι στὶς μάχες ποὺ ἔγιναν ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι, οἱ Φιλικοὶ εἶχαν 7 νεκρούς, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τῶν χωρικῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἴδιων τῶν Τούρκων, 70 ἄνδρες. Πολλοὶ ἀπὸ τὰ μετερίζια ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν πρὸς τὰ σύνορα τῆς Αὐστριακῆς αὐτοκρατορίας, ὅπου ζήτησαν νὰ τοὺς ἐπιτραπῇ νὰ μποῦν μέσα, παραδίνοντας τὰ ὅπλα.

Ἄφοῦ περικύκλωσαν στενὰ τὸ μοναστήρι οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ τὸ βομβαρδίζουν μέρα καὶ νύχτα μὲ τρία κανόνια², ἐνῶ οἱ σπαχῆδες ἐπετέθηκαν μὲ μανία γιὰ νὰ τὸ κυριεύσουν. Ὁμως μὲ «μιὰ θανατηφόρα φωτιὰ» οἱ Φιλικοὶ τοὺς ἀποκρούουν³. Δυὸς φορὲς ἐπετέθηκαν οἱ Τοῦρκοι καὶ προσπάθησαν νὰ ἀνεβοῦν τὰ τείχη τοῦ μοναστηριοῦ⁴. Οἱ Τοῦρκοι ἔφεραν ἔνα πυροβόλο μπροστὰ στὴν πύλη καὶ ἄρχισαν νὰ τὴν συντρίβουν⁵. Τὸ πῦρ τῶν Φιλικῶν ὅμως ματαίωσε πρὸς στιγμὴν αὐτὴ τὴν προσπάθεια τῶν πολιορκητῶν. Τότε οἱ Τοῦρκοι σκέφτηκαν νὰ πυρπολήσουν τὸ μοναστήρι. Ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη γράφει ὅτι στὴν ἀρχὴ οἱ Τοῦρκοι ἔβαλαν φωτιὰ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ποὺ ἦταν μὲ ξύλο, καὶ ἔτσι ἡ φωτιὰ ἔαπλώθηκε σ’ ὅλο τὸ μοναστήρι⁶. Τὸ χειρόγραφο τῆς μονῆς Νεάμτς καὶ κεῖνο τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας μιλοῦν γενικὰ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔβαλαν φωτιὰ στὸ μοναστήρι. Ὁ Λιπράνδη ἀποδίδει τὴν πυρκαϊὰ σὲ ἀναμμένα στουπιά, τὰ ὁποῖα ἔρριξαν οἱ Τοῦρκοι μέσα καὶ ἐπεσαν πάνω σὲ ξερὰ καλάμια. Στὴν ἀρχὴ κανεὶς δὲν ἔδωσε σημασία στὴν φωτιὰ καὶ ὅλοι πρόσεχαν τὸν ἐχθρό. Ἡ φωτιὰ ὅμως ἔαπλώθηκε τόσο, ώστε δὲν ὑπῆρχαν πλέον τὰ μέσα γιὰ νὰ σβηστῇ⁷. Ὁ Χρῆστος Ἀναστάσιος ὅμως γράφει στὴν ἔκθεσή του ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔβαλαν φωτιὰ στὸ μοναστήρι ἀπὸ τέσσερεις μεριές, ώστε ὅλη ἡ ἔυλεια κάηκε στὸν καιρὸ τῆς πυρκαϊᾶς⁸. Ἐπικυρώνονται τὰ περὶ πυρκαϊᾶς ποὺ ἔβαλαν οἱ Τοῦρκοι στὸ Σέκου κι ἀπὸ ἕνα χειρόγραφο ποὺ διατηρεῖται στὸ μοναστήρι Ἀγάπια. Τὸ ἐν λόγῳ χειρόγραφο (μὲ σῆμα Ms.-503) στὸ φύλλο 92 περιέχει τὴν παρακάτω σημείωση: *A căstă stihire a Sfîntului Ioan s-a î făcut la anul 1821*

1. Badenschi, ș.a., σ. 21.
2. T. Bălan, ș.a., σ. 71-73.
3. Liprandi, ș.a., τ. V, σ. 331.
4. T. Bălan, ș.a., σ. 71-73.
5. Liprandi, ș.a., τ. V, σ. 331.
6. Badenschi, ș.a., σ. 21.
7. Liprandi, ș.a., σ. 331.
8. T. Bălan, ș.a., σ. 71-73.

cind au navalit turcii cu război asupra volintirilor și au ars Sfînta monastire a Secului unde să prajmuaște bramul mergatorului înainte (=Αύτό τὸ στιχάριο τοῦ Ἀγίου Ιωάννη γράφτηκε τὸ 1821, ὅταν οἱ Τοῦρκοι εἰσώρμησαν μὲ πόλεμο κατὰ τῶν ἐθελοντῶν καὶ ἔκαψαν τὸ ἄγιο μοναστήρι τοῦ Σέκου, ὃπου πανηγυρίζεται ἡ ἑορτὴ τοῦ Προδρόμου).

Τὸ χειρόγραφό μας ἀπεικονίζει δραματικὰ τὴν πυρπόληση τοῦ μοναστηριοῦ: "Οταν καιγόταν τὸ μοναστήρι, ὅλοι ὅσοι βρίσκονταν μέσα, καλόγεροι, καλογριές καὶ λαϊκοὶ μὲ τὶς γυναικες τους, ὅλοι σ' ὅλες τὶς μεριές ἔξαλλοι, ἔτρεχαν καὶ στιβάζονταν ἔνας πάνω στὸν ἄλλον, γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὶς φλόγες, καὶ μόνο στὰ ὑπόγεια ἔβρισκαν γλυτωμό. Τὸ ἵδιο καὶ τ' ἄλλογα ἔτρεχαν χλιμιντρίζοντας σ' ὅλες τὶς μεριές, γιὰ νὰ σωθοῦν. Ἔτσι, ὑποφέροντας τὴν πείνα καὶ τὴν δίψα βασανίστηκαν δεκατρεῖς μέρες, ὅμως δὲν σταμάτησαν καθόλου τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Τούρκων¹. Ὁ Χρῆστος Ἀναστάσιος, συμπληρώνει ὅτι μερικῶν τοὺς κάηκαν τὰ αὐτιὰ καὶ ἄλλων ἄλλα μέλη τοῦ σώματος.

Ο χαμός τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου συνέβη, σύμφωνα μ' ὅλα αὐτὰ τὰ ἔγγραφα, τὸν καιρὸ τῆς πυρκαϊᾶς. Ὁ καλόγηρος Ζωσιμᾶς γράφει πῶς, ὅταν καιγόταν τὸ μοναστήρι, ὁ Γεωργάκης μαζὶ μὲ 12 ἀνθρώπους του ἀνέβηκε στὸν πύργο τοῦ μοναστηριοῦ, ὃπου βρίσκονταν τὰ πιὸ πολύτιμα κειμήλια, γιὰ νὰ τὰ σώσῃ, καὶ ἐπειδὴ βρισκόταν ἐκεῖ «ἐμπορικὸ χῶμα» (μπαρούτι)², δὲν ἔρω πῶς πῆρε φωτιὰ κι ὅλους ποὺ βρίσκονταν στὸν πύργο τοὺς ἔκαψε³. Ὁ καλόγηρος Ἀνδρόνικος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τῇ στιγμῇ ποὺ πῆρε φωτιὰ τὸ μοναστήρι, πολλοὶ χώθηκαν στὰ ὑπόγεια, ἐνῶ οἱ ἐθελοντὲς συνέχιζαν νὰ πολεμοῦν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὶς ὅπες ὃπου δὲν ὑπῆρχαν κελλιά. Ὁ Ἀγᾶς (ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος) ἀφοῦ πῆρε μαζὶ του κάμποσους ἐθελοντὲς ἀνέβηκε στὸν πύργο τὸν μεγάλο, δίπλα στ' ἀρχοντικό, μὴ λαβαίνοντας ὑπόψη του, ὅτι ὁ θόλος τοῦ πύργου δὲν ἦταν χτισμένος μὲ κεραμίδια, ἀλλὰ μὲ ξύλα. "Οταν ἔφτασε ἐκεῖ ἡ φωτιά, ὁ θόλος ἄναψε καὶ ἐκεῖνοι ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν πιὸ κάτω. "Ομως σὲ τίποτε δὲν τοὺς βοήθησε, διότι ἀπὸ τὰ παράθυρα χώθηκαν μέσα οἱ φλόγες καὶ πῆρε φωτιὰ τὸ «χῶμα» (μπαρούτι) καὶ κάηκαν ὅλοι ὅσοι ἦταν μέσα στὸν πύργο⁴. Ὁ Λιπράνδη μᾶς περιγρά-

1. Χειρόγραφο Νεάμτες, χφ 154, φ. 99r. Πρβλ. Documente...Răscoala din 1821, τ. III, σ. 176.

2. Δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπῆρχε σ' ἐκεῖνον τὸν πύργο καὶ μπαρούτι κρυμμένο, διότι ἀπὸ τὶς ἔρευνες ποὺ ἔγιναν τὸ 1822, 1823 καὶ 1825, ὅταν ὁ Δρακάκης Ρωσσέτης καὶ ἄλλοι βογιάροι ἀπαίτησαν τὰ πράγματά τους ποὺ ἦταν κρυμμένα στὸ Σέκου· μέσα σ' αὐτὰ τὰ πράγματα βρίσκονταν καὶ ἀγγλικὰ ὅπλα (ἔγγραφα Ρουμανικῆς Ακαδημίας, doc. XXVII/9, 52-53, 57, 71· πρβλ. Documente...Răscoala din 1821, τ. III, σ. 177, σημ. 1).

3. Ζωσιμᾶς, έ.ά., σ. 506.

4. Badenisch, έ.ά., σ. 21.

φει ώς έξῆς τὸ γεγονός: «Ο καπετάν Γεωργάκης βρισκόταν τότε (στὸν καιρὸν τῆς φωτιᾶς) μὲ ἔφτὰ ἄνδρες σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ μοναστηριοῦ, σ' ἕναν μικρὸν πύργο ποὺ ὑψωνόταν πάνω ἀπὸ τὸ τεῖχος. Ἡ πυρκαϊά, ἀφοῦ ἀπλώθηκε καὶ ἔγινε γενική, ἀγκάλιασε μονομάς τὴ γωνιὰ δῶν βρισκόταν ὁ Γεωργάκης· οἱ σκάλες τοῦ πύργου ἔπεσαν, ὁ θόλος ἄναψε καὶ οἱ φλόγες ἀγκάλιασαν τὸν πύργο ἀπ' δλες τὶς μεριές. Τὴν ἴδια στιγμὴν οἱ Τούρκοι στριμώχνονταν στὴν πόρτα. Ὁλοι οἱ πολιορκημένοι ἦταν ἀπασχολημένοι μὲ τὴν ἀπόκρουση τοῦ ἐχθροῦ. Κανένας δὲν ἔδινε σημασία στὴν πυρκαϊὰ ποὺ μεγάλωνε. Μερικοὶ ἄκουσαν μόνο πῶς ὁ Γεωργάκης φώναζε κάτι. Δὲν ὑπῆρχε δμως κανένα μέσο γιὰ νὰ τὸν βοηθήσουν. Ὁταν ἡ πυρκαϊὰ ἔσβησε, βρέθηκαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ 8 πτώματα, λίγο ἡ πολὺ καμμένα. Τοῦ Γεωργάκη τοῦ κάηκε τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ κεφαλιοῦ του, τὸ δεξὶ μέρος τοῦ στήθους του καὶ ἔνα πόδι. «Αὐτὸν ἦταν τὸ τέλος τοῦ καπετάν Γεωργάκη, στὸ 49ο ἔτος τῆς ἥλικίας του»¹.

Ο Βούλγαρος καλόγηρος ἀφηγεῖται ἐντελῶς διαφορετικά τὸ γεγονός: «...Οἱ Τούρκοι σὺν μυρμήγκια περικύκλωσαν τὰ τείχη τοῦ μοναστηριοῦ. Στὴν ἀρχὴ ὅλα μᾶς βόλευαν, χτυπούσαμε σκληρὰ τοὺς Τούρκους. Δὲν ἔφταναν οἱ σφαῖρες, γεμίζαμε μ' ἀσῆμι κι ὅποιος εἶχε χρυσό, οὕτε τὸν σκεφτόταν, μόνο νὰ τὸν καρφώσῃ στὸν Τούρκο. Νομίζαμε πῶς στὸν ἄλλον κόσμο θὰ τὰ πάρουμε δεκαπλάσια. Ἀργότερα δυσκολευτήκαμε κι ἐμεῖς, δὲν μᾶς εἶχε μείνει οὔτε ἔνα ψωμί. Οἱ καπεταναῖοι (Γεωργάκης καὶ Φαρμάκης) ἄρχισαν νὰ συσκέπτωνται (πῶς πρέπει νὰ ἐνεργήσουν). Στέλναμε τὴν νύχτα μικρὰ ἀποσπάσματα ἔξω, δμως δὲν ξαναγυρνοῦσαν. Ὁ Γεωργάκης μέτρησε τοὺς μισοὺς ἀπὸ τοὺς ἔθελοντες καὶ εἶπε: 'Ἐσεῖς νὰ πᾶτε μὲ τὸν Φαρμάκη καὶ προσπαθήστε νὰ διασχίσετε τοὺς Τούρκους. Οἱ ὑπόλοιποι νὰ μείνετε μ' ἐμένα, θὰ δοῦμε ἀργότερα τί πρέπει νὰ κάνουμε'. Νόμισα πῶς ὁ καπετάνιος σκέφτεται νὰ ἐπιτεθῇ στοὺς Τούρκους ὅταν θὰ μπορέσῃ ν' ἀναμετρηθῇ μαζί τους στὴ δύναμη. "Αν δχι, εἶχε ἥδη ἀποφασίσει τί νὰ κάμῃ. Ἐμένα μοῦ ἔτυχε νὰ βρεθῶ στὸ τμῆμα ἔξόδου. Ὁ Γεωργάκης μὲ κάλεσε κοντά του καὶ μοῦ εἶπε: 'Αν ἀπὸ σᾶς θὰ μείνῃ κανεὶς ζωντανός, νὰ γράψῃ στὴν ἀδελφή μου καὶ νὰ τῆς πη νὰ μήν κλάψῃ, διότι ἐγὼ πέθανα γιὰ τὴν πίστη'. Μόνο τόσο ἰδωθήκαμε. Μόλις βγήκαμε ἀπ' τὸ χῶρο τοῦ μοναστηριοῦ, οἱ Τούρκοι ὥρμησαν ἐπάνω μας σὺν τὶς μέλισσες στὴ μελικερή. Στὴν ἀρχὴ προσπαθήσαμε νὰ κρατηθοῦμε μαζεμένοι, δμως δὲν μπορέσαμε. Ὁταν γυρνοῦσες μὲ τὸ σπαθί, ἔβλεπες τοὺς συντρόφους σου νὰ χάνωνται μιὰ ἐδῶ, μιὰ ἐκεῖ, καὶ εἶχες τὴν ἐντύπωση πῶς ἀμέσως θὰ σὲ καρφώσουν καὶ σένα. Τὸν καπετάνιο τὸν ἔκαμαν κομμάτια. Πόση Τουρκιά μᾶς πλάκωσε! "Ωχ, Θεέ μου! Ξαφνικά οἱ Τούρκοι μᾶς παράτησαν, σὺν νὰ μᾶς εἶχαν ἀποτελειώσει ὅλους, καὶ ἔτρεξαν πρὸς τὸ μοναστήρι. Ὁταν γύρισα καὶ κοίταξα, οἱ πόρτες ἦταν ἀνοιχτὲς καὶ οἱ

1. Liprandi, ε.ά., σ. 331 καὶ 442.

Τούρκοι στριμώχνονταν νά χωθοῦν μέσα. 'Τί συμβαίνει;' μὲ ρώτησε ένος σύντροφος. — "Ασχημα, ἀδελφέ!" Δὲν ἀποτελείωσα καλὰ-καλὰ τὸ λόγο, ὅταν μονομιᾶς σείστηκε ἡ γῆς κάτω ἀπ' τὰ πόδια μας. Πάνω ἀπὸ τὸ μοναστήρι ὑψώθηκε ἔνα σύννεφο μαῦρο ἀπὸ καπνὸν καὶ χῶμα καὶ τὰ τείχη τοῦ μοναστηριοῦ τινάχτηκαν. 'Ο Γεωργάκης ἔβαλε φωτιὰ στὴν μπαρούτη καὶ ἀνατινάχτηκε μᾶζῃ μὲ τοὺς Τούρκους στὸν ἀέρα. Τοῦ παλληκαριοῦ, παλληκαρίσιος θάνατος! 'Ο Θεός νά τὸν συγχωρέσῃ... Τὴν νύχτα μαζευτήκαμε κάμποσι καὶ περάσαμε τὰ αὐστριακὰ σύνορα¹...».

Παραθέσαμε δῆλην αὐτὴ τὴν περικοπή, διότι εἶναι ἡ μόνη γραπτὴ πηγὴ ποὺ μιλάει, δῆθεν ἀπὸ πρῶτο χέρι, γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ Σέκου καὶ ποὺ μᾶς δίνει αὐτὴ τὴν ἐκδοχήν. Οἱ ἄλλες γραπτὲς πηγὲς ποὺ μιλοῦν γιὰ τὸ ἀνατίναγμα τοῦ Γεωργάκη, παρ' ὅλο ποὺ γράφτηκαν πολὺ πιὸ νωρὶς ἀπὸ τὴν παραπάνω περιγραφὴ, προέρχονται ἀπὸ δεύτερο χέρι.

Στὴν παραπάνω διήγηση ὑπάρχουν σοβαρὲς ἀσάφειες. Συζητήσιμα π.χ. εἶναι τὰ γραφόμενα γιὰ τὴν ἔξοδο ἀπὸ τὸ μοναστήρι. 'Ο Ἡ. Π. Λιπράνδη, ποὺ μιλάει γιὰ μιὰ ἀντεπίθεση τῶν Φιλικῶν, παρουσιάζει διαφορετικὰ τὰ πράγματα. "Οταν σκοτώθηκε ὁ Γεωργάκης, γράφει αὐτός, τὴν ἀρχηγία τὴν ἀνέλαβε ὁ καπετάν Φαρμάκης καὶ ἔδωσε ἐντολὴ γιὰ μιὰ τολμηρὴ ὑπεράσπιση τοῦ μοναστηριοῦ. Μετὰ ἀπὸ 4 μέρες, οἱ Τούρκοι κατάφεραν νά ἀνοίξουν ὄλότελα τὴν πύλη. 'Ο Φαρμάκης ἔδωσε ἐντολὴ νά τὴν βουλώσουν μὲ ψόφια ἄλογα καὶ ἄλλα ὄντα. Βλέποντας ὅτι τὸ μοναστήρι δὲν πέφτει, ὁ Σαλίχ πασᾶς ἥρθε ὁ ἵδιος ἀπὸ τὸ Νεάμτς καὶ ἔφερε ἄλλα 4 πυροβόλα, μὲ τὰ ὅποια ἄνοιξε πῦρ, ποὺ δὲν σταμάτησε 4 μέρες. "Υστερα διέταξε τὴν ἐπίθεση πάνω στὶς πόρτες. Βλέποντας αὐτὸ ὁ Φαρμάκης διέταξε τοὺς δικούς του νά σταματήσουν τὸ πῦρ καὶ ἀφήνοντας τοὺς Τούρκους νά πλησιάσουν στὴν πόρτα, ἄνοιξε ἐναντίον τους θανατηφόρο πῦρ, ἐνῶ ὁ ἵδιος, μὲ 160 ἀνθρώπους (δηλαδὴ σχεδὸν οἱ μισοί, κατὰ τὰ γραφόμενα τοῦ Βούλγαρου καλογήρου), βγῆκε ἀπὸ τὴν πύλη, τοὺς ἐπιτέθηκε καὶ τοὺς ἀπέκρουσε, προξενώντας τους μεγάλες ἀπώλειες καὶ τοὺς πῆρε μία σημαία².

Γιὰ τὴν ἐπίθεση τῶν Τούρκων κατὰ τῆς πύλης τοῦ μοναστηριοῦ μᾶς ἀναφέρει καὶ ὁ Wolf καὶ τὸ δικό μας χειρόγραφο. "Ομως καμιὰ γραπτὴ πηγὴ δὲν μιλάει γιὰ θάνατο τοῦ καπετάνιου, στὴν προκειμένη περίπτωση τοῦ Ἰωάννη Φαρμάκη, σ' αὐτὴν τὴν ἔξοδο. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι αὐτὸς ὁ καλόγηρος ἤταν πολεμιστὴς τοῦ 1821 καὶ πῆρε μέρος στὰ γεγονότα τοῦ Σέκου. "Ομως, κατὰ τὴν γνώμη μου, θὺ ἤταν ἔνας ἀπ' ἐκείνους ποὺ πολέμησαν στὰ μετερίζια ἢ λιποτάχτησε μὲ τὴν εἰκαρία τῆς ἐπίθεσης τοῦ Φαρμάκη, τὴν ὅποια ἀναφέρει ὁ Λιπράνδη, καὶ ἀργότερα ἡ φαντασία του παραποίησε τὰ

1. Bλ. A. Scriban, ἔ.ἄ., σ. 427.

2. Liprandi, ἔ.ἄ., τ. V, σ. 332 καὶ 443.

γεγονότα. "Οσο γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου, ἵσως καὶ νὰ μὴν ἥξερε συγκεκριμένα πράγματα, ἀν̄ υποθέσουμε ὅτι κρατήθηκε μυστικὸ τὸ συμβύν, γιὰ νὰ μὴν προκαλέσῃ ἀπελπισία στοὺς ἀγωνιστές. Ἀργότερα ἀκουσεῖς ἵσως τὴν ἐκδοχὴ γιὰ τὴν ἀνατίναξη καὶ τὴν παρουσίασε στὴ διήγησή του σὰν αὐτόπτης δῆθεν τοῦ συμβάντος. Ἐτσι, νομίζω, ἔξηγοῦνται καὶ οἱ ἀβάσιμες κατηγορίες κατὰ τοῦ Φαρμάκη, ὅσες ἐκτοξεύουν δὲ Ἀνώνυμος τοῦ 1821 (τὸ χειρόγραφο ποὺ δημοσίευσε ὁ Marshall), ὁ Ἡλίας Φωτεινός, ὁ Ξόδιλος, ὁ Φιλήμων κ.λ., οἱ ὄποιοι συγκέντρωσαν τὶς πληροφορίες τους ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν καταφύγει στὸ αὐστριακὸ ἔδαφος, ἀνθρώπους ὅμως ποὺ δὲν πῆραν μέρος μέχρι τέλους στὴ μάχη τοῦ Σέκου.

"Ο Ἀνώνυμος γράφει: Ἄφοῦ οἱ Φιλικοὶ πολέμησαν συνέχεια 36 ὡρες, σεβόμενος δὲ ἀρχηγὸς Τοῦρκος τὴν ἀπαραδειγμάτιστον ἀνδρείαν τοῦ ἥρωος Ὀλύμπιου, τοὺς τὸν ἐμήνυσεν ἀν̄ ἀγαπᾶ νὰ ἔβγῃ μὲ συνθήκας ἀπὸ τὸ μοναστήριοι καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὰ ἀουστριακὰ χώματα. Ὁ δὲ Ὀλύμπιος, καίτοι βλέπων τὸν ἑαυτὸν τον εἰς ἀπελπισμένην θέσιν, δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ ἔχθροῦ, ἀλλὰ λέγει πρὸς τοὺς συμπατριώτας του: Ἀδελφοί, ὁ θάνατος, ὁ ἔνδοξος θάνατος, εἶναι εἰς αἰτάς τὰς περιστάσεις τὸ μόνον ὅποι πρέπει νὰ ἐπιθυμήσωμεν ὅλοι μας. Λένε ἐλπίζω κανένας μας ἀπὸ ὅσοι εἰμεθα ζωτανοὶ ἔως τώρα νὰ ληπῆται τὴν ζωήν του. Ὄλοι πρέπει νὰ μιμηθῶμεν τοὺς λοιποὺς συντρόφους καὶ ἀδελφούς μας, τῶν ὅποιών τὰ ἔνδοξα πτώματα (εἰς Δραγασάνι, Σκουλένι καὶ ἀλλαχόσε) φωνάζονταν ἐκδίκησιν! [...]]" Άμα ἐτελείωσε τὴν δημιηροίαν του, περιῆλθε τὰς διαφόρους θέσεις τοῦ μοναστηρίου περιερχόμενος δὲ ἐπαρατίθησεν ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν στρατιωτῶν ἐπεθυμοῦσαν τρόπον τιὰ νὰ κάμῃ συνθήκας, καθὼς καὶ ὁ Ἰδιος συνάδελφός του Ἰωάννης Φαρμάκης τὰ αὐτὰ ἐφρονοῦσεν. Τότε ἀπελπισθεὶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν ὄντα ὅπον ενδίσκοντο τὰ μείναντα πολεμοφόδια καὶ ἀφοῦ ἔκαμε τὴν ὑστεριήν δέησιν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἀφοῦ εἶδεν ὅτι ἡ μεγάλη πόρτα τοῦ μοναστηρίου διὰ συνθήκην ἥνεψκαται, ἀμέσως δίδει φωτιάν εἰς τὸν τσεπχανὲν [πυριτιδαποθήκη] καὶ καίεται μὲ ἄλλους τέσσαρας στρατιώτας, ενδεθέντας εἰς τὸν ἄλλον ὄντα. Ὁ δὲ Φαρμάκης ἐπαραδόθη εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἔχθροῦ μὲ δλονις τοὺς μείναντας στρατιώτας...¹

"Ο Ἡλίας Φωτεινός γράφει δὲ, ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι ἔκοψαν τὰ ὑδραγωγεῖα τοῦ «ἐν τῷ αὐτῷ Μοναστηρίῳ εἰσρρέοντος ὑδατος», ἔφεραν σὲ δύσκολη θέση τοὺς ἐγκλείστους, ὥστε δὲ Ἱ. Φαρμάκης δειλιάσας, ἢ τὸ ἀληθέστερον ἔξαπατηθεὶς ἀπὸ τὰς φευδεῖς ὑποσχέσεις καὶ πονηρευμένας τοῦ Ἀρχηγοῦ Σαλήμπεη κολακείας, ὑπετάχθη μὲ δλίγονς στρατιώτας του εἰς τὴν διάθεσιν τούτου. Ἐνδοῦ ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, ἀφοῦ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν πατριωτισμὸν ἔνθερμον ζῆλον, παρεδόθη μόνος ἥρωϊκῶς ἔνδον τοῦ κωδω-

1. Marshall, ἔ.ἀ., ΔΙΕΕ, τ. 9 (1926), σ. 509-510, ρουμανικὴ μετάφραση στὰ Documente...1821, τ. IV, σ. 273.

νοστασίον εἰς τὰς φλόγας τῆς πινδίτιδος κύρωσις, ἐγχαράξας καὶ ὁ γεννάδας οὗτος, μετὰ τοσούτων ἐπτίμων ἀγώνων ἔως ἐσχάτως, τὸ δνομά τον ἀθάνατον εἰς τὴν γενικὴν ἴστορίαν, διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς μητρός τον Ἑλλάδος¹. "Ας σημειωθῇ ὅτι ὑδραγωγεῖα σ' αὐτὸ τὸ μοναστήρι δὲν ὑπῆρξαν καμιὰ φορά, ἡ τουλάχιστον εἶναι ἄγνωστα σήμερα². Μέσα στὸ μοναστήρι βρίσκεται ἔνα πηγάδι ἀπ' ὃπου βγάζουν νερὸ γιὰ τὶς ἀνάγκες τους οἱ καλόγεροι. Σ' ὅλα τὰ μοναστήρια ὑπάρχουν πηγάδια μὲ κάδους καὶ μὲ τροχοὺς ἀπὸ ξύλο. "Οταν οἱ Τοῦρκοι ἔβαλαν φωτιά, τὸ ξύλο κάηκε καὶ οἱ πολιορκημένοι δὲν μποροῦσαν πλέον νὰ χρησιμοποιήσουν τὸ πηγάδι. Γι' αὐτὸ ὑπέφεραν ἀπὸ τὴν δίψα, δῶς ἀναφέρουν τὰ ἔγγραφα.

Οἱ ἀδελφοὶ Makedonski στὴν ἔκθεσή τους γράφουν ὅτι ὁ Γεωργάκης ἔδωσε φωτιὰ στὴν πυριτιδαποθήκη καὶ ἀνατινάχτηκε μόνος του³.

"Ο Ἰωάννης Φιλήμων μὲ τὴ σειρά του γράφει ὅτι, ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι ἔβαλαν φωτιὰ στὸ μοναστήρι καὶ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ κυριεύσουν, τότε πρότειναν στὸν Φαρμάκη νὰ παραδοθῇ «ἐπὶ ὑποσχέσει πάσης προσωπικῆς ἀσφαλείας». Ὁ Φαρμάκης δέχτηκε, ἐνῷ ὁ Ὁλύμπιος, λέει, ἀπάντησε πρὸς τὸν Φαρμάκη: 'Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, καὶ ἐδῶ θὰ λυώσω· ἂν θέλετε σεῖς, εὐγάτε· σᾶς ἀνοίγω ὁ ἵδιος τὴν πόρτα. Αὐτὴ ἡ στάση τοῦ Ὁλύμπιου ἐματαίωσε τὴν παράδοση καὶ ὁ ἀγώνας συνεχίστηκε. Ἀργότερα ὅμως ἔανακάμανε ἀνακωχῆν, καὶ ἔφθασεν ὁ τσαούσης τοῦ πασᾶ τῆς Ἰβραΐλας, φέρων ἄλλους συνθήκης ὅρους μᾶλλον εὐάλεστους. Αὐτὸν συνάδευε «έν στολῇ» καὶ ὁ γωστὸς Οὐδρίσκης, ἐγγυηθεὶς ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ τὴν πιστὴν ἐφαρμογὴν τῆς συνθήκης, ἦν παρεδέχθη οὕτως ὁ Φαρμάκης. Ἀπὸ τοὺς 150 ἐγγυηθέντες οἱ 30 «δυσπιστοῦντες ἐπὶ τῷ χαρακτῆρι τῶν Τούρκων» ἔφυγαν τὴν νύχτα καὶ γλύτωσαν, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἐσφάγησαν. Τὸν Φαρμάκη πῆγαν σιδηροδέσμιο στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου «έβασανίσθη καὶ ἐκαρατομήθη». Ἄλλὰ ὁ Γεώργιος Ὁλύμπιος οὔτε ἐσκέφθη οὕτως, οὔτε περιέπεσεν εἰς τὴν δυντικῆ ἀπάτην καὶ τὸ ἀκλεῖς τέλος τοῦ τόσῳ προσφυλοῦς αὐτῷ Φαρμάκη. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ὡρᾳ τοῦ πεπλωμένου αὐτῷ σύνοιδεν, ὅτι ὥφειλε καὶ εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος. Διὰ ταῦτα μετέβαλε τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ ναοῦ εἰς βωμὸν θυσίας μελετημένης, παρασκενασμένον ἔχων αὐτό, ξύλινον

1. Ἡ λία Φωτεινοῦ, Οἱ ἀθλοὶ τῆς ἐν Βλαχίᾳ ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τὸ 1821 ἔτος, σ. 163-164.

2. Ἐπισκέφτηκα αὐτὸ τὸ μοναστήρι καὶ δὲν βρήκα οὔτε μέσα, οὔτε στὰ γύρω ὑψώματα ἵχνη ὑδραγωγείων. Οἱ περιγραφές τῆς μονῆς ποὺ μελέτησα, μεταξὺ τῶν δποίων καὶ τὸ βιβλίο τοῦ G. Balș, Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea, București 1933, τίποτα ἐπίσης δὲν ἀναφέρουν γιὰ ὑδραγωγεῖα. Ἀρχαιολογικὲς ἀνασκαφές δὲν ἔγιναν μέχρι σήμερα, γιὰ νὰ δοῦμε ἀν ὑπῆρχαν παλαιὰ ὑδραγωγεῖα. Πάντως οἱ περιγραφές τῶν καλογήρων, μετὰ τὸ 1821, δὲν μιλοῦν γιὰ ὑδραγωγεῖα.

3. Documente...Răscoala din 1821, τ. V, σ. 523.

δν, πρὸς ἐμπορησμὸν ἐκ πνοίτιδος καὶ ἄλλων ἐμπορηστικῶν ὑλῶν. "Οτε δὲ ἐξῆλθεν ὁ Φαρμάκης τῆς μονῆς, ἐν αὐτῇ δὲ εἰσέδυσαν πολυπληθεῖς οἱ Τοῦρκοι, ὁ Ὀλύμπιος ἐπικαλεσθεὶς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, ὃς λίαν ἀφιερωμένος τοῖς θεοῖς, δίδει τὸ πῦρ καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν πέτεται, βλέπων ἄνωθεν τὴν μεγάλην συνάμα γινομένην θραῦσιν τῶν πολεμίων. Καὶ ὁ Φιλήμων προσθέτει διὰ ἀπὸ τὸν 11 ποὺ ἡσαν μαζὶ τοῦ εἰς δὲ ἐσώθη παραδόξως, καὶ οὕτος, ἵνα μαρτινῷ, ὃς συγκοινωνός, τὴν λεπτομέρειαν ἐνὸς γεγονότος τοσαύτης ἥθικῆς ὑπεροχῆς καὶ ἀθανάτου μημήη¹. Ἡ ἔκθεση τοῦ Wolf δὲν ἀναφέρει τίποτα γιὰ τὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο. Τὰ δικά μας χειρόγραφα ἀποδίδουν τὸ θάνατο τοῦ Γεωργάκη στὴν πυρκαϊά ποὺ ἔβαλαν οἱ Τοῦρκοι. Ὁ Οὐδρίσκη ἀποκλείεται νὰ πῆρε μέρος ἅμεσα στὰ γεγονότα τοῦ Σέκου. Μπαίνει ἐξ ἄλλου τὸ ἐρώτημα: Ἐφ' ὅσον τὸ καμπαναριό ἦταν κατασκευασμένο ἀπὸ ξύλο—πράγμα ποὺ ἀναγνωρίζει καὶ ὁ Ἱδιος ὁ Φιλήμων—πῶς ἄντεξε σὲ τέτοια πυρκαϊά, ὥστε στὸ τέλος τῶν γεγονότων νὰ τοῦ βάλῃ φωτιὰ ὁ Ὀλύμπιος;²

Ἡ ἱστορικὴ ἐξακρίβωση γύρω ἀπὸ τὴ δράση καὶ τὸ ἥρωϊκὸ τέλος τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου παρουσιάζει πολλὰ προβλήματα. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράση

1. Ι. Φιλήμων, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Β', σ. 209-211.

Γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Ἰωάννη Φαρμάκη πολύτιμη συμβολὴ προσφέρει ὁ Ἰωάννης Κ. Βασιράβης ληγού στὸ βιβλίο του «Ο Φιλικός καὶ ἀγωνιστὴς Γιάννης Φαρμάκης. Ἡ ἥρωϊκὴ ἄμυνα στὴ Μολδαβίᾳ», Θεσσαλονίκη 1972. Δυστυχῶς δύμως ἀπέχτησα αὐτὸ τὸ βιβλίο ὅσταν ἡ ἐργασία μου βρισκόταν ὑπὸ ἐκτύπωσης. Ἀσφαλῶς ἂν κατεῖχα τὸ βιβλίο τοῦ κ. Βασδραβέλλη νωρίτερα, ἀρκετά σημεῖα αὐτῆς τῆς ἐργασίας δὲν θὰ είχαν τὴν θέση τους ἐδῶ ἢ θὰ ἦταν πιὸ τεκμηριωμένα.

2. Γι' αὐτὸς ποὺ δὲν γνωρίζουν ὑπενθυμίζουμε πῶς πυρπολοῦσαν τὰ μοναστήρια καὶ τὰ κάστρα στὸν Μεσαίωνα. Στοίβαζαν πολλὰ ἔνλα γύρω στὸν περίβολο τοῦ μοναστηρίου καὶ τοὺς ἔδιναν φωτιά. Ἡ μεγάλη θερμοκρασία ποὺ δημιουργόταν καὶ οἱ φλόγες μετέδιδαν τὴν πυρκαϊά μέσα, ὅπου πολλὰ ἔυλοι τοποθέτησαν ἡ πλινθόχτιστα οἰκοδομήματα ἀποτελοῦσαν εὐφλεκτὴ ὅλη. Φαντασθῆτε μάλιστα ἔνλα ἀπὸ τὸ ἔτος 1602, χρονολογία ποὺ χτίστηκε τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου. Ὁ Ἰβάν Πέτροβιτς Λιπράνδη, ποὺ παρακολούθησε ἀπὸ κοντά δῆλα αὐτὰ τὰ γεγονότα καὶ τοὺς θρύλους ποὺ δημιουργήθηκαν γύρω στὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο, γράφει: «Οἱ καπετάνιοι Γεωργάκης κατέχει σ' δλες αὐτές τις περιγραφές πρωτεύουσα θέση καὶ τὸ σημεῖον αὐτοῦ τοῦ νέου Λεωνίδα εἶναι τοποθετημένο ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς αὐτῶν τῶν περιγραφῶν στὶς γραμμές τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατός του τραγουδήθηκαν σὲ τραγούδια, ποὺ μοιάζουν περισσότερο μὲν ὅμνους καὶ τὰ δόποια μεταφράστηκαν σὲ περισσότερες ξένες γλώσσες· πράγμα ποὺ, συνδυασμένο μὲ τὸ πνεῦμα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, στολίστηκε ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ τοὺς μεταφραστές. Ἀναμφισβήτητα, μετὰ ἀπὸ κάμποσους αἰῶνες, οἱ μεταγενέστεροι διαβάζοντας τὴν ἱστορία τῆς ἀναγέννησης τῆς Ἑλλάδας, θὰ θαυμάζουν τὸν καπετάνιο Γεωργάκη ἔτσι, καθὼς ἐμεῖς θαυμάζουμε τὰ παραδείγματα, ἵσως ἐξ ἴσου πλαστά, τῶν ἀνδραγαθημάτων μερικῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας...» (L i p r a n d i , Căpitänul Iordache Olănișotul. Acțiunea Esterișilor în anul 1821, στὰ Documente...Răscoala din 1821, τ. V, σ. 414).

του εἶναι πολύπλοκη καὶ ὁ μύθος γύρω του πελώριος. Ο Σακελλάριος Γ. Σακελλαρίου, στὸ βιβλίο του «Φιλικὴ Ἐταιρεία» (ἐν Ὁδησσῷ 1909), δημοσιεύει ἔνα γράμμα «πρὸς τὸν γενναῖον καπετᾶν Γεώργιον Ὀλύμπιον, σωματάρχην τοῦ ἐν Δακίᾳ στρατοῦ», ποὺ φέρει ἡμερομηνία 21 Σεπτεμβρίου 1821. Δηλαδὴ στὶς 21 Σεπτεμβρίου 1821, σύμφωνα μ' αὐτὸ τὸ γράμμα, ὁ Ὁλύμπιος βρισκόταν στὴ Δακίᾳ καὶ οἱ πατριῶτες ἔψαχναν νὰ βροῦν τὰ μέσα γιὰ νὰ τὸν βοηθήσουν¹. Σ' ἄλλο γράμμα ἀπὸ τὴν Ὁδησσό, μὲ ἡμερομηνία 24 Σεπτεμβρίου 1821, λέγεται: Ἄφιερόσαμεν δὲ τὴν προσοχὴν μας εἰς τὰ νὰ συνδράμωμεν καὶ τὸν κατὰ τὴν Δακίαν ἀθλοῦντα ἀδελφόν μας [=Γ. Ὁλύμπιον], τοῦ ὅποιον τὰ ἀνδραγαθήματα καὶ γενναῖα ἀριστονοργήματα καὶ τρόπαια κατὰ τὸν βαρβάρον ἐξέπληξαν ἡμᾶς ἀπατας². Στὶς 27 Σεπτεμβρίου 1821 ὁ Γεώργιος Παπαδόπουλος Κορφινὸς ἔγραφε πρὸς τοὺς Ἐφόρους τῆς Ὁδησσοῦ: *Κύριοι, κρίνω εὐλογον διὰ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα ὀφειλόμενον χρέος μον νὰ σᾶς προβάλω, ἀν σᾶς φαίνεται συμφέρον τὸ νὰ ἐνεργηθῇ τρόπος νὰ σταλθῇ κάποια στρατιωτικὴ βοήθεια πρὸς τὸν ἥρωα καπιτάν Γεωργάκην Ὁλύμπιον ἐν Βλαχίᾳ, ὅπου εἰς τὸ μέρος στρατοπεδεύει, ἔχων καὶ ἀρκετὴν δύναμιν, θέλει εἶναι ἴκανὸς νὰ κατατρομάσῃ τὸν βάρβαρον, καὶ πρὸς τὸν χειμῶνα νὰ μ' αὖξῃσῃ ὁ ἀριθμὸς καὶ νὰ ἐκταθῇ ὡφελιμώτατα ἡ δύναμις τοῦ³. Οἱ ἔφοροι Νικόλαος Ἰωάννου Χαρίτσης καὶ Ἰωάννης Γεωργαντόπουλος ἔγραφαν στὶς 4 Ὁκτωβρίου 1821 πρὸς τοὺς Ἐφόρους τῆς Γραικικῆς Κοινότητος τῆς Ὁδησσοῦ: Ὁ καπιτάν Ὁλύμπιος ἐν Βλαχίᾳ χρείαν ἔχει στρατιωτικῆς δυνάμεως καὶ ἡμεῖς στοχαζόμεθα, ὅτι εἶναι ἀναγκαιότατον, ἵνα λάβῃ τὴν εἰς αὐτὸν ἀξέλαν συνδρομὴν διὰ κάθε χρήσιμον εἰς αὐτὸν ἐφοδίων καὶ στρατιωτῶν⁴.*

Πᾶς ἐξηγοῦνται ὅλα αὐτά, τὴ στιγμὴ ποὺ σήμερα γνωρίζουμε μὲ ἀκρίβεια ὅτι ἡ μάχη τοῦ Σέκου τελείωσε στὶς 12 Σεπτεμβρίου 1821: Τὰ νέα ἀργοῦνταν νὰ φτάσουν ἔγκαιρα, ἐνῶ τὰ γεγονότα ἐξελίσσονταν ραγδαίως. Νά δμως ποὺ ὁ Γ. Λάϊος ἀνακάλυψε στὰ αὐστριακὰ ἀρχεῖα καὶ παρουσίασε προκήρυξη τοῦ Γεωργάκη Ὁλύμπιον, μὲ ἡμερομηνία 1 Ὁκτωβρίου 1821, ποὺ ἐξεδόθη στὸ Hermannstadt (=Σιμπίου). Στὴν προκήρυξη γίνεται λόγος γιὰ κάποια καταστροφὴ (νόπονύψαμε σὲ μιὰ τρομερὴ μοῖρα) καὶ διατυπώνονται κατηγορίες κατὰ τῶν διμοδόξων γειτόνων ποὺ ἐγκατέλειψαν τὸν ἄγωνα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ προκήρυξη καταλήγει: Ἐμπρὸς ἀδέρφια! Ἀς πεθάνωμε κοιτάζοντας ἄφοβα τὸ θάνατο στὰ μάτια. Ζήτω ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας. Θάνατος στοὺς βαρβάρους!⁵ Ο Γ. Λάϊος δὲν διατυ-

1. Βλ. Σ α κ ε λ. Σ α κ ε λ λ α ρ i o u, Φιλικὴ Ἐταιρεία, Ἐν Ὁδησσῷ 1909, σ. 160-161.

2. Αὐτόθι, σ. 224.

3. Αὐτόθι, σ. 227-228.

4. Αὐτόθι, σ. 229.

5. Βλ. Γ. Λ α ᾶ ο u, Ἀνέκδοτες ἐπιστολές καὶ ἔγγραφα τοῦ 1821. Ἰστορικὰ δοκουμέντα ἀπὸ τὰ Αὐστριακὰ ἀρχεῖα, Ἀθήνα 1958, σ. 240, ἀρ. 198.

πώνει καμιά γνώμη. Νομίζω όμως ότι πρόκειται γιὰ προκήρυξη ποὺ ἔξεδόθη μετὰ τὴν ἡττα τοῦ Δραγασανίου, ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης πέρασε τὰ αὐστριακὰ σύνορα, ἐνδὸν Ὁλύμπιος ἀποφάσισε νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγώνα καὶ πῆγε στὴν Κούρτεα ντὲ Ἀρτζες νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν Ἰ. Φαρμάκη. Τὴν ἡμερομηνία ἵσως τὴν ἔβαλε κάποιος Φιλικὸς ποὺ κατεῖχε τὴν προκήρυξη καὶ βρισκόταν τὴν 1η Ὁκτωβρίου 1821 στὸ Σιμπίου, ἥ εἶναι ἄσχετη μὲ τὸ κείμενο καὶ δηλώνει ἀπλῶς ότι κάποιος αὐστριακὸς πράκτορας διεβίβασε στὴν Βιέννη ἀπὸ τὸ Hermannstadt τὴν 1η Ὁκτωβρίου 1821 τὴν μετάφραση τῆς ἐν λόγῳ προκηρύξεως.

Στὶς 24 Ιουλίου 1826 ὁ Δημήτριος Μακεδόνης (ή Makedonski), ὁ ὄποιος εἶχε δανείσει στὶς 16 Φεβρουαρίου 1821 στὸν Γεωργάκη Ὁλύμπιο 2.500 αὐστριακὰ δουκάτα, βασιζόμενος σὲ μιὰ ὁμολογία, ὑπογραμμένη καὶ ἀπὸ τὸν Θεόδωρο Βλαδιμῆρεσκου, ἐκίνησε ἀγωγὴ κατὰ τὴς χήρας τοῦ Ὁλύμπιου Στάνας, ποὺ ζοῦσε στὸ χωριό Nedobășuti (περιφέρεια Χοτινίου), γιὰ νὰ πάρη πίσω τὰ χρήματά του. Ἡ Στάνα δὲν δεχόταν νὰ τὰ πληρώσῃ, ἰσχυριζομένη ότι τὸ κτῆμα τῆς καὶ τὰ σημερινὰ ἔσοδά της προέρχονται ἀπὸ τὸν πρῶτο ἄντρα τῆς, τὸν χαϊδοῦκο Βέλκο¹. Στὴν αἴτησή του πρὸς τὸν κυβερνήτη τῆς Βασσαραβίας, ὁ Δημήτριος Μακεδόνσκη γράφει: «...αὐτὸς ὁ δφειλέτης μου ἔμεινε τότε στὴν Τσάρα Ρομανεάσκα, καὶ ἐγὼ μέχρι σήμερα δὲν μπόρεσα νὰ ἀνακαλύψω τὴν κατοικία του, ἐνδὸν ἡ σύζυγός του Στάνα, μὲ τὰ παιδιά, ἡ ὁποία εἶχε ἔρθει στὴν Βασσαραβία, ἐλεγε πάντα πώς περιμένει τὸν ἄντρα τῆς· αὐτὸς καὶ διάφορα ἄλλα περιστατικὰ μὲ ἔκαναν νὰ περιμένω τὸν ἐρχομό του. Ἐπειδὴ ὅμως τώρα ἡ ἀναφερομένη σύζυγός του Στάνα παντρεύτηκε ἐδῶ μὲ κάποιον ἄλλον², καὶ ἐπειδὴ ὑποθέτουμε ότι ὁ σύζυγός της καὶ δφει-

1. Ἡ Στάνα ἡταν παντρεμένη πρῶτα μὲ τὸν χαϊδοῦκο (κλέφτη) Βέλκο Πέτροβιτς ἀπὸ τὴν Κραΐνα. Ἐκείνη ἡταν, καθὼς πιστεύει ὁ M. Ρομανέσκου, ἀπὸ τὸ Ζάϊτσαρ (Zajčar)· βλ. M. R o m ā n e s c u , Contribuji la cunoașterea lui Tudor Vladimirescu, περ. «Balcania», τ. V₁ (1942), σ. 21, σημ. 5. Στὰ λαϊκὰ τραγούδια ὀνομάζεται «Dilber Stana». Ὅταν σκοτώθηκε ὁ Βέλκο Πέτροβιτς, τὴν παντρεύτηκε ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος. Στὸν καιρὸ τῶν γεγονότων τοῦ 1821, μέχρι τίς 10 ἥ 15 Μαρτίου 1821, ζοῦσε στὸ Βουκουρέστι, στὸν Ἀγίου Σάββα. Ἀπ' ἐκεῖ τὴν πήρε ὁ Ἀρβανίτης Βίτου, ἄνθρωπος τοῦ Γεωργάκη Ὁλύμπιου καὶ τὴν πῆγε στὸ Κίμπουλούγκ (Cimpulung)- βλ. Documente...Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 218-219. Ἀπ' ἐδῶ, στὰ τέλη Μαΐου τὴν στέλνει ὁ Γεωργάκης, μαζὶ μὲ τὰ δύο μικρὰ παιδιά του, στὴν Βασσαραβία, μὲ 350.000 γρόσια· βλέπε τὸ γράμμα τοῦ Γεωργάκη Ὁλύμπιου πρὸς τὸν Χατζή Γιανούστη, στὰ Documente...Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 192-193. Σ' αὐτὸς τὸ γράμμα ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος ἀναγνωρίζει ότι δανείστηκε ἀπὸ τὸν Μακεδόνσκη: «Νὰ πληρώσης καὶ τὸ χρέος μου, δπου ἔδωσα ὁμολογίες μου, μάλιστα τοῦ ἀδελφοῦ μας Μακεδόνη τὸ πρότερον, καὶ νὰ κοιτάξῃς διὰ τὴν ψυχή μου». Τὴν Στάνα συνάδευσε γιὰ προστασία ὁ συναδελφικὸς πάρεδρος (asesor cologial) Jivkovici, βάσει συμφωνίας 150 δουκάτων, ποὺ ὅμως ἡ Στάνα δὲν τοῦ τὰ πλήρωσε (βλ. Documente... Răscoala din 1821, τ. III, σ. 369).

2. Ἡ Στάνα παντρεύτηκε μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Γεωργάκη Ὁλύμπιου μ' ἔνα ἀπὸ τὰ παλληκάρια του, ὀνομαζόμενο Στέριο (βλ. L i p r a n d i, ἔ.α., τ. V, σ. 329, σημ. 1).

λέτης μου δὲν ζῆ πλέον, καὶ ἡ περιουσία του περνᾶ σὲ ξένα χέρια», γι' αὐτό —συνεχίζει στήν αἰτησή του ὁ Μακεδόνσκι—πρέπει ἡ περιουσία τῆς Στάνας νὰ καταγραφῇ καὶ νὰ τεθῇ ὑπὸ μεσεγγύησιν «μέχρι νὰ ἐνηλικιωθοῦν τὰ παιδιά του συγχωρεμένου» κ.λ.¹ Ἡ Στάνα, κόρη του Ραδοβάν, μὲ τὴ σειρά της, διαμαρτυρήθηκε κατὰ του Μακεδόνσκη καὶ τὸν κατηγορεῖ, κοντὰ στὰ ἄλλα, πῶς «ἔγραψε καὶ μετέδωσε ψευδολογίες παντοῦ, ὅτι ὁ ἄντρας μου ζῆ. Ἀπεναντίας δόμως, ὅταν πέρασε ἀπὸ τὸ Χοτίνι ό σεπτὸς καὶ ἀείμνηστος μονάρχης Ἀλέξανδρος Παύλοβιτς, τότε ἐγὼ παρουσιάστηκα στήν Αὐτοκρατορική του Μεγαλειότητα, ὑπέβαλα αἰτηση σχετική μὲ τὸ θάνατο του ἀνδρός μου καὶ μὲ ἐλέησε ἡ ὑψηλὴ εὐσπλαχνία του μονάρχη μὲ 500 δουκάτα σὲ χαρτονόμισμα γιὰ τὴν συντήρηση τῶν ἀνήλικων παιδιῶν μου»². Ἡ Στάνα ὑπογράφει «Στάνα Ραδοβάν, σύζυγος του μακαρίτη σερδάρη³ Γεωργάκη Ὁ λυμπίδη, καὶ ὅχι Ἐλυμπίδη, δύος λέει τώρα». Δίνουμε καὶ στὰ ρωσικὰ τὴν τελευταία φράση αὐτοῦ του ἔγγραφου, ὅπου ἐπανορθώνεται τὸ ἐπώνυμο του Γεωργάκη:⁴

А Стана подписалась по [имени] Стана Радовану покойнику сердара сицилийского Иоргаки Олимпиадис а не Елумпидис [как] ныне говорят.

Φυσικά, οὕτε ἀπλὴ ὑπόνοια δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ ὅτι τάχα ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος ἔξακολουθοῦσε νὰ ζῇ καὶ κρυβόταν, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μὴν τὸν καταδιώκουν οἱ πιστωτές του!... Κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς δίκης ὁ Μιχαὴλ Βαϊρακτάρης, ὁ ὄποιος «ἀπὸ τὰ νεανικά του χρόνια βρισκόταν συνέχεια, σ' ὅλα τὰ μέρη, δίπλα στὸ Γεωργάκη Ὁλυμπίδη»⁵, δηλώνει ὅτι ὁ ἀρχηγός του ἔδωσε τὴ ζωή του στὸν ἀγώνα τοῦ 1821. Ἡ ἔκθεση τοῦ Φιλικοῦ Χρήστου Ἀναστασίου, ὁ ὄποιος σ' ὅλο τὸ διάστημα βρισκόταν ἐπίσης μαζὶ μὲ τὸν Γεωργάκη Ὁλύμπιο καὶ ἔζησε τὰ γεγονότα του Σέκου, δὲν ἀφήνει καμιὰ ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ὁλύμπιος χάθηκε στὸ μοναστήρι του Σέκου. Τὴ σημασία αὐτοῦ του ντοκουμέντου ὑπογραμμίζει καὶ ὁ Ρουμάνος ἀκαδημαϊκὸς Ἀ. Ὁτσέτεα⁶.

1. Вл. Documente...Răscoala din 1821, т. III, с. 359, ар. 146.

2. Αὐτόθι, σ. 362-363.

3. Σερδάρης=ἀρχηγός ἵππικοῦ (τίτλος εὐγενείας).

4. Αὐτόθι, σ. 361. Ἡ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου τῆς Βασσαραβίας, μὲ ἡμερομηνίᾳ 24 Ἀπριλίου 1828, τὸν ὀνομάζει ἐπίσης Γεωργάκη «Ὁλυμπίδη» (αὐτόθι, σ. 365). Φαίνεται πῶς ἔτσι ὑπέγραψε ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος καὶ στὰ ἔγγραφα ποὺ παρουσίασε ὁ Δ. Μακεδόνσκη στὸ δικαστήριο. Ἔξ ἄλλου καὶ ὁ ἀνεψιός του Γεωργάκη, ποὺ κατέθεσε μαρτυρία μπροστά στὸ δικαστήριο ὅτι τὰ ἔγγραφα εἶναι τοῦ θείου του, ὀνομάζεται Γιάννης Ὁλυμπίδης (αὐτόθι, σ. 366). «Οσο γιὰ τὸ «Ἐλυμπιώτης», δὲν εἶναι παρὰ ἄλλος τύπος τοῦ Ὁλυμπιώτης, διότι ὁ «Ὀλύμπιος λέγεται καὶ «Ἐλυμπος».

5. Αὐτόθι, σ. 366.

6. А. Отечества, ё.а., с. 314.

«Ο καπετάν Γεωργάκης μὲ 10 ἄνδρες—γράφει ὁ Χρῆστος Ἀναστάσιος—ἀνέβηκε στὸν πύργο, ὃπου βρῆκαν τὸν θάνατο ἀπὸ πυρκαϊά, διότι ἡ φωτιὰ ἀγκάλιασε τὶς ξύλινες σκάλες. Αὐτὰ συνέβηκαν τὴν πρώτη μέρα τῆς πολιορκίας τοῦ μοναστηριοῦ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Σβήστηκε ἡ πυρκαϊά, ἀραδιαστήκαμε στοὺς τοίχους τοῦ μοναστηριοῦ γιὰ νὰ τὸ ὑπερασπίσουμε καὶ ἀντέξαμε, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ καπετάν Γεωργάκη, ἀκόμη δέκα μέρες, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα ποὺ γράφτηκαν σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, λένε ὅτι οἱ Φιλικοὶ ἀντέξαν, μετὰ τὴν πυρκαϊά, ἄλλες 13 μέρες. Τὸν ἴδιο ἀριθμὸ μᾶς δίνει καὶ ὁ Λιπράνδη. Αὐτὸς γράφει ὅτι τὴν 12η μέρα σταμάτησαν τὴν μάχη καὶ ἄρχισαν νὰ διαπραγματεύωνται, καὶ τὴν 13η μέρα παρέδωσαν τὰ δύπλα τους². Δηλαδὴ ὁ Γεωργάκης ὁ μπιος σκοτώθηκε στὶς 29-30 Αὐγούστου 1821.

Ἐπομένως, ὁ θρύλος εἶναι ώραιος καὶ θὰ παραμείνῃ θρύλος, ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια δύμως εἶναι διαφορετική. Ἡ δόξα τῆς καρτερικῆς ἀμυνας τοῦ Σέκου ανήκει δικαιωματικὰ στὸν συκοφαντημένο καπετάν Φαρμάκη, ὁ ὄποιος κράτησε αὐτὸν τὸ μοναστήρι 14 μέρες μετὰ τὸν θάνατο τοῦ καπετάν Γεωργάκη, ποὺ εἶχε σκοτωθῆναι ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα τῆς πολιορκίας³.

Οἱ Φιλικοὶ ἔδειξαν σ' αὐτὴ τὴν ἄνιση πάλη ἀπέραντο ἡρωϊσμὸ καὶ βαθεὶὰ πατριωτικὴ συνείδηση. Δεκατρεῖς μέρες ἀπέκρουσαν ἡρωϊκὰ τὰ ἐχθρικὰ πλήθη καὶ ἀντέξαν στὴν πείνα καὶ τὴν δίψα. Δύο σφοδρὲς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων, γιὰ νὰ καταλάβουν μὲ ἔφοδο τὸ μοναστήρι, ἀπέτυχαν μὲ ἀφάνταστες ἀπώλειες. Ὁ ἀτρόμητος Φαρμάκης, τραυματισμένος κάμποσες φορές, καθωδηγοῦσε ἐπιδέξια τοὺς ἐλεύθερους πολιορκημένους καὶ ἐνθάρρυνε τὰ παλληκάρια του μὲ τὸν ἡρωϊσμό του.

Οἱ Τούρκοι—συνεχίζει τὸ χειρόγραφο τοῦ Νεάμτης—βλέποντας πῶς οἱ πολιορκημένοι δὲν τελειώνουν ἐκεῖνο τὸ μπαρούτοχόρτο (*iarbă de împriușcat*), ἀλλὰ ἔξακολουθοῦν τὸν πόλεμο, δὲν ἥξεραν πῶς νὰ ἐνεργήσουν γιὰ νὰ τοὺς βγάλουν ἀπὸ μέσα. Ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀμηχανία τοὺς ἔβγαλε ὁ ἔπαρχος τῆς πόλης Πιάτρα (*Tîrgul Pietrei*), ὁ ὄποιος ξεγέλασε τοὺς πολιορκημένους καὶ παρέδωσαν τὰ δύπλα τους καὶ ἀνοιξαν τὶς πύλες τοῦ μοναστηριοῦ⁴. Ὁ Ζωσιμᾶς γράφει, ὅτι οἱ Φιλικοὶ προσπάθησαν κάμποσες φορές νὰ κλείσουν συμφωνία μὲ τοὺς Τούρκους, δύμως δὲν τὰ κατάφεραν. Τότε ἥρθε ὁ ἴδιος διαστάσης καὶ ἔστειλε μέσα «τὸν Νομάρχη καὶ τὸν Γερμανὸ (=Αὐστριακὸ)

1. T. Bălan, ᷂.α., σ. 71-73.

2. Liprandi, ᷂.α., σ. 332-333.

3. Πρβλ. Liprandi, ᷂.α., σ. 445.

4. Χειρόγραφο Νεάμτης, χφ 154, φ. 99.

Πρόξενο», οἱ ὅποιοι «μὲ πολλὰ λόγια καὶ ὄρκους ἔγέλασαν» τοὺς πολιορκημένους καὶ τοὺς ἐπεισαν τελικὰ νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα τους¹. Ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη περιγράφει τὶς δυσκολίες μέσα στὸ μοναστήρι, δυσκολίες ποὺ συμπίπτουν μ' αὐτὲς ποὺ περιγράφει ὁ Χρῆστος Ἀναστασίου. Δὲν εἶχαν τί ἄλλο νὰ φᾶν, παρὰ μόνο λίγο τυρί. Δὲν εἶχαν νερό, διότι ἡ φωτιὰ ἔκαψε τὸν τροχὸ τοῦ πηγαδιοῦ, ὁ κουβάς ἐπεσε μέσα, καὶ οἱ Φιλικοὶ ἤταν ἀναγκασμένοι νὰ πίνουν κρασὶ καὶ οῦζο. Οἱ Φιλικοί, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀνδρόνικο, θὰ μποροῦσαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ νὰ γλυτώσουν, λόγῳ τῶν βροχῶν, ἀλλὰ δὲν ἤταν ἐνωμένοι. «Ἄν εἰλεγαν οἱ Σέρβοι ν' ἀνοίξουν τὶς πόρτες τὴν νύχτα καὶ νὰ φύγουν (διότι ἔξαιτίας τῆς ραγδαίας βροχῆς δὲν φαινόταν τίποτα), οἱ Ἑλληνες ἔλεγαν νὰ μείνουν ἀκόμη, καὶ συνέχιζαν τὸ πιοτό. Καταλαβαίνοντας μερικοὶ ὅτι μὲ τὸ πιοτὸ δὲν ὑπάρχει γλυτωμός, ἄνοιξαν μιὰ δὶς στὴ βιβλιοθήκη, κάτω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Νικολάου καὶ ἔφυγαν δυὸ σειρές: τὴν μία 15 ἄτομα καὶ τὴν ἄλλη 20.

Οἱ Τούρκοι, ὅταν πείσθηκαν πλέον ὅτι τὸ πυροβολικό τους δὲν ἤταν σὲ θέση νὰ γκρεμίσῃ τοὺς τοίχους τοῦ μοναστηριοῦ καὶ ἡ ἀντίσταση τῶν Φιλικῶν συνεχίζόταν, ἀλλαζαν ταχτική. Ὁ πασᾶς κάλεσε τὸν Νομάρχη τῆς πόλεως Πιάτρα, ὀνόματι Γιαννάκη Μίλου (Enache Milu) καὶ τοῦ ἔδωσε ἐντολὴ νὰ κάμη ὅτι μπορεῖ ὥστε νὰ ἔγελάσῃ τοὺς πολιορκημένους γιὰ νὰ παραδοθοῦν. Αὐτὸς ὑποσχέθηκε καὶ σὲ συνεργασία μὲ τὸν Wolh (=Wolf) βάλθηκαν νὰ ἔγελάσουν τοὺς Φιλικούς. Πῆγαν λοιπὸν ντυμένοι μὲ στρατιωτικὰ κοντὰ στὸν τοίχο τοῦ μοναστηριοῦ, μαζὶ μὲ κάμποσους οὐσσάρους καὶ κάλεσαν τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Φιλικῶν, νὰ τοὺς μιλήσουν. Ὁ Πρόξενος ἄρχισε νὰ τοὺς λέηται ὅτι εἶναι ἀπεσταλμένος τοῦ Γερμανοῦ (=Αὐστριακοῦ) αὐτοκράτορα, γιὰ νὰ τοὺς πῆται νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα τους στοὺς Τούρκους καὶ μετὰ ὁ ἴδιος (δηλαδὴ ὁ Πρόξενος) θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ στὰ σύνορα². Γιὰ νὰ τοὺς πείσουν, ἔφεραν τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὸ Σταυρὸν καὶ ὠρκίστηκαν σ'

1. Ζωσιμᾶς, ἔ.ἄ., σ. 506.

2. Ὁ Ἰβάν Πέτροβίτς Λιπράνδη, ποὺ συνωμίλησε μὲ τὸν Wolf γι' αὐτὰ τὰ γεγονότα, γράφει ὅτι «ὁ Wolf ἀρνεῖται μόνο τόσο, ὅτι αὐτὸς δὲν παρουσιάστηκε σὰν ἐπίσημο πρόσωπο, ἀλλὰ στὴν ἐπιθυμία τοῦ πασᾶ ἔφυγε μ' αὐτὸν καὶ πράγματι προσπάθησε νὰ ἀπομακρύνῃ τὸ χύσιμο αἷματος, μὴ μπορώντας νὰ μαντέψῃ πῶς ὁ πασᾶς θὰ καταπατήσῃ τὸ λόγο του, καὶ ὅτι στὸ φιρμάνι ποὺ διαβάστηκε οἱ φράσεις σχετικὰ μὲ τὴν ἀμνήστευση ἤταν ἐπινοήσεις τοῦ ὑπάλληλου!». Καὶ ὁ Λιπράνδη συνεχίζει: «Ολα αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματά του δὲν μὲ ἐπεισαν ὅτι ἡ διήγησή του ἀνταποκρίνεται στὴν ἀλήθεια. Τόσο τὰ λεγόμενα ἐκείνων τῶν δυὸ ἀτόμων ποὺ γλύτωσαν ἀπὸ τὸ θάνατο (πρόκειται γιὰ ἔναν Ἐβραΐο ποὺ τούρκεψε καὶ γιὰ τὸν Τουφεκτσῆ Νικόλα), ὅσο καὶ ἡ διήγηση μερικῶν Τούρκων, ποὺ πῆραν μέρος στὴ μάχη, διαφέρουν κατὰ πολὺ ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ Wolf» (Liprani, ἔ.ἄ., σ. 334 σημ.). Στὴ σ. 454, σημείωση 54, ὁ Λιπράνδη ἀναφέρει καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Τούρκων ποὺ τοῦ μίλησαν γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ Σέκου. Πρόκειται γιὰ τὸν Ὀσμάν ἀγᾶ, Ἀρβανίτη, Ἰσμαήλ καὶ Ἐπίς ἀγᾶ.

αὐτὰ καὶ σ' ὅλα τὰ ίερὰ τοῦ χριστιανισμοῦ. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν «ἐθελοντῶν» (=Φιλικῶν) ζήτησαν νᾶρθη καὶ ὁ πασᾶς, γιὰ νὰ μιλήσουν μαζί του. Ἡρθε καὶ ὁ πασᾶς καὶ ὥρκίστηκε κι αὐτὸς στὸ Κοράνιο καὶ σ' ὅλους τοὺς τουρκικοὺς θεσμούς, δτὶ δὲν θέλει τίποτα ἀπὸ ἐκείνους, παρὰ μόνο νὰ παραδώσουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ πᾶν ἡσυχα στὴν Αὐστρία μαζὶ μὲ τὸν Πρόξενο, καθὼς τὸ ποθεῖ ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτορας. Μὴ γνωρίζοντας οἱ ἐθελοντὲς τὴν πονηριά, ἄνοιξαν τὴν πόρτα καὶ ἄρχισαν νὰ παραδίνουν τὰ ὄπλα τους¹...

Ο Χρῆστος Ἀναστασίου, ὁ ὄποιος, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἦταν στενὸς συνεργάτης τοῦ Φαρμάκη, μᾶς περιγράφει τὸ ἐπεισόδιο ὡς ἔξης: «Τὴν 7η μέρα τῆς ἀμυνας τοῦ μοναστηριοῦ ἥρθε κοντὰ στὸν τοῖχο ὁ ἀρχηγὸς τοῦ [αὐτοτριακοῦ] πρακτορείου τῆς πόλεως Νεάμτς (πρόκειται γιὰ τὴν πόλη Πιάτρα Νεάμτς), ὡπλισμένος, μὲ μαλλιὰ λίγο καστανά, χωρὶς μουστάκι, ντυμένος μὲ γερμανικὴ [=αὐτοτριακὴ] στολή, μὲ σπαθὶ καὶ χιτώνα στὰ ὄποια ἦταν κρεμασμένος ὁ χρυσὸς αὐτοκρατορικὸς αὐτοτριακὸς ἀετός, φοροῦσε κι ἔνα πηλίκιο, στὸ ὄποιο ἐπίσης βρισκόταν ὁ αὐτοκρατορικὸς ἀετός. Μαζὶ μ' ἄλλους τρεῖς, ντυμένοι σὰν οὐσσάροι. Ο ἀρχηγὸς μας, ὁ καπετάν Φαρμάκης, ὁ ὄποιος εἶχε ἀναλάβει τὴν ἀρχηγία μετὰ τὸ θάνατο τοῦ καπετάν Γεωργάκη, κάλεσε σὲ συνομιλία τὸν «μικρὸ πρόξενο», ἄγνωστο σὲ μᾶς τὸ ὄνομά του, ὅμως γνωστὸς ἐν γένει σὰν ἀρχηγὸς τοῦ πρακτορείου τοῦ Νεάμτς. Ο Φαρμάκης προσέφερε 2.000 πιάστρα γιὰ τὴν ἐλεύθερη ἀποχώρησή μας καὶ τὴν παράδοση τῶν ὄπλων, ἀν 15 αὐτοτριακοὶ στρατιῶτες θὰ μᾶς ὀδηγοῦσαν μέχρι τὰ σύνορα. Ο αὐτοτριακὸς πράκτορας ἀρνήθηκε νὰ μᾶς ὀδηγήσουν καὶ ἀπαίτησε νὰ παραδοθοῦμε, ἐγγυώμενος μὲ τὸ κεφάλι του, ἃν μᾶς κάνουν κανένα κακό. Ἐκεῖνος ξαναῆρθε 4 φορὲς καὶ μᾶς ἔξασφάλισε μὲ τὸν πιὸ ἐπίσημο τρόπο, μετὰ τὸν ἐρχομό τοῦ πασᾶ, ὅμως μὲ τὸν ὅρο νὰ παραδώσουμε τὰ ὄπλα. Τὴν 11η μέρα τῆς πολιορκίας μας στὸ μοναστῆρι ὁ καπετάν Φαρμάκης καὶ ἄλλοι 15 ἄνδρες, μεταξὺ τῶν ὄποιων καὶ ἐγώ, ἀποφασίσαμε νὰ πάμε στὸ στρατόπεδο τοῦ πασᾶ, ὅπου ἀμέσως μᾶς παρέδωσαν τὸν καθένα στὰ χέρια ἐνὸς Τούρκου. Ο πασᾶς διέταξε νὰ περάσουν τοῦ καπετάν Φαρμάκη καὶ σ' ἔναν ἄλλον καπετάνιο, βοηθὸ τοῦ Φαρμάκη, ἀλυσσίδες στὸ λαιμό τους συνδεμένες τὴν μία μὲ τὴν ἄλλη. Τοῦ Βελίβασα Γόγα τοῦ ἔβαλαν σίδερα στὰ πόδια. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τούρκοι πῆραν τὰ ὄπλα τῶν συντρόφων μας, ποὺ περίμεναν στὴν πόρτα τοῦ μοναστηριοῦ, τὰ φόρτωσαν σὲ ἀμάξια καὶ τὰ πήγαν. Μετὰ τὸν ἀφοπλισμό, ἄρχισε τὸ μακελιό καὶ τοὺς ἔσφαξαν ὅλους, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς ἀκρωτηρίασαν...». Καὶ ἀφοῦ περιγράφει τὶς δυσκολίες, ποὺ εἶχαν ὅταν ἦταν πολιορκημένοι, ὁ Χρῆστος Ἀναστασίου καταλήγει: «Παρ' ὅλα αὐτά, δὲν θὰ παραδινόμασταν, διότι εἴχαμε ἀποφασίσει καλύτερα νὰ πεθάνουμε παρὰ νὰ παραδοθοῦμε στοις Τούρκους,

1. A. Badenschi, ᷂.α., σ. 22-23.

ἄν δὲν μᾶς ὑποσχόταν τόσο ἐπίσημα ὁ ἀρχηγὸς τοῦ [αὐστριακοῦ] πρακτορείου δτὶ δὲν θὰ μᾶς συμβῇ τίποτα καὶ θὰ ἀποτραβηχτοῦμε ἐλεύθερα»¹.

Ο Λιπράνδη συμπληρώνει δτὶ τὴν 12η μέρα οἱ Τούρκοι ἔστειλαν ἔναν μεσοιλαβητή, ὁ ὁποῖος ζήτησε νὰ σταματήσῃ ἡ μάχη. «Οταν αὐτὴ ἡ ἀπαίτηση πραγματοποιήθηκε, πῆγαν κοντὰ στὸν τοῖχο μερικοὶ Τούρκοι ὑπάλληλοι καὶ δήλωσαν στοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ μοναστηριοῦ δτὶ παρέλαβαν ἀπὸ τὸν σουλτάνο ἔνα φιρμάνι, βάσει τοῦ ὄποιου ἀποχοῦσαν ὅλοι συγχώρεση. Τοὺς πρότειναν νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα καὶ νὰ φύγουν ὁ καθένας ὅπου θέλει. Αὐτὰ βεβαίωσε καὶ ὁ αὐστριακὸς Wolf, ὁ ὁποῖος καὶ τοὺς συμβούλεψε «νὰ μὴν ἀντισταθοῦν καὶ νὰ μὴν χύσουν τὸ αἷμα τους ἄδικα, ἀλλὰ ὁ καθένας τους εἶναι ἐλεύθερος νὰ πάῃ στὴ Ρωσία, στὴν Αὐστρία, ἢ νὰ μείνη μὲ τοὺς Τούρκους». Μετὰ διαβάστηκε τὸ φιρμάνι καὶ ὁ Wolf ἀκόμη μιὰ φορὰ ἐπιβεβαίωσε τὰ γραφόμενα. Ο Φαρμάκης τοὺς ἀπάντησε δτὶ εἶναι ἔτοιμος νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν αἴτησή τους, ἀν οἱ Τούρκοι ἀποτραβηχτοῦν καὶ ἀφήσουν μόνο 1.000 γύρω στὸ μοναστήρι. Ο Wolf καὶ ὁ Τούρκος ὑπάλληλος ἀπάντησαν δτὶ ὁ φόβος τοῦ Φαρμάκη καὶ ἡ αἴτησή του δὲν ἔχουν βάσεις καὶ ἀν αὐτὸς δὲν πιστεύῃ στὸν τουρκικὸ στρατό, ποὺ ἀνήκει στὸν σουλτάνο, καθὼς καὶ στὸν Wolf, ποὺ εἶναι πράκτορας τῆς Αὐστρίας, μεσίτης καὶ ἐγγυητὴς δτὶ τοὺς Φιλικοὺς ποὺ κατέχουν τὸ μοναστήρι δὲν τοὺς ἀπειλεῖ κανένας κίνδυνος, «τότε πῶς ἀπαιτεῖ ἐκεῖνος νὰ γίνη πιστευτός, δταν οἱ ἄνδρες του δὲν εἶναι ἄλλο τίποτα παρὰ κάτι ἐξεγερμένοι, καὶ ἵσως ληστές, καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ ἐγγυηθῇ δτὶ αὐτοῖ, ἀντὶ νὰ πᾶν στὴν Ρωσία καὶ στὴν Αὐστρία, δὲν θὰ σκορπιστοῦν καὶ δὲν θὰ ἀρχίσουν νὰ ληστεύουν ἐκ νέου καὶ δὲν θὰ συγκεντρωθοῦν πάλι σὲ μεγάλο ἀριθμό;» Καὶ ἀρχισαν νὰ κολακεύουν τὸν Φαρμάκη δτὶ αὐτός, προσφέροντας ὑπηρεσία στὸν σουλτάνο τὸ δίχως ἄλλο θὰ ἀνταμειφθῇ. Στὸ τέλος ὁ Φαρμάκης δέχτηκε, «σκεπτόμενος τὴν δυστυχῆ κατάσταση τῶν ἀνδρῶν του, οἱ ὄποιοι ἀπὸ 6 μέρες δὲν εἶχαν ψωμὶ καὶ τρέφονταν μόνο μὲ ἀλογίσιο κρέας, ἐνῶ πάνω σ' αὐτὰ εἶχε ἀρχίσει νὰ γίνεται αἰσθητὴ καὶ ἡ ἔλλειψη φυσιγγιῶν». Συνεννοήθηκαν λοιπὸν ἡ παράδοση τῶν ὅπλων νὰ γίνη τὴν ἄλλη μέρα. Αὐτοὶ οἱ ὄροι ὅμως δὲν ἔγιναν δεχτοὶ ἀπὸ τοὺς περισσότερους Φιλικούς. Αὐτοὶ ὑποπτεύονταν τοὺς Τούρκους καὶ γνώριζαν τὴν ἀπιστία τους, γι' αὐτὸ ὅλοι τους ἐπέμεναν αὐτὴ τὴ νίκητα νὰ βγοῦν αἰφνιδιαστικὰ ἀπὸ τὸ μοναστήρι, νὰ προσπαθήσουν νὰ σπάσουν τὸν κλοιὸ μέχρι τὸ δάσος καὶ νὰ φύγουν στὴν Αὐστρία. Ο Φαρμάκης ἀρχισε νὰ προσχωρῇ σ' αὐτὴ τὴν ἀποψη, παρ' ὅλα τὰ τραύματά του τὰ ὄποια δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ἀνεβῇ μόνος του στὸ ἄλογο, δταν ξαφνικὰ ὁ καπετάν Γκεόργκε Κουμανὲτς ἀντιτάχθηκε σ' αὐτὴ τὴν πρόταση, λέγοντας δτὶ τοὺς περιμένει ὁ σίγουρος θάνατος. «Ποιὸν περισσότερο, συμπλήρωσε, ποὺ ὁ Wolf

1. T. Bălaș, ỿ.α., σ. 71-73.

είναι ἐγγυητής στὶς διαπραγματεύσεις. Θὰ παραβοῦμε τὶς συμφωνίες μας μαζί του καὶ τότε, καὶ ἂν κατορθώσουμε νὰ περάσουμε στὴν Αὐστρία, μπορεῖ αὐτὴ νὰ μὴ μᾶς δεχτῇ καὶ νὰ μᾶς καταδώσῃ σὰν ἀνθρώπους ποὺ συμφώνησαν μιὰ φορὰ καὶ μετὰ καταπάτησαν τὴν συμφωνία: καὶ τότε θὰ χάσουμε ὅποιαδήποτε ἐλπίδα νὰ ἀποκτήσουμε τὴν ἐπιείκεια τῶν Τούρκων». Οἱ μισοὶ ἀπὸ τοὺς Φιλικοὺς δέχτηκαν αὐτὴ τὴν γνώμη, στὴν ὁποίᾳ ὕστερα πέρασε καὶ ὁ Φαρμάκης. Οἱ ἄλλοι μισοὶ ἔμειναν σταθερὰ στὴν πρώτη γνώμη, καὶ αὐτὴ ἡ συζήτηση κράτησε μέχρι τὸ πρωΐ, ὅπότε ἥταν δύσκολο πιὰ νὰ σκεφθῇ κανεὶς ὥριμα. «Ἐπερεπε λοιπὸν νὰ παραδοθοῦν στὴν οἰκτρὴ μοῖρα ποὺ τοὺς περίμενε¹.

Ἄπὸ τὴν ἔκθεση τοῦ Wolf πρὸς τὶς αὐστριακὲς ἀρχές ἀποκαλύπτεται ὅτι ἡ τουρκικὴ πλευρὰ εἶχε μελετήσει ἀπὸ πρὶν τὴν ἀπάτη αὐτῆς, στὴν ὁποίᾳ πῆρε ἄμεσο μέρος ὁ Ἱδιος ὁ αὐστριακὸς πράκτορας. «Ο Wolf γράφει ὅτι ὁ πασᾶς συγκάλεσε συμβούλιο, στὸ ὁποῖο πῆρε μέρος καὶ ὁ Ἱδιος ὁ Wolf. Τὸ συμβούλιο εἶχε σὰν σκοπὸν νὰ συζήτησῃ «ἴναν ἄλλο τρόπο» γιὰ τὴν ἔξοντωση τῶν ἀγωνιστῶν, τὸν ὁποῖον ἀπὸ καιρὸν εἶχε προτείνει ὁ Wolf². «Ο «τρόπος» αὐτός, ὅπως εἴδαμε, βασιζόταν στὴν ἀτιμία καὶ τὴν ἀπάτη, καὶ ὅχι στὴν παλληκαρίσια ἀναμέτρηση.

Αφοῦ λοιπὸν ἔξαπάτησαν τοὺς πολιορκημένους καὶ παρέδωσαν τὰ ὅπλα τους, ὁ πασᾶς διέταξε νὰ καταγράψουν τὸν καθένα μὲ τὰ στοιχεῖα του, ἀπὸ ποιὸ μέρος κατάγεται, τί ἐθνικότητα ἔχει καὶ τί ἐπαγγελμα γνωρίζει. «Οταν τελείωσε ἡ καταγραφή, ὁ πασᾶς διέταξε νὰ περάσουν ὅλοι τους στὴν αὐλὴ τοῦ μοναστηρίου. Τότε οἱ Φιλικοὶ κατάλαβαν ὅτι ἔπεσαν στὴν παγίδα καὶ ὅτι τοὺς πιγαίνουν σὰν τὰ πρόβατα στὴ σφαγή. Οἱ Τούρκοι ποὺ περίμεναν ἔξω, ὥρμησαν μέσα σὰν ἀγρίμια καὶ ἄρχισαν νὰ κατακρεουργοῦν ἄσπλους ἀνθρώπους. «Αὐτοὶ οἱ ἀτυχεῖς —γράφει ὁ Λιπράνδη—παρ’ ὅλη τὴν κατάστασή τους, ἀμύνονταν μὲ δ, τι τοὺς ἔπεφτε στὸ χέρι, ὥστε καὶ μ’ αὐτὸν τὸν τρόπο σκότωσαν περισσότερους ἀπὸ 40 Τούρκους· πολλοὺς ὅπ’ αὐτοὺς θανάτωσαν οἱ ἄσπλοι περιστρέφοντάς τους τὰ κεφάλια, πράγμα ποὺ δείχνει τὴν ἀνέλπιστη ἄμυνα αὐτῶν τῶν θυμάτων τῆς ἀπιστίας τοῦ πασᾶ καὶ τοῦ Wolf»³.

Εἴκοσι Φιλικοὶ ὅμως, σύμφωνα μὲ τὸ χειρόγραφο τοῦ Νεάμτς, εἶχαν κρύψει μερικὰ ὅπλα καὶ ὅταν οἱ Τούρκοι ὥρμησαν μέσα νὰ τοὺς σφάξουν, αὐτοὶ ἔεσπάθωσαν καὶ σφάζοντάς τους «σὰν λάχανα» ἄνοιξαν δρόμο καὶ ἔφυγαν. Τρεῖς ἀπὸ αὐτούς, ποὺ εἶχαν καταφέρει νὰ ἀρπάξουν παλιὰ μαχαίρια,

1. L i p r a n d i , ἔ.ἀ., σ. 332-333.

2. Wolf στὰ γερμανικὰ σημαίνει λύκος. Στὴν προκειμένη περίπτωση τὸ ὄνομα ἀνταποκρινόταν στὴν πραγματικότητα.

3. Αὐτόθι, σ. 333.

παραπεταμένα, κατάφεραν νὰ διασχίσουν τὸ τούρκικο πλῆθος, χτυπώντας δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καὶ μόνο κοντὰ στὸ δάσος κατάφεραν νὰ τοὺς σκοτώσουν οἱ Τοῦρκοι μὲ τὰ ὅπλα.

Γλύτωσε ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ ἔνας Ἐβραῖος ποὺ τούρκεψε, καθὼς καὶ ὁ Τουφεκτσή Νικόλας, ὄπλοποιὸς τῶν Φιλικῶν, τὸν ὥποιον παρέλαβε μαζί του ὁ Διοικητὴς τῆς 29ης Ὀρτας (Συντάγματος Γενιτσάρων), ὅμως στὸ Ἰάσι βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ ἀποδράσῃ καὶ ἔφυγε στὴν Βασσαραβία¹. Ἐπίσης γλύτωσε καὶ ὁ Χρῆστος Ἀναστασίου, τὸν ὥποιον εἶχαν πάρει οἱ Τοῦρκοι σὰν ὀδηγὸν γιὰ νὰ τοὺς πάγι νὰ πατήσουν ἔνα μοναστήρι «πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς Πιάτρας Νεάμτζ». Τὴν νύχτα, πρὶν ξημερώσῃ, ὅταν οἱ Τοῦρκοι κοιμόνταν, ἔνας καλόγηρος τὸν ἔλυσε καὶ τὸν βοήθησε νὰ δραπετεύσῃ. Τέσσερις μέρες περιπλανήθηκε σὰν ἀγρίμι μέσα στὰ βουνά, ὡσπου κατάφερε καὶ ἔφθασε στὰ αὐτοτριακὰ σύνορα κοντὰ στὸ μοναστήρι Σλάτινα. Ἔκει ἔμεινε 8 μέρες, ὡσπου συγκεντρώθηκαν καὶ ἄλλοι φυγάδες.

“Ολοὶ οἱ ἄλλοι ποὺ βρέθηκαν στὸ μοναστήρι, λαϊκοί, καλόγηροι καὶ 330 Φιλικοί, κατεσφάγησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τὸν Φαρμάκη καὶ ἄλλους 20 Φιλικούς², καθὼς καὶ τρεῖς καλογριές, τοὺς ὡδήγησαν στὸ Ἰάσι κι ἀπ’ ἐδῶ σιδηροδέσμιους τοὺς ἔστειλαν στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου βρῆκαν οἰκτρὸ θάνατο στὶς 28 Ὁκτωβρίου 1821, στὴ συνοικία Πέραν³.

Κατὰ τὸν Ἀνδρόνικο Βαδένσκη καὶ τὸ χειρόγραφο τοῦ Νέαμτζ, οἱ Τοῦρκοι ἔχασαν στὴ μάχη τοῦ Σέκου 6.000 ἄνδρες⁴. Αὐτοὶ ὅλοι, μαζὶ μὲ τοὺς Φιλικούς καὶ τοὺς ἄλλους νεκρούς, θάφτηκαν, ὑστερα ἀπὸ ἔγκριση τοῦ πασᾶ, κοντὰ στὸ μοναστήρι, σὲ κάτι μεγάλους λάκκους ποὺ ἀνοιξαν οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὰ γύρω μέρη. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς τῶν 6.000 νεκρῶν εἶναι βέβαια ὑπερ-

1. Αὐτόθι, σ. 334. Τὸ 1829 ὁ τουφεκτσής Νικόλας μπῆκε στὸ παρτιζάνικο τμῆμα ἐθελοντῶν ποὺ διοικοῦσε ὁ Λιπράνδη, μέχρι ποὺ διαλύθηκε αὐτὸ τὸ Σύνταγμα στὶς 6 Δεκεμβρίου. “Υστερα ἔγκαταστάθηκε στὸ Βουκουρέστι καὶ θεωροῦνταν ὁ καλύτερος ὄπλοποιός.

2. ‘Ο Ζωσιμᾶς γράφει ὅτι μαζὶ μὲ τὸν Φαρμάκη οἱ Τοῦρκοι κουβάλησαν 70 ἐθελοντὲς καὶ τρεῖς καλογριές. Τοὺς ἐθελοντὲς τοὺς ἔκέαμαν στὸ Τσαριγράδ (Κωνσταντινούπολη), ἐνῷ τὶς καλογριές τὶς ἔξαγόρασαν οἱ καλοὶ χριστιανοί. Ἐνα γράμμα τοῦ Στεφάνου Κωνσταντίνου Γούστη ἀπὸ τὸ Φωλέστι, μὲ ημερομηνία 21 Σεπτεμβρίου 1821, ἀναφέρει ὅτι οἱ Τοῦρκοι σκότωσαν ἔως 300 οἰκογένειες ἀγροτῶν, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, καλόγηρους καὶ καλογριές. «”Ηφεραν καὶ τρεῖς καλογριές νέες καὶ τὰς πουλοῦν, ὅμως λέει ὅτι εἶναι ἀρχοντοπούλες» (βλ. Documente...Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 219).

3. Rapoarte consulare engleze, τ. II, σ. 103. O f e t e a, ă. ă., σ. 315. Documente...Răscoala din 1821, τ. II, σ. 358, σημ. 1.

4. Ἀπὸ ἔναν λογαριασμὸ τοῦ 1822, ποὺ τιτλοφορεῖται «Adunărea scăderilor acestei semî», ἀνακαλύπτουμε ὅτι οἱ ἐπιχειρήσεις κατὰ τῆς Σλάτινας καὶ Σέκου κόστισαν στὸ κράτος τῆς Μολδαβίας 11.505 λέι καὶ 60 μπάνι. Βλ. Ἀρχείο Ρουμαν. Ἀκαδημίας, pach. MLXXIIIa (πρώτην ρουμανικὸ χειρόγραφο 1200) f. 11. Πρβλ. Documente...Răscoala din 1821, τ. III, σ. 273, σημ. 1.

βολικός, ὅμως δείχνει όπωσδήποτε τὶς φοβερὲς ἀπώλειες ποὺ προξένησαν στοὺς Τούρκους οἱ ἀγωνιζόμενοι γιὰ τὴν τιμὴ καὶ γιὰ τὴν ἐλληνικὴ δόξα.

Ἐνα γράμμα μὲ νημερομηνίᾳ 27 Σεπτεμβρίου 1821 ἐπιβεβαιώνει αὐτὴ τὴν συμφορά τους. *Oἱ Τοῦρκοι εἶναι ἄγριοι ἀπὸ τὸν γερὸν [=καιρὸν] ποὺ γῆρασαν ἀπὸ πάνω, ἐπειδὴ τοὺς ἀφάνισαν οἱ ἔταιροι στέρεις, καὶ τώρα ἀκούσαμε ὅτι συνάζουν ἀμάξια ἀπὸ τὰ χωριά, καθὼς ἀκοῦμε, διὰ τὰ πᾶν κατὰ διαβόλον, γάλον καὶ ἀκόμα κεῖθε¹.*

Ἐτσι τελείωσε ἡ μάχη τοῦ Σέκου στὶς 12 Σεπτεμβρίου 1821² καὶ μαζὶ μ' αὐτὴν τελείωσαν καὶ οἱ ἐπιχειρήσεις τῶν Φιλικῶν στὶς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες. Τὸ αἷμα τῶν ἀγωνιστῶν ποὺ χύθηκε ἐδῶ δὲν πῆγε ἄδικα. Ὁ σουλτάνος, φοβούμενος τὴν Ρωσία, εἶχε ὑποχρεωθῆναί διατηρήση στὶς Ἡγεμονίες καὶ στὰ πασαλίκια τῆς Βραΐλας, Σιλίστρας, Βιδινίου καὶ ἄλλοι μεγάλες δυνάμεις, πράγμα ποὺ ἐπέτρεψε στὴν ἀγωνιζόμενη Ἑλλάδα νὰ δυναμώσῃ καὶ τελικὰ νὰ νικήσῃ.

Ίασι

ΝΙΚΟΣ ΓΚΑΪΝΤΑΤΖΗΣ

RÉSUMÉ

Nicos Gaïdakis, Les événements de 1821 au nord de la Moldavie.

Le présente ouvrage essaie à synthétiser tous les écrits concernant les événements de 1821 aux monastères de Secu et Slatina et généralement au nord de la Moldavie. Tout ce que nous avons eu à notre disposition a été mis à profit de l'éclaircissement de la vérité historique. On puise aux écrits des moines, témoins eux-mêmes des événements, ou des moines qui ont recueilli leurs informations chez des témoins oculaires; on emploie des rapports en site des historiens.

Le problème essentiel, c'est pourquoi Georges Olympiates et Joannes Pharmakis ont-ils occupé le monastère de Secu et n'ont-ils pas continué leur marche pour entrer en Russie ou en Autriche, pays voisins de la Moldavie. Après avoir exposé les points de vue de différents historiens, l'auteur conclut

1. Documente...Răscoala din 1821, τ. II, σ. 356.

2. Bλ. Documente...Răscoala din 1821, τ. III, σ. 177 σημ. 1, καὶ τ. V, σ. 334 σημ. Ὁ Φιλήμων καὶ δ Τρικούπης γράφουν ὅτι τὸ μοναστήρι ἔπεσε στὶς 22 Σεπτεμβρίου.

qu'on espérait une guerre russo-turque, qui aurait donné la possibilité de continuer les opérations révolutionnaires dans les Principautés Danubiennes.

Après la défaite de Drăgășani et le départ pour Autriche de Alexandre Ypsilanti, un groupe d'hétairistes (environ 800), dirigés par Georges Olympioites et Joannes Pharmakis, sont partis de Curtea de Argeș pour Sinaia, les montagnes de Vrancea, Piatra-Neamț et sont arrivés au pied de Ceahlău d'où, suivant la vallée de Bistritza les voilà dans la contrée de Dorna. C'est ici qu'ils ont rencontré Mladen Milovanovitz, y venu après la fin de la bataille de Sculeni.

En Moldavie, le groupe d'hétairistes, amoindri encore par la suite des évasions sur le territoire d'Autriche, a causé de sérieux désagréments aux Turcs à qui ils se sont heurtés à Botochani, Fălticeni, Tîrgu Neamț, Slatina et Secu.

L'épopée hétairiste de Secu est minutieusement présentée. 13 jours, un groupe de 300 hétairistes ont tenu tête à 7.000 Turcs.

Georges Olympioites était mort le premier même jour du siège, le 29-30 août 1821, âgé de 49 ans. Joannes Pharmakis prend la direction et commande habilement jusque le 12 septembre. C'est alors que les hétairistes, trompés par l'agent autrichien Wolf s'avouent vaincus; Mais au lieu de l'asile en Autriche, promis par Wolf, les braves désarmés se voient massacrés par les Turcs. Leur commandant et d'autres camarades sont envoyés à Constantinople, où on lui a fait couper la tête. C'est la fin de la dernière opération hétairiste dans les Principautés Danubiennes. Quoiqu'il n'ait pas atteint son but, le mouvement hétairiste dans les Principautés a contribué d'une manière considérable à renforcer la lutte de délivrance en Grèce. Il n'a pas permis au Sultan à anéantir les combattants grecs en y jetant toutes ses forces. La peur d'une intervention russe, l'a déterminé (le Sultan) à garder le gros de son armée dans les pachaliks de Danube, ce qui a contribué à consolider la lutte des Grecs et les a mené à fin victorieuse, l'affranchissement de la Grèce du joug ottoman.